

POMOC PUBLICZNA DLA MIKROPRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE W OKRESIE PANDEMII COVID-19

Wpływ na płynność finansową i stabilność zatrudnienia
oraz relacje z bankami

KATARZYNA KOCHANIAK, PAWEŁ ULMAN

Sygn. WIB PAB 12/2021

Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

WIB

PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY

Warszawa, czerwiec 2021

O raporcie

Raport **Pomoc publiczna dla mikroprzedsiębiorstw w Polsce w okresie pandemii Covid-19** został opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Autorzy

Raport przygotowany przez zespół w składzie:

Katarzyna Kochaniak – doktor habilitowana, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, pracownik Katedry Finansów i Polityki Finansowej. Autorka licznych publikacji naukowych z zakresu bankowości i finansów, w szczególności zarządzania ryzykiem w banku, regulacyjnych uwarunkowań funkcjonowania instytucji kredytowych w krajach strefy euro, a także finansów gospodarstw domowych.

Paweł Ulman – doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, pracownik Katedry Statystyki, Dyrektor Instytutu Metod Ilościowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Autor publikacji naukowych z zakresu statystyki społecznej, w szczególności dochodów i wydatków gospodarstw, dobrobytu i ubóstwa oraz aktywności ekonomicznej ludności rozpatrywanych w ujęciu ilościowym.

O programie

Program Analityczno-Badawczy przy Fundacji WIB powstał w 2019 roku jako odpowiedź na potrzeby sektora bankowego w zakresie analizy zjawisk, tworzenia opracowań i porządkowania wiedzy w obszarach cyberbezpieczeństwa i nowych technologii, a także szeroko rozumianego otoczenia sektora bankowego, kształtującego warunki działania banków w Polsce. Prace analityczno-badawcze w ramach programu realizowane są pod kątem możliwości praktycznego wykorzystania ich wyników w celu rozwoju sektora bankowego, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa usług oraz kreowania wartości dla klientów bankowości. PAB WIB kładzie duży nacisk na rozwój współpracy ze środowiskami akademickimi i eksperckimi, poszukując synergii w zakresie zainteresowań badawczych autorów oraz potrzeb rozwojowych sektora bankowego.

W ramach programu realizowane są analizy i badania w następujących obszarach:

- **Nowe technologie i cyberbezpieczeństwo**
- **Zdolność banków do finansowania gospodarki**
- **Bankowość spółdzielcza**
- **Rynek nieruchomości**
- **Zielony ład i finansowanie energetyki odnawialnej**
- **Finansowanie projektów innowacyjnych**

Więcej na temat działalności programu na stronie www.pab.wib.org.pl

Kontakt

dr Andrzej Banasiak
Koordynator Programu
m: 696 405 104
e: abanasiak@wib.org.pl

Jacek Gieorgica
m: 603 626 254
e: jgieorgica@wib.org.pl

Warszawski Instytut Bankowości
00-394 Warszawa, ul. Solec 38, lok 104
t: (22) 182 31 70
e: pab@wib.org.pl

Agnieszka Nierodka
m: 607 484 391
e: anierodka@wib.org.pl

dr Tomasz Pawlonka
m: 505 917 778
e: tpawlonka@wib.org.pl

Spis treści

	Wstęp	7
	Streszczenie raportu	10
	1.1. Prawne uwarunkowania pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19	11
	1.2. Pomoc publiczna dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19	11
	1.2.1. Pomoc bezzwrotna lub częściowo zwrotna	11
	1.2.2. Środki pomocowe na utrzymanie miejsc pracy	12
	1.2.3. Wsparcie płynnościowe o charakterze zwrotnym	12
	1.2.4. Zmiany warunków umownych dla określonych pożyczek i kredytów	13
	1.2.5. Gwarancje Banku Gospodarstwa Krajowego	13
	1.3. Wyniki badania ankietowego	14
	1.3.1. Opis badania	14
	1.3.2. Charakterystyka mikroprzedsiębiorstw objętych badaniem	14
	1.3.3. Płynność mikroprzedsiębiorstw w pandemii COVID-19	14
	1.3.4. Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw	15
	1.3.5. Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach	15
	1.3.6. Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami a pomoc publiczna	15
	Prawne uwarunkowania pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19	17
	2.1. Unijne ramy pomocy publicznej	18
	2.2. Przepisy prawa krajowego w zakresie pomocy publicznej	18
	2.3. Mikroprzedsiębiorstwo – dylematy definicyjne	20

3. Pomoc publiczna dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19	22
3.1. Pomoc bezzwrotna lub częściowo zwrotna	23
3.1.1. Niskooprocentowana pożyczka/dotacja dla mikroprzedsiębiorców ze środków Funduszu Pracy	23
3.1.2. Świadczenie postojowe z Funduszu Pracy dla osób prowadzących działalność gospodarczą	23
3.1.3. Dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej przez starostę	24
3.1.4. Subwencja finansowa z Polskiego Funduszu Rozwoju	25
3.1.5. Środki pomocowe na utrzymanie miejsc pracy	27
3.2. Wsparcie płynnościowe o charakterze zwrotnym	30
3.2.1. Wsparcie z wykorzystaniem środków unijnych	30
3.2.2. Wsparcie z wykorzystaniem środków krajowych	31
3.3. Zmiany warunków umownych dla określonych pożyczek i kredytów	33
3.3.1. Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych z Funduszu Dopłat do Oprocentowania	33
3.3.2. Zmiany w zakresie pożyczek unijnych z Regionalnych Programów Operacyjnych	33
3.3.3. Zmiany w zakresie pożyczek szerokopasmowych z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa	34
3.3.4. Zmiany w zakresie pożyczek na rozwój turystyki	35
3.4. Gwarancje Banku Gospodarstwa Krajowego	35
3.4.1. Gwarancja de minimis	35
3.4.2. Gwarancja Biznesmax z dotacją	36
3.4.3. Gwarancja COSME	36
3.4.4. Gwarancja Kreatywna Europa	36
3.4.5. Gwarancja spłaty limitu faktoringowego	36
3.5. Gwarancje grupy Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI)	37
3.5.1. Gwarancje programów ramowych UE	37
3.5.2. Gwarancje Europejskiego Funduszu Gwarancyjnego (EFG)	37
3.5.3. Rola Krajowego Punktu Kontaktowego ds. Instrumentów Finansowych Programów Unii Europejskiej (KPK)	37

4.	Mikroprzedsiębiorstwa w Polsce	38
4.1.	Problem wielowymiarowego zróżnicowania mikroprzedsiębiorstw w badaniach populacyjnych	39
4.1.1.	Zróżnicowanie branżowe	39
4.1.2.	Zróżnicowanie geograficzne	40
4.1.3.	Pracujący a zatrudnieni	40
4.1.4.	Mierniki kondycji finansowej mikroprzedsiębiorstw	41
4.2.	Populacja mikroprzedsiębiorstw przed pandemią COVID-19 w badaniach GUS	41
5.	Wyniki badania ankietowego	44
5.1.	Opis badania ankietowego	45
5.2.	Charakterystyka mikroprzedsiębiorstw objętych badaniem	45
5.3.	Płynność mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19	50
5.4.	Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw	58
5.5.	Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach	65
5.6.	Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami a pomoc publiczna	74
5.6.1.	Współpraca mikroprzedsiębiorstw z bankami pośredniczącymi w dystrybucji środków pomocy publicznej	74
5.6.2.	Zdolność mikroprzedsiębiorstw do spłaty zobowiązań wobec banków a korzystanie z pomocy publicznej	75
5.6.3.	Dostępność wybranych produktów finansowych w okresie pandemii	78
5.6.4.	Rezygnacja mikroprzedsiębiorstw z produktów finansowych na skutek pogorszenia warunków umownych	79
5.6.5.	Korzystanie z pozaustawowych wakacji kredytowych	81
	Podsumowanie	82
	Wnioski ogólne	83
	Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw – wnioski	83
	Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach – wnioski	84
	Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami w okresie pandemii – wnioski	84
	Rekomendacje	85
	Bibliografia	87

Wstęp

Zgodnie z rozporządzeniem Komisji Europejskiej, mikroprzedsiębiorstwa to najmniejsze podmioty gospodarcze przynależące do kategorii MŚP. Zatrudniają one mniej niż 10 pracowników i wykazują roczny obrót lub całkowity bilans nieprzekraczający równowartości 2 mln euro¹. Należy podkreślić, że część z tych podmiotów to innowacyjne startupy, które w fazie wzmożonego rozwoju znacząco wpływają na sytuację gospodarczą.

Pandemia COVID-19 istotnie wpłynęła na funkcjonowanie gospodarek narodowych. W 2020 r. obserwowano zakłócenia, w tym spadek aktywności przedsiębiorstw spowodowany m.in.:

- ▶ szokiem podażowym, wynikającym z zerwania łańcuchów dostaw oraz braku dostępności pracowników;
- ▶ szokiem popytowym, będącym efektem ograniczenia wydatków przez konsumentów i przedsiębiorstwa;
- ▶ niestabilnością rynków finansowych, w tym sygnalizowanym ograniczeniem dostępu do płynności i zaostrzeniem warunków kredytowania.

Na skutek powyższych zakłóceń, wiele przedsiębiorstw niefinansowych doświadczyło:

- ▶ spadku przychodów i utraty dochodów;
- ▶ zamknięcia działalności w związku z restrykcjami sanitarnymi;
- ▶ zatorów płatniczych, w tym utraty płynności, uniemożliwiającej regulowanie zobowiązań, także wobec pracowników;
- ▶ strat finansowych i zagrożenia upadłością.

W Polsce, przed pandemią mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 97% podmiotów niefinansowych i wytwarzały ok. 30% PKB. Były one także ważne ze względów społecznych, bowiem zatrudniały 41% ogółu pracujących².

W obliczu rozwijającej się pandemii i jej negatywnych skutków gospodarczych wprowadzone zostały programy pomocy publicznej, których głównym celem było:

- ▶ zlikwidowanie luki płynności, m.in. poprzez program gwarancji Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK) na kredyty obrotowe i limit faktoringowy,
- ▶ ochrona miejsc pracy poprzez dofinansowanie wynagrodzeń pracowników i zwolnienie ze składek na ubezpieczenia społeczne,
- ▶ zapewnienie dodatkowego wsparcia finansowego dla przedsiębiorstw, w tym o charakterze bezwrotnym, ze względu na znaczny lub całkowity spadek ich przychodów.

Należy podkreślić, że utratą płynności w okresie pandemii zagrożone były przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa. Dowodziła tego znacznych rozmiarów luka finansowa (płynności)³.

Głównym celem niniejszego raportu jest weryfikacja znaczenia pomocy publicznej dla kształtowania płynności i stabilności zatrudnienia w sektorze mikroprzedsiębiorstw w Polsce, w okresie pandemii COVID-19. Można przy tym wskazać następujące cele szczegółowe:

- ▶ charakterystyka regulacyjnych uwarunkowań pomocy publicznej w okresie pandemii;
- ▶ identyfikacja form pomocy publicznej, które były dostępne dla mikroprzedsiębiorstw;
- ▶ ocena płynności mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii, w tym identyfikacja:
 - podmiotów dotkniętych spadkiem płynności;
 - powiązań występujących pomiędzy sytuacją płynnościową podmiotów i źródłami finansowania dłużnego;
- ▶ ocena znaczenia pomocy publicznej dla płynności mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii, w tym rozpoznanie:

1 Załącznik I do Rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu, (Dz.U. UE L 187 z 26.06.2014).

2 PARP, 2020, *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Warszawa; PwC, 2020, *Polski mikro, mały i średni biznes w obliczu pandemii COVID-19. Przychody, płynność i reakcja na wstrząsy*, <https://www.pwc.pl/pl/pdf/polski-mikro-maly-sredni-biznes-w-obliczu-pandemii.pdf> (dostęp: 30.10.2020).

3 Załącznik nr 1 do regulaminu ubiegania się o udział w programie rządowym *tarcza finansowa Polskiego Funduszu Rozwoju dla małych i średnich firm*, https://pfrsa.pl/dam/serwis-korporacyjny-pfr/documents/tarcza-finansowa-pfr/regulamin-programu-tarcza-finansowa_pfr_dla-mmmsp_do_28052020.pdf.

- podmiotów, w przypadku których wpływ pomocy na płynność okazał się niewystarczający;
- związków pomiędzy poszczególnymi formami pomocy i stanem płynności podmiotów;
- ▶ ocena znaczenia pomocy publicznej dla stabilności zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach w okresie pandemii, w tym identyfikacja:
 - podmiotów, w których nastąpiła redukcja zatrudnienia;
 - skali zwolnień wśród beneficjentów pomocy publicznej;
 - związków pomiędzy poszczególnymi formami pomocy i stanem zatrudnienia.

Ponadto, za ważny cel badania przyjęto ocenę relacji mikroprzedsiębiorstw z bankami w okresie pandemii COVID-19, w zakresie:

- ▶ współpracy podmiotów z bankami pośredniczącymi w ramach dystrybucji wybranych form pomocy publicznej;
- ▶ znaczenia pomocy publicznej dla spłacalności zadłużenia podmiotów z tytułu wybranych produktów finansowych;
- ▶ dostępności kredytów bankowych, leasingu i faktoringu dla beneficjentów pomocy publicznej;
- ▶ charakterystyki mikroprzedsiębiorstw, dla których warunki dostępu do kredytów bankowych, leasingu i faktoringu uległy znacznemu pogorszeniu w pandemii;
- ▶ korzystania przez podmioty z pozaustawowych moratoriów kredytowych.

Należy podkreślić, iż w niniejszym opracowaniu uwzględnione zostały wyłącznie formy pomocy publicznej, które w bezpośredni sposób oddziaływały na płynność i stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach. Tym samym pominięte zostały formy pomocy o wpływie pośrednim⁴, w tym oddziałujące na podstawę opodatkowania dochodów⁵ oraz usprawniające organizację i zarządzanie firmą w okresie pandemii⁶.

Niniejszy raport jest pierwszym, dedykowanym wyłącznie populacji mikroprzedsiębiorstw w Polsce, w warunkach pandemii COVID-19. Składa się on ze streszczenia kierowniczego (rozdział 1), części opisowej (rozdziały 2–4), części badawczej (rozdział 5) oraz podsumowania. Część opisowa poświęcona została prawnym uwarunkowaniom pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw, dostępnym formom pomocy bezzwrotnej, częściowo zwrotnej i zwrotnej. Ponadto scharakteryzowano populację mikroprzedsiębiorstw w Polsce na podstawie danych i opracowań GUS. Z kolei część badawcza przygotowana została na podstawie danych pochodzących z badania ankietowego. Odnosi się ona do populacji mikro-podmiotów w Polsce, w tym beneficjentów pomocy publicznej, ich płynności i zdolności do utrzymania zatrudnienia, a także relacji z bankami. Pozyskanie reprezentatywnej próby badawczej zlecono wyspecjalizowanej agencji zajmującej się badaniem rynku i analizą danych – Kantar Polska SA. Agencja ta przekazała zbiór danych analitycznych obejmujących informacje nt. mikroprzedsiębiorstw korzystających i niekorzystających z pomocy publicznej. Na bazie tych danych została przeprowadzona analiza statystyczna, której wyniki można uogólnić na populację mikroprzedsiębiorstw w Polsce. Analiza ta obejmowała badanie struktury mikroprzedsiębiorstw ze względu na wybrane cechy statystyczne oraz identyfikację statystycznie istotnych związków między tymi cechami. Raport kończy podsumowanie zawierające wnioski z badania oraz rekomendacje dla władzy publicznej, banków oraz mikroprzedsiębiorstw.

4 Por.: <https://www.gov.pl/web/tarczaantykrzysowa/mikrofirma>.

5 Np. możliwość odliczenia straty za 2020 r. od dochodu za 2019 r., ulga na złe długie czy ulga w zatorach płatniczych dla wierzycieli.

6 Np. brak konsekwencji opóźnień w składaniu deklaracji podatkowych, możliwość wystawiania e-paragonów, wydłużenie czasu na rejestrację pojazdów.

Streszczenie raportu

W marcu 2020 r. potwierdzono w Polsce pierwszy przypadek zakażenia wirusem SARS-Cov-2, który dał początek trwającej do dziś pandemii COVID-19.

Od kwietnia 2020 r. organizowana była pomoc publiczna dla przedsiębiorstw, w tym dla mikroprzedsiębiorstw, które na skutek pandemii doświadczyły utraty płynności lub były nią zagrożone. Równie ważnym celem owej pomocy było wspieranie stabilności zatrudnienia, która była wówczas wątpliwa z powodu ograniczonej aktywności podmiotów gospodarczych.

1.1 Prawne uwarunkowania pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19

W okresie pandemii państwa członkowskie UE organizowały pomoc publiczną zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, zawartymi w odpowiednich jej komunikatach. Wskazano w nich m.in. pożądane formy pomocy, które wprowadzone zostały także w Polsce. Ważne było, aby działania podejmowane przez rządy poszczególnych krajów nie zagrażały integralności rynku wewnętrznego.

W Polsce pomoc publiczna była świadczona w ramach kilku programów, które wprowadzone zostały na podstawie ustaw potocznie nazywanych tarczami antykrzysowymi 1.0–7.0, a także ustawy o systemie instytucji rozwoju, która warunkowała tarcze finansowe PFR 1.0–2.0.

Poszczególne formy wsparcia dedykowane były podmiotom gospodarczym o określonej wielkości – mikro, małym, średnim i dużym przedsiębiorstwom. Uwagę zwróciła jednak niejednorodna definicja mikroprzedsiębiorstwa, w efekcie czego formy pomocy dla pracujących na własny rachunek bez pracowników¹ zostały istotnie ograniczone. Różnie podchodzono także do ustalania liczby zatrudnionych – w niektórych przypadkach brano pod uwagę wyłącznie osoby z umową o pracę (np. w subwencjach finansowych PFR), w innych zaś także osoby z umowami zlecenia lub podobnymi (np. w dofinansowaniu wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS z FGŚP i FP). Należy dodać, że warunki dystrybucji środków publicznych były często doprecyzowywane w odrębnych dokumentach, takich jak regulaminy, co miało znaczenie dla ostatecznego profilu beneficjentów wsparcia (np. w przypadku pomocy z PFR i ARP).

1.2. Pomoc publiczna dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19

1.2.1. Pomoc bezzwrotna lub częściowo zwrotna

Niskooprocentowana pożyczka/dotacja ze środków Funduszu Pracy

Pożyczka była udzielana w wysokości do 5000 zł, z niskim stałym oprocentowaniem i 12-miesięcznym okresem spłaty, z możliwością karencji. Z czasem podjęto decyzję o jej umarzaniu z urzędu, przekształcając tym samym w dotację. Wraz z rozwojem pandemii zmieniały się jednak warunki udzielania pożyczki. Początkowo była ona dostępna wyłącznie dla mikroprzedsiębiorstw zatrudniających pracowników, a z czasem – także dla samozatrudnionych. Ponadto, początkowo wspierano nią podmioty niezależnie od rodzaju prowadzonej działalności, lecz z czasem dostęp do niej ograniczony został do podmiotów z wybranych branż gospodarki.

Świadczenie postojowe z Funduszu Pracy dla osób prowadzących działalność gospodarczą

Świadczenie postojowe przysługiwało samozatrudnionym, którzy nie podlegali ubezpieczeniu społecznemu z innych tytułów i zdecydowali się na przestój w prowadzeniu działalności gospodarczej. Warunkiem otrzymania pomocy był m.in. odpowiedni spadek przychodów (min. 15%) w określonym czasie.

Dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej przez starostę

Dofinansowanie było dostępne dla samozatrudnionych, którzy wykazali spadek przychodów w wyniku pandemii w określonym czasie, lecz pomimo tego kontynuowali działalność. W zależności od spadku przychodów (min. 30%, 50% lub 80%), wnioskujący otrzymywał określoną część minimalnego wynagrodzenia (50%, 70% lub 90%).

Subwencja finansowa PFR

Subwencja była dostępna dla mikroprzedsiębiorstw dwukrotnie, w ramach tarcz finansowych PFR 1.0 i 2.0. Warunkiem otrzymania pomocy było zatrudnianie pracowników na umowę o pracę (nie mniej niż jednego i nie więcej niż dziewięciu). Jej wartość bezpośrednio zależała od tzw. bazowej kwoty subwencji oraz liczby zatrudnionych. Określona część subwencji podlegała umorzeniu pod warunkiem kontynuacji

¹ W raporcie pracujących na własny rachunek bez pracowników określa się także mianem samozatrudnionych.

działalności gospodarczej i utrzymania zatrudnienia przez okres roku od jej otrzymania. W procesie udzielania subwencji zaangażowane były wybrane banki komercyjne i spółdzielcze.

1.2.2. Środki pomocowe na utrzymanie miejsc pracy

Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników wraz z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych

Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników przysługiwało podmiotom z odpowiednim spadkiem obrotów (nie mniejszym niż 15% lub 25%), które wprowadziły przestój ekonomiczny lub obniżyły wymiar czasu pracy.

Wsparciem objęto zarówno wynagrodzenia dla pracowników zatrudnionych na umowę o pracę, jak i umowę zlecenia lub inną pokrewną, pod warunkiem odprowadzania od nich składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Dopłaty przysługiwały przez okres trzech miesięcy. Z czasem dostęp do tej formy pomocy został ograniczony do podmiotów z wybranych branż gospodarki.

Dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń pracowników wraz z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne z Funduszu Pracy

Dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń pracowników przyznawane było podmiotom z odpowiednim spadkiem obrotów, z przeznaczeniem na wynagrodzenia dla osób zatrudnionych na umowę o pracę oraz umowę zlecenia lub pokrewną. Kwota dofinansowania zależała od liczby zatrudnionych i skali spadku obrotów (min. 30%, 50% lub 80%).

Zwolnienie z opłacania składek ZUS

Płatnicy składek na ubezpieczenia społeczne za mniej niż 10 ubezpieczonych mogli korzystać z czasowego zwolnienia z obowiązku opłacania składek na: ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych lub Fundusz Emerytur Pomostowych. Podobne rozwiązanie wprowadzono dla samozatrudnionych.

Przy tej formie pomocy obowiązywało kryterium prowadzenia działalności gospodarczej na określony dzień, a także kryteria przychodowe i dochodowe.

Z czasem dostęp do niej miały wyłącznie podmioty z wybranych branż gospodarki.

1.2.3. Wsparcie płynnościowe o charakterze zwrotnym

Wsparcie z wykorzystaniem środków unijnych

1) Pożyczka płynnościowa z Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) oferował preferencyjne pożyczki płynnościowe na finansowanie bieżących wydatków i utrzymanie płynności finansowej. Wysokość pożyczki uwarunkowana była wysokością obrotów lub wynagrodzeń dla pracowników. W ich udzielanie zaangażowany był jeden bank komercyjny;

2) Pożyczki unijne z regionalnych programów operacyjnych

W okresie pandemii, w większości województw udostępniano podmiotom gospodarczym pożyczki płynnościowe, w ramach pakietu pomocy BGK. Służyły one finansowaniu kapitału obrotowego, w tym kosztów bieżących. Pożyczki różniły się warunkami pomiędzy poszczególnymi województwami. W ich udzielanie zaangażowały się dwa banki spółdzielcze.

Wsparcie z wykorzystaniem środków krajowych

1) Pożyczka obrotowa na finansowanie deficytu w kapitale obrotowym

Pożyczka była dostępna w ramach pakietu pomocy Agencji Rozwoju Przemysłu (ARP). Jej celem było ułatwienie przedsiębiorcom pokrywania deficytu w kapitale obrotowym. Szczegółowe warunki dostępności pożyczki odnosiły się do wysokości obrotów, wyniku finansowego i formy prowadzonej księgowości. Warunki finansowania były natomiast zbliżone do rynkowych;

2) Pożyczka obrotowa finansująca wypłatę wynagrodzeń w sektorze MŚP

Pożyczka udzielana była przez ARP i miała na celu dostarczanie płynności na wypłatę wynagrodzeń, a pośrednio na kontynuację działalności gospodarczej. Jej wysokość odpowiadała deficytowi funduszu wynagrodzeń przedsiębiorstwa lub stanowiła jego uzupełniające źródło;

3) Leasing operacyjny zwrotny „Maszynyria”

Leasing oferowany był przez ARP, zaś jego celem była poprawa płynności przedsiębiorstw, spełniających określone warunki w zakresie wysokości obrotów, wyniku finansowego i prowadzonej księgowości. W ramach umowy, podmioty mogły odsprzedać ARP posiadane i wykorzystywane w działalności maszyny i urządzenia.

1.2.4. Zmiany warunków umownych dla określonych pożyczek i kredytów

Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych z Funduszu Dopłat do Oprocentowania

Celem tej formy pomocy było zapewnienie płynności finansowej, w szczególności krótko- i średnioterminowej podmiotom, które utraciły ją lub były zagrożone jej utratą. Dopłaty wynosiły równowartość 2 pkt. proc. i dostępne były przez okres 12 miesięcy. BGK wносił dopłaty bezpośrednio do banku kredytującego, zaś kredytobiorca spłacał pozostałą kwotę odsetek. Kredyty z dopłatami udzielane były przez wybrane banki komercyjne oraz spółdzielcze.

Zmiany w zakresie pożyczek unijnych z regionalnych programów operacyjnych

W związku z trudną sytuacją finansową części podmiotów, które zaciągnęły pożyczki unijne, wprowadzone zostały zmiany w ich warunkach umownych. Obejmowały one m.in. dodatkową karencję w spłacie, wakacje kredytowe oraz obniżkę oprocentowania. Ta forma wsparcia udostępniona została przez BGK, a w dystrybucji środków pośredniczyły trzy banki spółdzielcze.

Zmiany w zakresie kredytów na innowacje technologiczne z Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

W związku z trudną sytuacją finansową części kredytobiorców, BGK podjął m.in. decyzję o zniesieniu maksymalnego limitu premii technologicznej, wkładu własnego w projekt, a także rozszerzył katalog wydatków kwalifikowanych. Z BGK współpracowały w tym zakresie wybrane banki komercyjne i spółdzielcze.

Zmiany w zakresie pożyczek szerokopasmowych z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa

Pożyczki szerokopasmowe stanowiły niskoprocentowane wsparcie dla mikroprzedsiębiorstw z branży telekomunikacyjnej, realizujących budowę, rozbudowę lub przebudowę sieci infrastruktury telekomunikacyjnej.

Dostępne były w ramach oferty BGK. W związku z negatywnym wpływem pandemii na sytuację pożyczkobiorców, wprowadzone zostały określone udogodnienia, w tym dodatkowa karencja w spłacie, wakacje kredytowe, brak oprocentowania czy wkładu własnego. Wsparcie udzielane było za pośrednictwem dwóch banków – komercyjnego i spółdzielczego.

Zmiany w zakresie pożyczek na rozwój turystyki

Pożyczki z projektu Przedsiębiorcza Polska Wschodnia – Turystyka służyły poszerzeniu oferty i rozwojowi działalności turystycznej lub okołoturystycznej przedsiębiorstw w województwach: warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim, świętokrzyskim i podkarpackim. Dla pożyczkobiorców w trudnej sytuacji spowodowanej pandemią wprowadzono m.in. dłuższą karencję w spłacie, niższe oprocentowanie, brak wkładu własnego i możliwość przeznaczenia pożyczki na finansowanie bieżącej działalności.

1.2.5. Gwarancje Banku Gospodarstwa Krajowego

Gwarancja de minimis

W okresie pandemii gwarancje de minimis udzielane były na preferencyjnych warunkach. W przypadku gwarancji na kredyty obrotowe zwiększono wówczas jej zakres do 80% wartości kredytu, okres do 39 miesięcy oraz kwotę, a także wprowadzono możliwość obejmowania nią kredytów w walutach obcych.

Gwarancja Biznesmax z dotacją

W odpowiedzi na kryzys pandemiczny, gwarancją zaczęto obejmować kredyty wspierające płynność przedsiębiorstw, w tym obrotowe odnawialne i nieodnawialne. Warto dodać, że gwarancja była bezkosztowa dla przedsiębiorców, a w przypadku kredytów odnawialnych udzielana na okres do 36 miesięcy.

Gwarancja COSME

Gwarancja COSME stanowiła alternatywę m.in. dla gwarancji de minimis. W związku z pandemią zmiany uległy wybrane jej warunki, jeżeli służyła zabezpieczeniu kredytów obrotowych (prowizja została obniżona, a okres gwarancji wydłużony do 39 miesięcy).

Gwarancja Kreatywna Europa

Z gwarancji korzystały podmioty z sektorów kultury i kreatywnego. W okresie pandemii podjęto decyzję o rezygnacji z pobierania prowizji.

Gwarancja spłaty limitu faktoringowego

Gwarancja spłaty limitu faktoringowego została wprowadzona do oferty BGK w celu zapewnienia podmiotom płynności finansowej w okresie pandemii, poprzez zwiększenie dostępu do finansowania w formie faktoringu z regresem i faktoringu odwrotnego (odnawialnego lub nieodnawialnego), a ponadto umożliwienia im kontynuowania umów o limity faktoringowe.

1.3. Wyniki badania ankietowego

1.3.1. Opis badania

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone na próbie badawczej liczącej 402 przedsiębiorstwa niefinansowe, w których zatrudnienie w okresie badania wynosiło od 1 do 9 osób. Należy wyjaśnić, że pominięte w nim zostały podmioty, dla których pomoc publiczna w okresie pandemii była wyraźnie ograniczona co do formy i wartości, a zatem samozatrudnieni oraz prowadzący działalność od 2019 r.

Ostatecznie próba badawcza składała się z następujących mikroprzedsiębiorstw – 300 będących beneficjentami pomocy publicznej i 102 niebędących.

Biorąc pod uwagę przyjęte cele badawcze, dla zapewnienia reprezentatywności próby, kontrolowano trzy cechy analizowanych podmiotów: liczbę zatrudnionych, przynależność do sekcji PKD i województwo. W raporcie wykorzystano metody analizy struktury i zależności między cechami, które pozwoliły uchwycić wpływ określonej cechy na rozkład innej.

1.3.2. Charakterystyka mikroprzedsiębiorstw objętych badaniem

Dominująca część podmiotów badanej populacji (60%) utworzonych zostało przed 2005 r., a zatem posiadało odpowiednio długą historię, by mieć dostęp do finansowania dłużnego na zasadach rynkowych. Ponadto, przeważający odsetek mikroprzedsiębiorstw (72%) prowadził działalność usługową (40% (w ramach różnych sekcji PKD) oraz handlową (32%). Blisko połowa pochodziła z Makroregionu Południowego i Makroregionu Województwo Mazowieckie. W populacji dominowały podmioty zatrudniające co najwyżej trzy osoby (61%), z przychodami za 2019 r. do 500 000 zł. Znaczny udział miały w niej także przedsiębiorstwa w formie jednoosobowej

działalności gospodarczej (42%). Większość podmiotów była zarządzana przez osoby w wieku do 40. lat (60%).

Co ważne, 45% badanej zbiorowości cechowało przekonanie o zdolności do przetrwania co najwyżej sześć kolejnych miesięcy w warunkach utrzymującej się pandemii i braku kolejnych programów pomocowych.

Estymacja wskaźnika struktury wskazała, iż do marca 2021 r. połowa populacji otrzymała wsparcie rządowe w wysokości nie przekraczającej 20 000 zł, w tym blisko 36% nie większe niż 10 000 zł. Udzielone ono zostało głównie w formie bezzwrotnej pożyczki/dotacji z Funduszu Pracy, zwolnień z podatków i składek, subwencji finansowych PFR, gwarancji kredytowych, a także dofinansowania wynagrodzeń z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne.

1.3.3. Płynność mikroprzedsiębiorstw w pandemii COVID-19

W okresie pandemii 40% mikroprzedsiębiorstw doświadczyło pogorszenia płynności, z czego blisko 30% określiło tę zmianę jako znaczną. Przypadki poprawy płynności należały do rzadkości i potwierdzone zostały przez zaledwie 2% podmiotów.

Problem pogorszenia płynności w pandemii dotyczył przede wszystkim podmiotów w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, z przychodami za 2019 r. wynoszącymi od 100 000 do 500 000 zł, zatrudniających od dwóch do trzech pracowników, a także zarządzanych przez osoby w wieku 41–50 lat, z wyższym wykształceniem.

Dla części mikroprzedsiębiorstw dostępność płynności na warunkach rynkowych okazała się ograniczona w okresie pandemii. Problem ten potwierdziło blisko 30% podmiotów w odniesieniu do kredytu bankowego, a 15% w przypadku leasingu i faktoringu. Jednak blisko 30% oceniających własną płynność jako raczej niższą niż w 2019 r. zaciągnęło wówczas kredyty bankowe. Natomiast wśród odczuwających znaczące, negatywne zmiany w powyższym zakresie, odsetek ten był niższy i wynosił 20%. Warto dodać, że w zbiorowości podmiotów, które otrzymały w pandemii kredyty, aż 68% doświadczyła pogorszenia płynności. Tym samym, nie można było stwierdzić ich wykluczenia z rynku kredytów. Co więcej, dla większości z nich zaciągnięte wówczas kredyty stanowiły istotnie źródło płynności. Jeszcze większy odsetek pozytywnych

ocen dotyczył zawartych w pandemii umów leasingowych i faktoringowych. Warto dodać, że zaledwie 15% firm z pogorszoną płynnością otrzymało wówczas pomoc od najbliższych – rodziny i znajomych.

Doświadczenie kryzysu pandemicznego sprzyjało wersyfikacji oceny znaczenia zysków zatrzymanych dla odporności na sytuacje szokowe. Odsetek mikroprzedsiębiorstw doceniających ich efekty sięgał w pandemii 70%.

1.3.4. Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw

Zdecydowana większość przedsiębiorstw doświadczających pogorszenia płynności w pandemii była beneficjentami pomocy publicznej. Warto jednak dodać, że wśród deklarujących wśród deklarujących brak niekorzystnych zmian, a nawet poprawę płynności, przeważały przypadki korzystania ze wsparcia rządowego. Ponadto, programy pomocowe były niedostępne dla 22% podmiotów doświadczających zdecydowanego pogorszenia płynności.

Warto dodać, że ponad połowa beneficjentów nie wykazała w okresie pandemii spadku płynności. Wyniki badania wykazały, iż dystrybucja środków publicznych, która była niezależna od sytuacji beneficjentów, odbywała się przede wszystkim poprzez udzielanie bezzwrotnych pożyczek/dotacji z FP, jak również subwencji finansowych PFR. Inaczej natomiast było z dofinansowaniem wynagrodzeń pracowników wraz ze składkami ZUS oraz świadczeniem postojowym.

Mikroprzedsiębiorstwa różnie oceniały znaczenie pomocy publicznej dla kształtowania ich płynności w pandemii. Najbardziej niezadowolone z jej efektów były te zajmujące się działalnością handlową i usługową, w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, z Makroregionu Południowego, zatrudniające do trzech osób i zarządzane przez osoby do 50. lat, z wyższym wykształceniem.

1.3.5. Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach

Programy pomocy publicznej wprowadzane były m.in. z myślą o podmiotach zagrożonych redukcją zatrudnienia. W okresie pandemii, zjawisko to dotyczyło przede wszystkim mikroprzedsiębiorstw prowadzących działalność usługową, w formie spółki

z o.o. lub jednoosobowej działalności gospodarczej, z siedzibą w Makroregionie Województwo Mazowieckie, założonych przed 2005 r. i zarządzanych przez osoby w wieku powyżej 40. lat, w szczególności 50. lat i więcej.

Okazało się, że 20% spośród korzystających z pomocy publicznej zwolniło w pandemii co najmniej jedną osobę. Warto dodać, że podobny odsetek ograniczających zatrudnienie wystąpił wśród niekorzystających ze wsparcia rządowego. Trudno zatem wnioskować o jego znaczących efektach w zakresie stabilizacji zatrudnienia.

Wśród negatywnie oceniających skutki pomocy dla zachowania miejsc pracy były przede wszystkim podmioty z północy Polski, zatrudniające od dwóch do trzech osób, zarządzane przez osoby z wyższym wykształceniem. Warto jednak zauważyć, że zadowolenie z efektów pomocy zwiększało się wraz ze wzrostem liczby zatrudnionych. Tak więc najmniej pozytywnych ocen było wśród podmiotów tworzących jedno miejsce pracy, zaś najwięcej wśród zatrudniających sześć lub więcej osób. Podobną prawidłowość można było zaobserwować w odniesieniu do wysokości przychodów.

Należy dodać, że wśród beneficjentów subwencji finansowej PFR oraz dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS, ponad połowa pozytywnie oceniła efekty otrzymanego wsparcia. W przypadku subwencji, opinie te mogły jednak kształtować się pod wpływem warunku jej umarzania, którym było utrzymanie zatrudnienia przez okres roku od momentu jej otrzymania.

1.3.6. Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami a pomoc publiczna

Współpraca mikroprzedsiębiorstw z bankami pośredniczącymi w dystrybucji środków pomocy publicznej

Należy podkreślić, że w dystrybucję środków publicznych zaangażowane były wybrane banki komercyjne i spółdzielcze. Uczestniczyły one w procesie przyznawania subwencji finansowych PFR, a także pomocy z pakietu BGK. Podmioty korzystające z pośrednictwa banków pozytywnie oceniły ową współpracę (84%). Takie opinie pochodziły przede wszystkim od beneficjentów gwarancji kredytowych i pożyczek zwrotnych. Wyniki badania nie pozwoliły jednak odnieść się do ocen jakości pośrednictwa w dystrybucji subwencji PFR.

Zdolność do spłaty zobowiązań mikroprzedsiębiorstw wobec banków a korzystanie z pomocy publicznej

Pomoc publiczna miała służyć m.in. wspieraniu mikroprzedsiębiorstw w terminowym regulowaniu zobowiązań, w tym wobec banków i podmiotów powiązanych z nimi kapitałowo.

Mikroprzedsiębiorstwa pozytywnie oceniające wpływ pomocy publicznej na ich zdolność do spłaty rat kredytów bankowych były beneficjentami przede wszystkim bezzwrotnych pożyczek/dotacji, subwencji finansowych PFR, dofinansowania wynagrodzeń pracowników z należnymi składkami ZUS, a także świadczenia postojowego.

Z kolei istotność znaczenia pomocy publicznej dla spłacalności rat leasingowych potwierdzili przede wszystkim korzystający z subwencji finansowych PFR, odroczenia płatności składek i podatków, dofinansowania wynagrodzeń ze składkami ZUS oraz świadczenia postojowego.

Poprawę spłacalności zobowiązań faktoringowych dzięki pomocy publicznej wskazywali natomiast przede wszystkim beneficjenci dofinansowania wynagrodzeń ze składkami ZUS oraz części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej.

Dostępność wybranych produktów finansowych dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii

Jednym z zakładanych skutków pandemii miało być ograniczenie dostępności niektórych produktów finansowych dla przedsiębiorstw, w szczególności tych dostarczających płynności.

Blisko 30% podmiotów oceniło dostępność kredytów bankowych w pandemii jako mniejszą w porównaniu do 2019 r., a 15% identyfikowało ten problem z leasingiem i faktoringiem.

Wyniki badania wykazały, iż otrzymanie pomocy publicznej przez mikroprzedsiębiorstwo mogło być postrzegane przez dostawców usług leasingowych i faktoringowych jako czynnik ryzyka. Problem ten nie został jednak zasygnalizowany w odniesieniu do kredytów bankowych.

Rezygnacja przez mikroprzedsiębiorstwa z produktów finansowych na skutek pogorszonych warunków umownych

Niewielki był odsetek podmiotów rezygnujących z zawarcia nowych umów o kredyt bankowy, leasing czy faktoring z powodu pogorszonych warunków.

Wśród rezygnujących z nowych kredytów przeważały podmioty założone w latach 2005–2009 i prowadzące działalność usługową, a w szczególności doświadczające pogorszenia płynności w pandemii. Natomiast z umów leasingowych rezygnowały głównie podmioty utworzone przed 2010 r. i korzystające z pomocy publicznej. Z kolei z umów o faktoring rezygnowały przede wszystkim podmioty utworzone po 2004 r.

Korzystanie z pozaustawowych wakacji kredytowych

Odsetek korzystających z tzw. pozaustawowych moratoriów kredytowych stanowił 13% mikroprzedsiębiorstw. Były to przede wszystkim podmioty zmagające się w okresie pandemii z pogorszoną płynnością i wspierane pomocą publiczną.

Prawne uwarunkowania pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19

2.1. Unijne ramy pomocy publicznej

W marcu 2020 r., Komisja Europejska (KE) określiła ramy pomocy publicznej¹, mające na celu wspieranie państw członkowskich UE w rozwiązywaniu problemów przedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19, przy zachowaniu integralności rynku wewnętrznego i równych warunków działania. Ewolucja społeczno-gospodarczych skutków pandemii wymusiła jednak okresowe korygowanie owych ram².

W komunikatach KE wskazywano środki pomocowe, które pozostając w zgodzie z przepisami UE, mogły być stosowane w odniesieniu do podmiotów z kategorii MŚP, by wspierać ich płynność i dostęp do finansowania zewnętrznego. Potwierdzono także możliwość opracowywania przez państwa członkowskie własnych form wsparcia przedsiębiorstw, jeżeli tylko pozostawały one w zgodzie z ogólnym rozporządzeniem w sprawie wyłączeń grupowych³. Tymczasowe środki pomocy państwa, zgodne na podstawie art. 107 ust. 3 lit. b) TFUE z rynkiem wewnętrznym, podlegały niezwłocznemu zatwierdzeniu przez Komisję.

W komunikatach KE zalecono państwom członkowskim stosowanie następujących środków pomocy publicznej:

- ▶ dotacji bezpośrednich, zaliczek zwrotnych i korzyści podatkowych⁴;
- ▶ gwarancji, w tym na pożyczki/kredyty pokrywające zapotrzebowanie na kapitał obrotowy⁵;
- ▶ dopłat do oprocentowania pożyczek/kredytów (w tym obrotowych)⁶;
- ▶ gwarancji i pożyczek udzielanych za pośrednictwem instytucji kredytowych lub instytucji finansowych;
- ▶ krótkoterminowych ubezpieczeń kredytów eksportowych;
- ▶ odroczenia płatności podatku lub składek na ubezpieczenie społeczne;
- ▶ subsydiowania wynagrodzeń pracowników w celu uniknięcia zwolnień;
- ▶ dokapitalizowania w formie instrumentów kapitałowych (w tym hybrydowych), bowiem w dłuższej perspektywie zaburzenia płynności mogły prowadzić do niewypłacalności, a ponadto niedokapitalizowanie mogło ograniczać dostępność finansowania dłużnego;
- ▶ wsparcia przedsiębiorstw, które zawiesiły lub ograniczyły działalność na poczet niepokrytych kosztów stałych.

2.2. Przepisy prawa krajowego w zakresie pomocy publicznej

W Polsce pomoc publiczną dla mikroprzedsiębiorstw, które ucierpiały w wyniku pandemii COVID-19, realizowano w ramach kilku programów. Ujęte one zostały w odpowiednich aktach normatywnych – ustawach i rozporządzeniach, które określiły zasady i warunki ich realizacji, w tym: krąg beneficjentów, formę, wielkość, przeznaczenie i czas trwania pomocy oraz odpowiedzialne za nią organy.

1 Komunikat Komisji *Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19* 2020/C 91 I/01 (Dz.U. UE C 91 I, 20.3.2020), s. 1–9.

2 Komunikat Komisji – *Zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19*, C(2020) 2215 (Dz.U. C 112 I, 4.04.2020), s. 1–9;
Komunikat Komisji – *Zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19*, C(2020) 3156 (Dz.U. C 164, 13.05.2020), s. 3–15;
Komunikat Komisji – *Trzecie zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19* 4509 (Dz.U. C, 29.06.2020), s. 1–9;
Komunikat Komisji – *Czwarta zmiana „Tymczasowych ram środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 oraz zmiana załącznika do komunikatu Komisji do państw członkowskich w sprawie zastosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do krótkoterminowego ubezpieczenia kredytów eksportowych* (Dz.U. C 340 I, 13.10.2020), s. 1–10;
Komunikat Komisji – *Piąta zmiana tymczasowych ram środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 oraz zmiana załącznika do komunikatu Komisji do państw członkowskich w sprawie zastosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do krótkoterminowego ubezpieczenia kredytów eksportowych* (Dz. U. C 34, 1.02.2021), s. 6–15;
Komunikat Komisji – *Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19* (wersja skonsolidowana, obejmująca piątą zmianę), https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/TF_informal_consolidated_version_as_amended_28_january_2021_pl.pdf.

3 *Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu* (Dz.U. L 187 z 26.6.2014), s. 1.

4 Jeżeli spełniały m.in. warunki: ich wartość brutto (przed odliczeniem podatków lub innych opłat) nie przekraczała 800 000 euro na przedsiębiorstwo; przyznawano je na podstawie programów pomocy posiadających szacowany budżet; przyznawano je przedsiębiorstwom, które w dniu 31 grudnia 2019 r. nie znajdowały się w trudnej sytuacji, zaś w okresie pandemii normalnie prowadziły działalność lub doświadczały poważnych trudności na skutek pandemii. Odmienne warunki przyjęto jednak dla podmiotów prowadzących działalność w zakresie produkcji podstawowej produktów rolnych oraz sektorów rybołówstwa i akwakultury.

5 Przy zachowaniu określonych warunków, odnoszących się m.in. do minimalnego poziomu prowizji gwarancyjnych lub okresu gwarancji.

6 W ograniczonym okresie i w odniesieniu do ograniczonej kwoty.

Realizacja programów pomocowych⁷ wymagała uzyskania zgody KE. Decyzja o notyfikacji programu do KE podejmowana była przez Radę Ministrów, na podstawie opinii Prezesa UOKiK co do jego zgodności z zasadami rynku wewnętrznego. Samego zgłoszenia programu dokonywał natomiast Prezes UOKiK.

Programy pomocowe wprowadzano następującymi ustawami, które powszechnie nazwano rządowymi tarczami antykrzysowymi:

- ▶ *Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2020 poz. 568) - tarcza antykrzysowa 1.0;
- ▶ *Ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2* (Dz.U. 2020 poz. 695) – tarcza antykrzysowa 2.0;
- ▶ *Ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2* (Dz.U. 2020 poz. 875) – tarcza antykrzysowa 3.0;
- ▶ *Ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19* (Dz.U. 2020 poz. 1086) – tarcza antykrzysowa 4.0;
- ▶ *Ustawą z dnia 17 września 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2020 poz. 1639) – tarcza antykrzysowa (branżowa) 5.0;
- ▶ *Ustawą z dnia 9 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywo-*

łanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 2255)⁸ – tarcza antykrzysowa (branżowa) 6.0;

- ▶ *Ustawą z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2021 poz. 159) – tarcza antykrzysowa 7.0.

Z kolei tarczami finansowymi 1.0 i 2.0 określono programy pomocowe Polskiego Funduszu Rozwoju (PFR), które wprowadzone zostały na podstawie art. 21a *Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju* (Dz.U. 2019 poz. 1572).

Należy dodać, iż pierwszą ustawą podejmującą kwestię wpływu pandemii na sytuację przedsiębiorstw była *Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych* (Dz.U. 2020 poz. 374). Jej stosunkowo ogólna treść była korygowana i uzupełniana zapisami kolejnych tarcz antykrzysowych (1.0–3.0 oraz 5.0 do 6.0).

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 2020 r.⁹, każdemu programowi pomocowemu oraz formie pomocy nadane zostały odpowiednie kody. Tym samym:

1. *Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19* (...) wprowadziła następujące programy pomocy:

⁷ Z wyjątkiem programu pomocy de minimis oraz programu w ramach wyłączeń grupowych.

⁸ Krąg beneficjentów pomocy publicznej wskazanej w tarczy antykrzysowej 6.0 został rozszerzony na mocy *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 stycznia 2021 r. w sprawie wsparcia uczestników obrotu gospodarczego poszkodowanych wskutek pandemii COVID-19* (Dz.U. 2021 poz. 152).

⁹ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sprawozdań o udzielonej pomocy publicznej, informacji o nieudzieleniu takiej pomocy oraz sprawozdań o zaległościach przedsiębiorców we wpłatach świadczeń należnych na rzecz sektora finansów publicznych* (Dz. U. 2020 poz. 1023). Podmioty udzielające pomocy zgodnie z *Ustawą z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej* (Dz. U. 2020 poz. 708) zostały zobowiązane do przedstawiania Prezesowi UOKiK sprawozdań o udzielonej pomocy publicznej oraz informacji o nieudzielonej pomocy publicznej.

- a) SA. 56922^(*), w formie:
- ▶ A1.1^(**) – dotacji i bezzwrotnych świadczeń, w tym:
 - dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne (art.15zzb);
 - dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne będące przedsiębiorcami niezatrudniającymi pracowników (art. 15zzc);
 - dofinansowania części kosztów wynagrodzeń pracowników wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne zgodnie z art. 15g ust. 4 (art. 15zze);
 - ▶ A2.10 – umorzenia opłat (składek, wpłat), w tym:
 - zwolnienia ze składek na ubezpieczenia społeczne (art. 31zo);
 - ▶ C1.4 – jednorazowej pożyczki na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej mikroprzedsiębiorców (art. 15zzd);
- b) SA.57452, w formie D1.2 gwarancji faktoringu (art. zzzd);
- c) SA.56876, w formie:
- ▶ D1.1 – poręczeń BGK (art. 15zzzd);
 - ▶ D1.2 – gwarancji BGK (art. 15zzzd);
2. *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia (...)* wprowadziła program SA. 56979 w formie A1.2 – dopłat do oprocentowania kredytów obrotowych;
3. *Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju* wprowadziła programy:

- a) SA.56996 w formie C1.5 – zaliczki zwrotnej, nazywanej subwencją z tarczy finansowej 1.0¹⁰;
- b) SA.59763 w formie C1.5 – zaliczki zwrotnej, nazywanej subwencją z tarczy finansowej 2.0¹¹.

Należy zauważyć, że rozwój pandemii wymuszał zmiany w powyższych programach pomocowych. Z czasem ograniczano ich dostępność do podmiotów z wybranych branż gospodarki, które – zdaniem władzy publicznej – najsilniej odczuły negatywne skutki pandemii.

2.3. Mikroprzedsiębiorstwo – dylematy definicyjne

Pojęcie mikroprzedsiębiorstwa zostało zdefiniowane w unijnych i krajowych aktach prawnych.

W art. 1 załącznika I do *Rozporządzenia Komisji nr 651/2014 (...)*¹² mikroprzedsiębiorstwo zdefiniowano jako podmiot zatrudniający mniej niż 10 pracowników, o rocznym obrocie lub całkowitym bilansie nieprzekraczającym równowartości 2 mln euro. Podmioty spełniające powyższe kryteria zostały zaliczone do kategorii MŚP, obejmującej również małe i średnie przedsiębiorstwa. Zgodnie z art. 5 załącznika I, za liczbę pracowników (rocznych jednostek pracy – RJP) przyjęto liczbę pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy w obrębie danego przedsiębiorstwa lub w jego imieniu, w ciągu całego roku referencyjnego. W przypadku osób, które świadczyły pracę w okresie krótszym, niepełnym wymiarze godzin lub sezonowo, ich liczbę przelicza się na części RJP.

W Polsce zróżnicowanie programów i form pomocy znalazło wyraz w niejednorodnym podejściu do definiowania tej grupy podmiotów. W *Ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)* przywołano definicję mikroprzedsiębiorcy z art. 7 *Ustawy z dnia 6*

* Numeracja zgodna z wykazem programów pomocowych notyfikowanych przez Komisję Europejską.

** Numeracja zgodna z rozporządzeniem Rady Ministrów w sprawie sprawozdań o udzielonej pomocy publicznej, informacji o nieudzieleniu takiej pomocy oraz sprawozdań o zaległościach przedsiębiorców we wpłatach świadczeń należnych na rzecz sektora finansów publicznych.

10 Szczegóły programu zawarte zostały w dokumencie programu 1.0 *Program rządowy – tarcza finansowa Polskiego Funduszu Rozwoju dla małych i średnich firm*, stanowiącym załącznik do uchwały Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2020 r.

11 Szczegóły programu zawarte zostały w dokumencie programu *tarcza finansowa 2.0 Polskiego Funduszu Rozwoju dla mikro, małych i średnich firm*, stanowiącym załącznik nr 1 do Uchwały nr 2/2021 Rady Ministrów z dnia 5 stycznia 2021 r. w sprawie programu rządowego „tarcza finansowa 2.0 Polskiego Funduszu Rozwoju dla mikro, małych i średnich firm”.

12 *Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. U. UE L 187 z 26.06.2014).*

marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2018 poz. 646)¹³. Tym samym, uznano za niego przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym roku z dwóch ostatnich lat obrotowych spełniał łącznie następujące warunki:

- ▶ zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników,
- ▶ osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczył w złotych 2 mln euro.

Ta definicja obowiązywała w przypadku:

- ▶ jednorazowej pożyczki na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej ze środków Funduszu Pracy;
- ▶ jednorazowej dotacji na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej.

Dla pozostałych form pomocy, które zawarte zostały w *Ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (...)* i odnosiły się również do większych podmiotów, przywołano ogólną definicję przedsiębiorcy z art. 4 *Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców*. Była to osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznawała zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznano także wspólników spółek cywilnych w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej.

Zgodnie z art. 8 *Ustawy z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych (...)*, podmiotami uprawnionymi do otrzymywania dopłat do odsetek, odpowiadających 2 pkt. proc. oprocentowania kredytów obrotowych były mikroprzedsiębiorstwa zdefiniowane zgodnie z art. 1 załącznika I do *Rozporządzenia Komisji nr 651/2014 (...)*.

Podobnie było w przypadku organizacji pomocy w formie subwencji finansowych PFR, bowiem pojęcie mikroprzedsiębiorstwa teoretycznie warunkowały:

- ▶ art. 12 *Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju*,
- ▶ § 2 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 28 kwietnia 2020 r. w sprawie udzielania pomocy w sprawie udzielania pomocy w formie dotacji lub pomocy zwrotnej w ramach programów operacyjnych na lata 2014-2020 w celu wspierania polskiej gospodarki w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19* (Dz.U. 2020 poz. 773).

Instrumenty pomocowe dostępne w ramach oferty Banku Gospodarstwa Krajowego także oparto na definicji mikroprzedsiębiorstwa z załącznika I do *Rozporządzenia Komisji nr 651/2014 (...)*. Stosowano ją zarówno w odniesieniu do programu gwarancji, jak i pożyczek finansowanych środkami UE i krajowymi¹⁴.

Należałoby zatem stwierdzić, iż kluczowe znaczenie dla organizacji pomocy publicznej dla mikroprzedsiębiorstw miała definicja wskazana przez KE. Tym niemniej w praktyce, beneficjentami subwencji w ramach tarczy finansowej PFR 1.0 były wyłącznie podmioty, które zatrudniały na umowę o pracę na dzień 31 grudnia 2019 r. od jednego do dziewięciu pracowników (nie uwzględniając właściciela będącego osobą fizyczną). Wykluczenie samozatrudnionych (bez pracowników) z możliwości korzystania z tej formy pomocy podtrzymane zostało w tarczy finansowej 2.0. Ponadto, status mikrofirmy uwzględniał także inne warunki wskazane w regulaminie programu.

Z kolei środki pomocowe oferowane przez Agencję Rozwoju Przemysłu (ARP), wskazywały definicję przedsiębiorstwa z art. 4 ust. 1 lub 2 *Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (...)*. Szczegółowe warunki tego wsparcia okazały się jednak znacząco ograniczać grupę potencjalnych beneficjentów, głównie do mikroprzedsiębiorstw prowadzących pełną księgowość, z przychodami za ostatni okres obrotowy nie niższymi niż 4 mln zł¹⁵.

13 *Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców* (Dz.U. 2018 poz. 646).

14 Por.: <https://www.bgk.pl/male-i-srednie-przedsiębiorstwa/pakiet-pomocy-bgk/>.

15 Por.: <https://www.arp-tarcza.pl>.

Pomoc publiczna dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19

3.1. Pomoc bezzwrotna lub częściowo zwrotna

3.1.1. Niskooprocentowana pożyczka/dotacja dla mikroprzedsiębiorców ze środków Funduszu Pracy

Zgodnie z art. 15 zzz¹ *Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)*, niskooprocentowana pożyczka dla mikroprzedsiębiorstw ze środków Funduszu Pracy charakteryzowała się następującymi warunkami:

- ▶ kwotą nieprzekraczającą 5000 zł,
- ▶ stałym oprocentowaniem, wynoszącym 0,05 stopy redyskontowej NBP,
- ▶ okresem spłaty do 12 miesięcy, z trzymiesięczną karencją.

Pożyczki te miały ułatwiać pokrywanie kosztów bieżącej działalności w warunkach pandemii, począwszy od 18 kwietnia 2020 r. Z czasem podjęta została decyzja o ich umarzaniu z urzędu w odniesieniu do pożyczkobiorców, którzy spełniali określone warunki, w tym prowadzili działalność gospodarczą przez trzy miesiące po otrzymaniu wsparcia. Nowelizacje *Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. (...)* przyniosły także inne zmiany w organizacji tej formy pomocy, odnoszące się do takich cech beneficjentów, jak:

- ▶ liczba zatrudnionych,
- ▶ branża gospodarki, w której prowadzona była działalność,
- ▶ wielkość przychodów.

Początkowo z pożyczek mogły korzystać wszystkie mikropodmioty z wyjątkiem samozatrudnionych, prowadzące działalność przed 1 marca 2020 r., niezależnie od branży gospodarki i wysokości osiąganych przychodów. Warunkiem ich umorzenia było wówczas utrzymanie zatrudnienia przez okres trzech miesięcy od dnia przyznania pożyczki.

Z czasem ta forma pomocy została udostępniona także samozatrudnionym. Wówczas warunek umorzenia pożyczki został ograniczony do utrzymania

działalności gospodarczej przez okres trzech miesięcy od dnia otrzymania wsparcia.

Wraz z rozwojem pandemii pożyczka stała się dostępna również dla mikropodmiotów założonych nieco później, bo z nastaniem pandemii (przed 1 kwietnia 2020).

W całym okresie świadczenia pomocy niezmiennym warunkiem otrzymania pożyczki był natomiast status niezawieszanej działalności gospodarczej na dzień złożenia wniosku.

Należy zauważyć, że wraz z ograniczeniem pomocy publicznej do branż gospodarki², które w opinii rządu najbardziej ucierpiały na skutek pandemii, umarzalna pożyczka została przekształcona w dotację w wysokości 5000 zł. Stała się ona dostępna dla wybranych mikroprzedsiębiorstw pod warunkiem:

- ▶ prowadzenia przez nie działalności gospodarczej na dzień 30 września 2020 r.;
- ▶ osiągnięcia w październiku lub listopadzie 2020 r. przychodów niższych co najmniej o 40% w stosunku do przychodów uzyskanych odpowiednio w październiku albo listopadzie 2019 r.

Wnioski o pożyczkę, a następnie o dotację przyjmowały powiatowe urzędy pracy. Wsparcie przekazywane było bezpośrednio na rachunki bankowe beneficjentów.

3.1.2. Świadczenie postojowe z Funduszu Pracy dla osób prowadzących działalność gospodarczą

Art. 15 zq³ *Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)* wprowadził świadczenie postojowe dla samozatrudnionych (bez pracowników), którzy nie podlegali ubezpieczeniu społecznemu z innych tytułów. Przysługiwało ono w sytuacji przestoju w prowadzeniu działalności gospodarczej na skutek pandemii COVID-19.

1 Wprowadzonym *Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...)*.

2 Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) kodami: 47.71.Z, 47.72.Z, 47.81.Z, 47.82.Z, 47.89.Z, 49.39.Z, 56.10.A, 56.10.B, 56.21.Z, 56.29.Z, 56.30.Z, 59.11.Z, 59.12.Z, 59.13.Z, 59.14.Z, 59.20.Z, 74.20.Z, 77.21.Z, 79.90.A, 82.30.Z, 85.51.Z, 85.52.Z, 85.53.Z, 85.59.A, 85.59.B, 86.10.Z, 86.90.A, 86.90.D, 90.01.Z, 90.02.Z, 90.04.Z, 91.02.Z, 93.11.Z, 93.13.Z, 93.19.Z, 93.21.Z, 93.29.A, 93.29.B, 93.29.Z, 96.01.Z, 96.04.Z.

3 Wprowadzonym *Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...)*.

Przyznanie świadczenia było uwarunkowane prowadzeniem działalności gospodarczej przed dniem 1 lutego 2020 r., a wraz z tarczą antykryzysową 3.0 – od 1 kwietnia 2020 r. Ponadto, mikropodmioty musiały wykazać m.in.⁴

- ▶ spadek przychodów co najmniej o 15% w miesiącu poprzedzającym złożenie wniosku w porównaniu do miesiąca wcześniejszego,
- ▶ zawieszenie działalności gospodarczej po 31 stycznia 2020 r.

Świadczenie wynosiło 80% minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2020 r. (2080 zł), zaś w przypadku osób płacących zryczałtowany podatek dochodowy – 50% minimalnego wynagrodzenia (1300 zł). Przedsiębiorcom spełniającym wskazane warunki, świadczenie wypłacane było co najwyżej trzykrotnie⁵.

Wnioski o świadczenie postojowe rozpatrywał Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a przyznane środki przekazywane były na rachunki płatnicze beneficjentów.

Warto dodać, że tarcze branżowe ograniczyły dostępność do świadczenia postojowego wyłącznie do mikropodприємców z branżach gospodarki, które najciężiej odczuły skutki pandemii. tarcza antykryzysowa 5.0 przyznała do niego prawo agentom turystycznym (kod 79.90.A), pod warunkiem:

- ▶ zawieszenia działalności po dniu 31 sierpnia 2019 r.;
- ▶ wykonywania działalności sezonowej, a w 2019 r. wykonywania jej nie dłużej niż przez dziewięć miesięcy.

W wybranych przypadkach, odnoszących się do osób będących wcześniej beneficjentami świadczenia postojowego, możliwe było otrzymanie dodatkowego świadczenia pod warunkiem:

- ▶ spadku przychodów co najmniej o 75% w miesiącu poprzedzającym złożenie wniosku w stosunku do analogicznego miesiąca 2019 r.⁶;

- ▶ uzyskania w październiku lub listopadzie 2020 r. przychodu niższego co najmniej o 40% w stosunku do przychodu z analogicznego miesiąca 2019 r.⁷.

3.1.3. Dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej przez starostę

Zgodnie z art. 15 *z.zc⁸ Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)*, dofinansowanie części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej było dostępne dla samozatrudnionych (bez pracowników), którzy wykazali spadek przychodów w wyniku pandemii. Wsparcie to było przyznawane przez okres co najwyżej trzech miesięcy.

Za spadek obrotów gospodarczych przyjęto zmniejszenie sprzedaży towarów lub usług w ujęciu ilościowym lub wartościowym, obliczone jako stosunek łącznych obrotów w ciągu dowolnych dwóch kolejnych miesięcy kalendarzowych, po 31 grudnia 2019 r. i przed dniem złożenia wniosku, w porównaniu do łącznych obrotów analogicznego okresu wcześniejszego roku.

Dofinansowanie w skali miesiąca wynosiło:

- ▶ 50% minimalnego wynagrodzenia w 2020 r., przy spadku obrotów o co najmniej 30%;
- ▶ 70% minimalnego wynagrodzenia w 2020 r., przy spadku obrotów o co najmniej 50%;
- ▶ 90% minimalnego wynagrodzenia w 2020 r., przy spadku obrotów o co najmniej 80%.

Dodatkowymi warunkami przyznania tej formy wsparcia były:

- ▶ aktywna działalność gospodarcza beneficjenta;
- ▶ prowadzenie działalności gospodarczej przez okres co najmniej roku;

4 Warunki te nie dotyczyły płacących zryczałtowany podatek dochodowy i rozliczających się w formie karty podatkowej.

5 Trzykrotność świadczenia została wprowadzona w tarczy antykryzysowej 2.0.

6 Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) następującymi kodami: 49.39.Z, 77.39.Z, 90.01.Z, 90.02.Z, 93.29.A, 93.29.B, 93.29.Z.

7 Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) następującymi kodami: 47.71.Z, 47.72.Z, 47.81.Z, 47.82.Z, 47.89.Z, 49.39.Z, 56.10.A, 56.10.B, 56.21.Z, 56.29.Z, 56.30.Z, 59.11.Z, 59.12.Z, 59.13.Z, 59.14.Z, 59.20.Z, 74.20.Z, 77.21.Z, 79.90.A, 79.90.C, 82.30.Z, 85.51.Z, 85.52.Z, 85.53.Z, 85.59.A, 85.59.B, 86.10.Z, 86.90.A, 86.90.D, 90.01.Z, 90.02.Z, 90.04.Z, 91.02.Z, 93.11.Z, 93.13.Z, 93.19.Z, 93.21.Z, 96.01.Z, 96.04.Z.

8 Wprowadzonym *Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...)*.

- ▶ brak zaległości w odprowadzaniu podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Pracy lub Fundusz Solidarnościowy do końca III kwartału 2019 r.

Wnioski o dofinansowanie składano w powiatowych urzędach pracy. Podlegało ono umorzeniu pod warunkiem utrzymania działalności gospodarczej przez okres otrzymywania wsparcia oraz następujący po nim analogiczny okres.

3.1.4. Subwencja finansowa z Polskiego Funduszu Rozwoju

Zgodnie z art. 21a *Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju*, PFR odpowiadał za świadczenie pomocy publicznej w formie subwencji finansowej.

Subwencja była dostępna dla mikroprzedsiębiorstw dwukrotnie, w ramach tzw. tarcz finansowych 1.0 i 2.0. W pierwszym przypadku budżet pomocowy wynosił 25 mld zł, zaś w drugim – 6,5 mld zł, z możliwością jego korekty o 20%.

Wnioski o subwencję składane były za pośrednictwem banków w następujących okresach:

- ▶ od 29 kwietnia 2020 r. do 31 lipca 2020 r. w ramach tarczy finansowej 1.0,
- ▶ od 15 stycznia 2020 r. w ramach tarczy finansowej 2.0.

Zgodnie z regulaminem obu tarcz, subwencja oferowana była mikropodmiotom, które na dzień 31 grudnia 2019 r. (lub 31 lipca 2020 r. w tarczy finansowej 2.0) zatrudniały od jednego do dziewięciu pracowników⁹ i wykazały obrót za 2019 r. lub sumę bilansową na koniec 2019 r. nie przekraczającą równowartości dwóch mln euro. Nie była ona jednak dostępna dla podmiotów niezatrudniających pracowników na umowę o pracę, a ponadto dla samozatrudnionych.

Celem pomocy w formie subwencji było:

- ▶ udostępnienie finansowania, częściowo bezzwrotnego, na preferencyjnych warunkach dla zapew-

nienia płynności i stabilności finansowej w okresie pandemii;

- ▶ stabilizacja finansowa beneficjentów.

Pomoc ta miała wymiar zarówno gospodarczy, jak i społeczny, bowiem oczekiwano, że:

- ▶ będzie przeciwdziałać zakłóceniom w gospodarce;
- ▶ zapewni pomoc finansową dla sektorów szczególnie dotkniętych skutkami pandemii;
- ▶ będzie służyć ochronie miejsc pracy i bezpieczeństwu finansowemu obywateli.

Środki z subwencji w ramach tarczy finansowej 1.0 mogły być przeznaczane na:

- ▶ pokrywanie większości stałych i zmiennych kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, w tym wynagrodzeń dla pracowników, czynszów czy zobowiązań handlowych;
- ▶ na przedterminową spłatę kredytów (co najwyżej 25% subwencji).

Nie można było natomiast finansować nimi:

- ▶ rozliczeń z podmiotami powiązаныmi;
- ▶ płatności na rzecz właściciela oraz osób lub podmiotów powiązanych;
- ▶ przejęć innych podmiotów.

Należy dodać, że w przypadku tarczy finansowej 2.0, niemożliwe stało się przyznanie subwencji na przedpłatę kredytów, leasingów lub innych podobnych instrumentów.

Zgodnie z założeniami tarczy finansowej 1.0, dostępność subwencji dla mikroprzedsiębiorców była uwarunkowana:

- ▶ spadkiem obrotów gospodarczych (przychodów ze sprzedaży) o co najmniej 25% w dowolnym miesiącu po 1 lutego 2020 r. w porównaniu do poprzedniego miesiąca lub analogicznego miesiąca wcześniejszego roku, na skutek pandemii COVID-19;
- ▶ rezydencją podatkową na terenie EOG i rejestracją na terytorium PL;

⁹ W tarczach finansowych PFR za pracownika uznano osobę zatrudnioną na podstawie umowy o pracę, lecz nieprzebywającą na urlopie: macierzyńskim, ojcowskim, rodzicielskim, wychowawczym, a także nie zatrudnioną w celu przygotowania zawodowego.

- ▶ prowadzeniem działalności na dzień 31 grudnia 2019 r.;
- ▶ niezaleganiem z płatnościami podatków i składek na ubezpieczenia społeczne na dzień 31 grudnia 2019 r.

Z kolei w tarczy finansowej 2.0, uzyskanie subwencji wiązało się przede wszystkim:

- ▶ ze spadkiem przychodów o minimum 30% w jednym z następujących okresów:
 - od 1 kwietnia 2020 r. do 31 grudnia 2020 r. w porównaniu do okresu od 1 kwietnia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r.,
 - od 1 października 2020 r. do 31 grudnia 2020 r. w porównaniu do okresu od 1 października 2019 r. do 31 grudnia 2019 r.,

w związku z zakłóceniami w funkcjonowaniu gospodarki na skutek pandemii COVID-19;

- ▶ prowadzeniem działalności gospodarczej zarówno 31 grudnia 2019 r., jak i w dniu złożenia wniosku;
- ▶ nieposiadaniem zaległości w opłacaniu podatków i składek na ubezpieczenie społeczne na dzień 31 grudnia 2019 roku, na dzień 31 grudnia 2020 roku lub na dzień złożenia wniosku;
- ▶ nie pozostawaniem w likwidacji, upadłości czy restrukturyzacji;
- ▶ wykonywaniem działalności gospodarczej w ramach określonych branż gospodarki¹⁰ na dzień 31 grudnia 2019 roku i 1 listopada 2020 r. oraz na dzień złożenia wniosku.

Kwota subwencji uwarunkowana była liczbą zatrudnionych (w przeliczeniu na pełne etaty) oraz kwotą bazową, zależną od skali spadku przychodów ze sprzedaży na skutek pandemii COVID-19. W obu tarczach była ona równa iloczynowi obu powyższych

wielkości i nie przekraczała łącznie 324 000 zł (patrz tabele 3.1–3.2).

Co ważne, w przypadku tarczy finansowej 2.0, kwota subwencji nie mogła przewyższać:

- ▶ 36 000 zł na osobę zatrudnioną, jeżeli mikropodmiot nie otrzymał wsparcia z tarczy finansowej 1.0;
- ▶ 72 000 zł na osobę zatrudnioną, jeżeli mikropodmiot otrzymał wsparcie z tarczy finansowej 1.0 (łączna kwota wsparcia z obu tarcz);
- ▶ 324 000 zł.

Zgodnie z warunkami subwencji, część pomocy podlegała umorzeniu pod określonymi warunkami. W tarczy finansowej 1.0, spłacie (w 24 ratach miesięcznych) podlegało:

- ▶ 100% subwencji, w sytuacji zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez mikropodmiot, otwarcia jego likwidacji, wszczęcia postępowania upadłościowego lub restrukturyzacyjnego w ciągu 12. miesięcy od dnia przyznania subwencji;
- ▶ 25% subwencji bezwarunkowo, w przypadku prowadzenia działalności przez 12 miesięcy;
- ▶ 0-50% subwencji, w razie redukcji zatrudnienia w ciągu 12 miesięcy, począwszy od pierwszego pełnego miesiąca po udzieleniu subwencji.

Natomiast w tarczy finansowej 2.0, subwencja była umarzana w całości, jeżeli mikrofirma spełniała oba następujące warunki:

- ▶ utrzymała działalność gospodarczą na dzień 31 grudnia 2021 r., bez wszczęcia procesu likwidacji, upadłości lub restrukturyzacji;
- ▶ utrzymała średnioroczne zatrudnienie z 2020 r. w 2021 r.;

Pomoc podlegała natomiast zwrotowi w całości, w przypadku:

- ▶ zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej (w tym jej zawieszenia);
- ▶ otwarcia likwidacji lub postępowania upadłościowego lub restrukturyzacyjnego;

w okresie od dnia otrzymania subwencji do 31 grudnia 2021 r.

¹⁰ Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) następującymi kodami: 17.29.Z; 18.12.Z; 18.13.Z; 18.14.Z; 49.39.Z; 47.71.Z; 47.76.Z; 47.81.Z; 47.82.Z; 47.89.Z; 56.21.Z; 55.10.Z; 55.20.Z; 56.10.A; 56.10.B; 56.29.Z; 56.30.Z; 59.14.Z; 73.11.Z; 74.20.Z; 77.21.Z; 79.11.A; 79.12.Z; 79.11.B; 79.90.A; 79.90.B; 79.90.C; 82.30.Z; 85.51.Z; 85.52.Z; 85.59.B; 86.90.A; 86.90.D; 90.01.Z; 90.02.Z; 90.04.Z; 91.02.Z; 93.11.Z; 93.13.Z; 93.19.Z; 93.21.Z; 93.29.A; 93.29.B; 93.29.Z; 96.04.Z.

Tabela 3.1. Warunki subwencji dla mikroprzedsiębiorstw w ramach tarczy finansowej 1.0

Skala spadku przychodów ze sprzedaży	Bazowa kwota subwencji na zatrudnionego (tys. zł)	Kwota subwencji w zależności od liczby zatrudnionych (tys. zł)								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
<25%; 50%)	12	12	24	36	48	60	72	84	96	108
<50%; 75%)	24	24	48	72	96	120	144	168	192	216
<75%; 100%)	36	36	72	108	144	180	216	252	288	324

Źródło: opracowanie własne na podstawie: PFR, 2020, Przewodnik dla mikro, małych i średnich firm po tarczy finansowej PFR (30 kwietnia), <https://pfr.pl/dam/pfr/documents/tarcza-antykryzysowa/PFR-Przewodnik-tarcza-Finansowa-MMSP.pdf> (dostęp: 21.01.2020 r.)

Tabela 3.2. Warunki subwencji dla mikroprzedsiębiorstw w ramach tarczy finansowej 2.0

Skala spadku przychodów ze sprzedaży	Bazowa kwota subwencji na zatrudnionego (tys. zł)	Kwota subwencji w zależności od liczby zatrudnionych (tys. zł)								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
<30%; 60%)	18	18	36	54	48	72	90	108	126	144
<60%; 100%)	36	36	72	108	144	180	216	252	288	324

Źródło: opracowanie własne na podstawie: PFR, 2020, Regulamin ubiegania się o udział w programie rządowym „Tarcza finansowa 2.0 Polskiego Funduszu Rozwoju dla mikro, małych i średnich firm”, <https://pfrsa.pl/dam/serwis-korporacyjny-pfr/documents/tarcza-finansowa-pfr-20/Regulamin-programu-tarcza-finansowa-pfr-20.pdf>

W procesie udzielania subwencji pośredniczyły następujące banki: Alior Bank SA, Grupa BPS, Millennium Bank SA, Bank Pekao SA, Bank Poczty SA, BNP Paribas Bank Polska SA, BOŚ SA, City Handlowy SA, Credit Agricole Bank Polska SA, Getin Noble SA, Idea Bank SA, ING Bank Śląski SA, mBank SA, Nest Bank SA, PKO BP SA, Santander Bank Polska SA, SGB-Bank. Środki z subwencji przekazywano na rachunki bankowe beneficjentów.

3.1.5. Środki pomocowe na utrzymanie miejsc pracy

Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników wraz z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne z FGŚP

Zgodnie z art. 15g¹¹ Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...), mikroprzedsiębiorcy mogli ubiegać się o dofinansowanie wynagrodzeń pracowników wraz z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne.

Dofinansowaniem objęto zarówno wynagrodzenia pracowników zatrudnionych na umowę o pracę, jak

i zlecenia lub inną o świadczenie usług, pod warunkiem odprowadzania od nich składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe.

Dopłaty do wynagrodzeń i składek na ubezpieczenia społeczne przysługiwały na pracownika jednorazowo przez okres trzech miesięcy w następujących sytuacjach, będących skutkiem pandemii:

- ▶ przestoju ekonomicznego, wówczas pracodawca wypłacał pracownikowi wynagrodzenie obniżone o co najwyżej 50%, lecz nie niższe niż minimalne wynagrodzenie za pracę, z uwzględnieniem wymiaru czasu pracy, zaś dofinansowanie z FGŚP wynosiło równowartość 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę (1300 zł miesięcznie), z uwzględnieniem wymiaru czasu pracy;
- ▶ obniżenia wymiaru czasu pracy o 20% (wraz z wejściem w życie tarczy antykryzysowej 2.0 – do 20%), lecz nie więcej niż do 0,5 etatu, z zastrzeżeniem, że wynagrodzenie nie mogło być niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę, z uwzględnieniem wymiaru czasu pracy przed jego obniżeniem. Wówczas dofinansowanie z FGŚP wynosiło 50% wynagrodzenia, z uwzględnieniem wymiaru czasu pracy, lecz nie więcej niż 40% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia z wcześniejszego kwartału.

11 Wprowadzonym ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...).

W żadnym przypadku dopłaty nie przysługiwały jednak do wynagrodzeń, które w miesiącu poprzedzającym miesiąc złożenia wniosku przekraczały 300% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia z wcześniejszego kwartału.

Z pomocy w formie dofinansowania wynagrodzeń mogły skorzystać mikroprzedsiębiorstwa, u których spadek obrotów gospodarczych na skutek pandemii wynosił:

- ▶ nie mniej niż 15%, obliczony jako stosunek łącznych obrotów w ciągu dowolnie wskazanych dwóch kolejnych miesięcy w okresie po 1 stycznia 2020 r. (po wprowadzeniu tarczy antykryzysowej 4.0 – po 31 grudnia 2019 r.) do dnia poprzedzającego dzień złożenia wniosku o przyznanie świadczeń, w porównaniu do łącznych obrotów z analogicznych dwóch miesięcy roku wcześniejszego;
- ▶ nie mniej niż 25%, obliczony jako stosunek obrotów z dowolnie wskazanego miesiąca w okresie po 1 stycznia 2020 r. (po wprowadzeniu tarczy finansowej 4.0 – po 31 grudnia 2019 r.) do dnia poprzedzającego dzień złożenia wniosku, w porównaniu do obrotów z miesiąca poprzedniego.

Dodatkowymi warunkami uzyskania dofinansowania były:

- ▶ brak zaległości w regulowaniu zobowiązań podatkowych, składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Pracy lub Fundusz Solidarnościowy do końca III kwartału 2019 r.;
- ▶ brak przesłanek do ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa.

Warto dodać, że tarcza antykryzysowa 5.0 wprowadziła możliwość objęcia dofinansowaniem także wynagrodzeń pracowników, którzy nie zostali objęci przestojem czy obniżonym wymiarem czasu pracy, jeżeli pracodawca odnotował spadek przychodów ze sprzedaży w następstwie pandemii oraz nadmierne obciążenie funduszu wynagrodzeń. Wsparcie sięgało wówczas 50% wynagrodzenia, jednak nie więcej niż 40% przeciętnego wynagrodzenia z wcześniejszego kwartału.

Tarcza 6.0 wprowadziła natomiast możliwość dofinansowania wynagrodzeń w wybranej grupie mikroprzedsiębiorstw, których działalność koncentrowała się na świadczeniu usług w zakresie leczenia uzdrowi-

skowego oraz rehabilitacji leczniczej. Warunkiem jego uzyskania był spadek przychodów o co najmniej 40% w jednym z trzech miesięcy przed złożeniem wniosku w porównaniu do odpowiedniego miesiąca wcześniejszego roku. Dofinansowanie wynosiło wówczas 2000 zł, z uwzględnieniem wymiaru czasu pracy.

Należy podkreślić, iż w sytuacji rozwiązania przez pracodawcę umowy o pracę z przyczyn niezależnych od pracownika w okresie objętym świadczeniem, przyznane wsparcie podlegało zwrotowi.

Wnioski o dofinansowanie rozpatrywane były przez wojewódzkie urzędy pracy, a przyznane środki przekazywano na rachunki pracodawców w trzech równych miesięcznych transzach.

Dofinansowanie części kosztów wynagrodzeń pracowników wraz z należnymi od nich składkami na ubezpieczenia społeczne z Funduszu Pracy

Zgodnie z art. 15 zzb¹² *Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)*, dopłaty do wynagrodzeń wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne stanowiły pomoc dla mikroprzedsiębiorstw, które w efekcie pandemii odnotowały spadek obrotów (zmniejszenie sprzedaży towarów lub usług w ujęciu ilościowym lub wartościowym, wyrażone jako stosunek łącznych obrotów w ciągu dwóch kolejnych miesięcy bieżącego roku w porównaniu do dwóch analogicznych miesięcy roku poprzedniego).

Dopłatami objęte zostały wynagrodzenia z tytułu umów o pracę oraz zlecenia lub innych pokrewnych o świadczenie usług, przez okres nie dłuższy niż trzy miesiące.

Kwota dofinansowania była zależna od liczby zatrudnionych i wynosiła:

- ▶ 50% wynagrodzeń pracowników objętych wnioskiem, lecz nie więcej niż 50% kwoty minimalnego wynagrodzenia za pracę, przy spadku obrotów o co najmniej 30%;
- ▶ 70% wynagrodzeń pracowników objętych wnioskiem, lecz nie więcej niż 70% kwoty minimalnego wynagrodzenia, przy spadku obrotów o co najmniej 50%;

¹² Wprowadzonym ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...).

- ▶ 90% wynagrodzeń pracowników objętych wnioskiem, lecz nie więcej niż 90% kwoty minimalnego wynagrodzenia, przy spadku obrotów o co najmniej 80%.

Należy dodać, że dostępność tej formy pomocy była także uwarunkowana:

- ▶ brakiem przesłanek do ogłoszenia upadłości;
- ▶ brakiem zaległości w regulowaniu zobowiązań podatkowych, na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Pracy lub Fundusz Solidarnościowy do końca trzeciego kwartału 2019 r.;
- ▶ niepokryciem kosztów wynagrodzeń środkami publicznymi z innych źródeł.

Należy dodać, że dofinansowanie podlegało zwrotowi w określonej części jedynie w przypadku zmniejszenia zatrudnienia w czasie otrzymywania dofinansowania i następującym po nim analogicznym okresie.

Wnioski o dofinansowanie rozpatrywane były przez powiatowe urzędy pracy, zaś dofinansowanie wypłacano w okresach miesięcznych.

Zwolnienie z opłacania składek ZUS

Zgodnie z art. 31zo¹³ *Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach (...)*, płatnicy składek na ubezpieczenia społeczne za mniej niż 10. ubezpieczonych zostali zwolnieni z obowiązku opłacenia nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych lub Fundusz Emerytur Pomostowych za okres od 1 marca 2020 r. do 31 maja 2020 r.

Ponadto, przewidziana została możliwość zwolnienia płatników z zaległych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz wypadkowe, dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Solidarnościowy.

W przypadku płatników, będących osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą i opłacającymi składki wyłącznie na własne ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne, przewidziana została

możliwość zwolnienia ich z nieopłaconych składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz wypadkowe, dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Solidarnościowy za okres od 1 marca 2020 r. do 31 maja 2020 r. Warunkiem skorzystania z tego zwolnienia było prowadzenie działalności przed 1 lutego 2020 r. (a po wprowadzeniu tarczy antykryzysowej 2.0 – przed 1 kwietnia 2020 r.), a także osiągnięcie przychodu z działalności gospodarczej w pierwszym miesiącu, za który składany był wniosek, nie wyższego niż 300% prognozowanego miesięcznego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w 2020 r. Wraz z tarczą antykryzysową 3.0, dodatkowym warunkiem zwolnienia ze składek było osiągnięcie dochodu z działalności nie przekraczającego 7000 zł w pierwszym miesiącu, za który składany był wniosek.

Warto dodać, że nowi przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi i niepodlegający obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przez okres sześciu miesięcy, mogli być zwolnieni z opłacenia zaległych składek na własne ubezpieczenie zdrowotne. Taka możliwość uwarunkowana była określonym poziomem przychodów i dochodów beneficjenta.

Tarcza 5.0 wprowadziła z kolei możliwość zwolnienia z obowiązku opłacenia składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych lub Fundusz Emerytur Pomostowych za okres od 1 lipca 2020 r. do 30 września 2020 r. płatników prowadzących działalność w określonych branżach gospodarki m.in. turystycznej, hotelarskiej, kultury i rozrywki, transportu, organizacji targów i kongresów¹⁴. Pomoc ta była dedykowana mikroprzedsiębiorstwom, które w pierwszym miesiącu, za który składany był wniosek, osiągnęły przychód niższy co najmniej o 75% w stosunku do przychodu uzyskanego w analogicznym miesiącu 2019 r.

Z kolei tarcza antykryzysowa 6.0 poszerzyła listę płatników zwolnionych z obowiązku opłacania składek na mocy tarczy antykryzysowej 5.0¹⁵. W większości przypadków ich dominująca działalność związana była z kulturą i rozrywką, turystyką oraz edukacją.

¹³ Wprowadzonym ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach (...).

¹⁴ Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) kodami: 49.39.Z, 55.10.Z, 77.39.Z, 79.11.A, 79.90.A, 82.30.Z, 90.01.Z, 90.02.Z, 93.29.A, 93.29.B, 93.29.Z.

¹⁵ Oznaczonych w klasyfikacji PKD (2007) kodami: 59.11.Z, 59.12.Z, 59.13.Z, 59.14.Z, 59.20.Z, 71.11.Z, 79.12.Z, 90.03.Z, 90.04.Z, 93.11.Z, 79.90.A, 85.51.Z, 85.52.Z, 85.59, 85.60.Z.

Wnioski o zwolnienie z opłacania składek rozpatrywane były przez ZUS. W razie uzyskania zwolnienia i wcześniejszego opłacenia składek, składki podlegały zwrotowi.

3.2. Wsparcie płynnościowe o charakterze zwrotnym

3.2.1. Wsparcie z wykorzystaniem środków unijnych

Pożyczka płynnościowa z Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

Pożyczki płynnościowe z POIR stanowiły formę pomocy oferowanej w ramach tarcz antykrzysowych, za organizację której odpowiadał BGK. Ich celem było umożliwienie podmiotom finansowania bieżących wydatków i utrzymania płynności finansowej, niezależnie od branży gospodarki, w której prowadziły one działalność.

Pożyczki charakteryzowały się następującymi warunkami:

- ▶ okresem spłaty do sześciu lat i karencją w spłacie do sześciu miesięcy od dnia uruchomienia;
- ▶ brakiem oprocentowania;
- ▶ możliwością skorzystania z tzw. wakacji kredytowych przez dwa miesiące w pierwszym i drugim roku spłaty.

Pierwotnie zakładano udzielanie pożyczek płynnościowych do końca 2020 r., lecz termin ten uległ przesunięciu na koniec stycznia 2021 r.

Mikroprzedsiębiorca kwalifikujący się do tej formy pomocy mógł zaciągnąć więcej niż jedną pożyczkę, a pozyskane środki przeznaczyć na:

- ▶ wynagrodzenia dla pracowników wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne, a także pokrycie kosztów personelu pracującego na terenie firmy, lecz formalnie będącego na liście płac podwykonawców;
- ▶ pokrycie zobowiązań publiczno-prywatnych;
- ▶ pokrycie zobowiązań handlowych, w tym zaległych faktur;
- ▶ pokrycie kosztów użytkowania infrastruktury;

- ▶ zakupy towarów i usług;
- ▶ spłatę zobowiązań przeterminowanych na dzień 1 lutego 2020 r.

Ofertę pożyczki skierowano do podmiotów:

- ▶ w trudnej sytuacji lub zagrożonych nią na skutek pandemii,
- ▶ na których nie ciążył obowiązek zwrotu pomocy i nie zostały wykluczone z możliwości dostępu do środków publicznych.

Kwota pożyczki nie mogła przekroczyć 25% obrotów firmy w 2019 r. lub dwukrotności rocznej kwoty wynagrodzeń wypłaconych przez przedsiębiorcę. W przypadku przedsiębiorstw utworzonych w dniu 1 stycznia 2019 r. lub po tej dacie, maksymalna kwota pożyczki nie mogła przekroczyć rocznej kwoty wynagrodzeń, szacowanej na okres pierwszych dwóch lat działalności. W uzasadnionych przypadkach wartość pożyczki mogła zostać zwiększona do kwoty odpowiadającej zapotrzebowaniu na płynność w okresie najbliższych 18. miesięcy. W ramach tej formy pomocy można było otrzymać do 15. Mln zł.

W udzielanie pożyczek płynnościowych z POIR zaangażowane zostały podmioty finansowe współpracujące z BGK, w tym Bank Pekao SA.

Pożyczki unijne z Regionalnych Programów Operacyjnych

W okresie pandemii, w większości województw w Polsce oferowane były unijne pożyczki płynnościowe. Stanowiły one element pakietu pomocowego, za który odpowiadał BGK. Pożyczki służyły finansowaniu kapitału obrotowego, w tym kosztów bieżących, takich jak:

- ▶ wynagrodzenia dla pracowników;
- ▶ zobowiązania publiczno-prawne;
- ▶ zobowiązania handlowe;
- ▶ wydatki niezbędne dla zapewnienia ciągłości działania podmiotu.

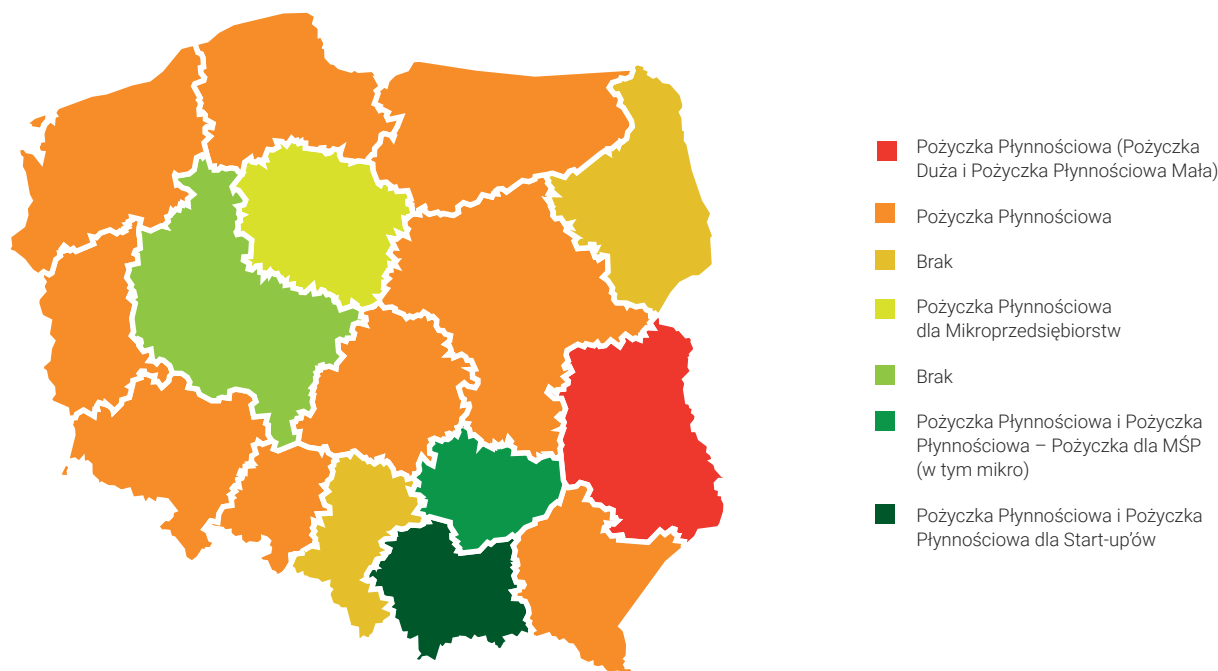
Warunki udzielania pożyczek były zróżnicowane pomiędzy województwami, w tym w zakresie:

- ▶ maksymalnej kwoty pożyczki, sięgającej do 3 mln zł;

Rysunek 3.1. Pożyczki płynnościowe w poszczególnych województwach w okresie pandemii COVID-19

Dostępność płynnościowych pożyczek unijnych w okresie Covid-19

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji dostępnych na: <https://www.bgk.pl/pozyczki-unijne/oferta-pozyczek-unijnych/pr-0/pu-zachowanie-plynnosci-finansowej-20/toc-0/top-0/> (dostęp: 15.03.2021 r.)

- ▶ maksymalnego okresu spłaty, wynoszącego od 4 do 8 lat;
- ▶ maksymalnego okresu karencji od 6 do 12 miesięcy;
- ▶ możliwych wakacji kredytowych, trwających od 2 do 12 miesięcy w okresie spłaty pożyczki;
- ▶ poziomu oprocentowania, które mogło być preferencyjne lub zbliżone do rynkowego;
- ▶ dodatkowych kosztów, takich jak prowizje czy opłaty,
- ▶ okresu wnioskowania, przy czym w większości przypadków kończył się z on z dniem 30 czerwca 2021 r.

Ponadto, pożyczki oferowane były pod różnymi nazwami (patrz rysunek 3.1).

W udzielaniu pożyczek płynnościowych pośredniczyły podmioty finansowe, w tym Zachodniopomorski Bank Spółdzielczy i Bank Spółdzielczy w Gryfach.

3.2.2. Wsparcie z wykorzystaniem środków krajowych

Pożyczka obrotowa na finansowanie deficytu w kapitale obrotowym

Pożyczka obrotowa stanowiła jedną z form pomocy, za którą odpowiadała Agencja Rozwoju Przemysłu. Jej celem było zapewnienie przedsiębiorstwom, w tym mikro, możliwości pokrycia deficytu w kapitale obrotowym.

Z pożyczki mogły korzystać mikropodmioty:

- ▶ o obrotach powyżej 4 mln zł;
- ▶ posiadające dodatnie wyniki za 2019 r. (pozytywna EBITDA i wynik netto);
- ▶ prowadzące pełną księgowość.

Pożyczka obrotowa charakteryzowała się:

- ▶ kwotą od 0,8 mln zł do 5 mln zł;
- ▶ okresem finansowania do sześciu lat;

- ▶ kosztem, wynikającym z:
 - oprocentowania rynkowego WIBOR 1M, powiększonego o marżę zgodną z siatką marż stosowaną w parametryzatorze pożyczkowym,
 - prowizji przygotowawczej 0,2%,

przy braku prowizji za przedterminową spłatę lub niewykorzystaną kwotę pożyczki czy rozpatrzenie wniosku;

- ▶ wydłużonym okresem karencji w spłacie kapitału do 15 miesięcy;
- ▶ wypłatą jednorazową lub w transzach.

Zabezpieczeniem spłaty pożyczki mogły być:

- ▶ hipoteka na nieruchomości;
- ▶ inne standardowe zabezpieczenia akceptowane przez ARP SA (minimum 120% wg wartości rynkowej);
- ▶ wsparcie Funduszy Poręczeńowych KGP;
- ▶ uzupełniająco:
 - weksel własny in blanco wraz z deklaracją wekslową;
 - oświadczenie o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 k.p.c.;
 - poręczenie wg prawa cywilnego głównych udziałowców pożyczkobiorcy.

Pożyczka obrotowa finansująca wypłatę wynagrodzeń w sektorze MŚP

Pożyczka obrotowa stanowiła formę pomocy świadczonej przez Agencję Rozwoju Przemysłu (ARP). Jej celem było dostarczenie przedsiębiorstwom płynności na wypłatę wynagrodzeń dla pracowników, a pośrednio na utrzymanie zatrudnienia i kontynuację prowadzonej działalności.

Wartość pożyczki odpowiadała deficytowi funduszu wynagrodzeń przedsiębiorstwa lub stanowiła dla niego uzupełniające źródło finansowania wynagrodzeń, w tym obok innych przewidzianych w tarczach antykrzysowych.

Pożyczka obrotowa była udzielana na następujących warunkach:

- ▶ jej koszt stanowiły:
 - odsetki naliczone wg WIBOR 1M z marżą zgodną z siatką marż stosowaną w parametryzatorze pożyczkowym,
 - prowizja przygotowawcza 0,2%,
 - ewentualna opłata finansująca koszty banku,

przy braku prowizji za przedterminową spłatę, rozpatrzenie wniosku czy niewykorzystaną kwotę pożyczki;

- ▶ okres finansowania wynosił do dwóch lat;
- ▶ możliwa była wydłużona karencja w spłacie kapitału (do 12 miesięcy);
- ▶ wypłata następowała jednorazowo lub w transzach.

W zależności od wartości pożyczki, dopuszczalną formą jej zabezpieczenia były m.in.:

- ▶ weksel in blanco wraz z deklaracją wekslową;
- ▶ oświadczenie o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 k.p.c.;
- ▶ poręczenie głównych udziałowców pożyczkobiorcy;
- ▶ hipoteka na nieruchomości;

Z pożyczki mogły korzystać wyłącznie mikroprzedsiębiorstwa spełniające następujące warunki:

- ▶ prowadziły działalność gospodarczą przez co najmniej 12 miesięcy w oparciu o pełną księgowość;
- ▶ osiągnęły przychody za ostatni okres obrotowy na poziomie min. 4 mln zł;
- ▶ wykazały dodatni wynik EBITDA oraz wynik finansowy netto;
- ▶ miały deficyt płynności bieżącej i zweryfikowaną lukę płynności.

Środki z pożyczek przekazywane były na rachunki pracowników lub rachunek bieżący przedsiębiorcy.

Leasing operacyjny zwrotny „Maszynyria”

Leasing operacyjny zwrotny z oferty Agencji Rozwoju Przemysłu służył poprawie płynności przedsię-

biorstw, w tym mikro podmiotów, spełniających następujące warunki:

- ▶ osiągających obroty powyżej 4 mln zł i posiadających dodatnie wyniki za 2019 r. (pozytywną EBITDA i wynik finansowy netto);
- ▶ prowadzących pełną księgowość.

Odsprzedaż dotyczyła maszyn i urządzeń:

- ▶ pochodzących od polskich dostawców lub autoryzowanych przedstawicielstw w Polsce;
- ▶ renomowanych dostawców zagranicznych.

Leasing zwrotny był dostępny na następujących warunkach:

- ▶ w walucie krajowej;
- ▶ w indywidualnie ustalonej kwocie;
- ▶ z okresem umownym do siedmiu lat (łącznie z karencją);
- ▶ z kosztem składającym się z:
 - odsetek naliczonych wg WIBOR 1M powiększonej o marżę;
- ▶ bez opłat manipulacyjnych 0.

Zabezpieczony on był:

- ▶ wekslem własnym in blanco wraz z deklaracją wekslową,
- ▶ oświadczeniem o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 k.p.c.;
- ▶ innym, uzgodnionym z klientem.

3.3. Zmiany warunków umownych dla określonych pożyczek i kredytów

3.3.1. Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych z Funduszu Dopłat do Oprocentowania

Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych (...) wprowadziła dopłaty do oprocentowania kredytów obro-

towych, zaciągniętych w bankach komercyjnych i spółdzielczych.

Celem tej formy pomocy było zapewnienie płynności finansowej, w szczególności krótko- i średnioterminowej podmiotom, które utraciły ją lub były zagrożone jej utratą na skutek pandemii COVID-19.

Mikroprzedsiębiorstwa, także te, które zawiesiły działalność po 1 lutego 2020 r., mogły skorzystać przez okres 12 miesięcy z dopłat do oprocentowania kredytów, odpowiadających 2 pkt. proc. Co więcej, objęto nimi zarówno nowe, jak i już udzielone kredyty obrotowe. Warunkiem skorzystania z pomocy było niezaleganie beneficjenta ze spłatą kredytu – kapitału i odsetek w banku kredytującym.

W ramach tej formy pomocy BGK wносił dopłaty bezpośrednio do banku kredytującego. Tym samym przedsiębiorca spłacał pozostałą część odsetek. Należy dodać, że ze wsparcia można było skorzystać tylko raz.

Kredyty z dopłatami udzielane były przez następujące banki: Bank Pekao SA, Bank Spółdzielczy w Brodnicy, Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie, Getin Noble Bank SA, ING Bank Śląski SA, mBank SA, Bank Millennium SA, Bank PKO BP SA, SGB-Bank SA wraz z bankami zrzeszonymi i współpracującymi, Bank Polskiej Spółdzielczości SA wraz z bankami zrzeszonymi i współpracującymi, a także Societe Generale SA Oddział w Polsce.

3.3.2. Zmiany w zakresie pożyczek unijnych z Regionalnych Programów Operacyjnych

Pożyczki unijne z regionalnych programów operacyjnych wspomagały płynność, rozwój i konkurencyjność mikroprzedsiębiorstw w poszczególnych województwach kraju (por. 3.1.2.).

Ze względu na trudną sytuację finansową części pożyczkobiorców lub zagrożenie nią w okresie pandemii, wprowadzone zostały specjalne rozwiązania ułatwiające spłatę pożyczek unijnych, takie jak:

- ▶ dodatkowa, sześciomiesięczna karencja w spłacie rat kapitałowych;
- ▶ czteromiesięczne wakacje kredytowe;
- ▶ obniżone oprocentowanie,
- ▶ zaniechanie odsetek karnych oraz niepodejmowanie działań windykacyjnych dla zaległości w spłacie.

Możliwość skorzystania z powyższych udogodnień wiązała się jednak z koniecznością złożenia przez pożyczkobiorcę odpowiedniego wniosku u pośrednika, z którym została zawarta umowa pożyczki.

Ta forma wsparcia stanowiła element pakietu pomocowego BGK dla podmiotów dotkniętych skutkami pandemii. Była ona dostępna dla mikroprzedsiębiorstw za pośrednictwem podmiotów finansowych, w tym: Zachodniopomorskiego Banku Spółdzielczego, Banku Spółdzielczego w Czersku oraz Banku Spółdzielczego w Gryficach.

Zmiany w zakresie kredytów na innowacje technologiczne z Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

Przed pandemią COVID-19 kredyty technologiczne służyły rozwojowi mikroprzedsiębiorstw, finansując ich innowacyjne inwestycje.

W związku z trudną sytuacją części kredytobiorców, BGK wprowadził zmiany w tym instrumencie pomocowym, które obowiązywały od 1 czerwca 2020 r. do 5 stycznia 2021 r., w ramach VII naboru. Polegały one m.in. na:

- ▶ zniesieniu maksymalnego limitu premii technologicznej i możliwości uzyskania ponad 6 mln. zł na pokrycie wydatków inwestycyjnych (dofinansowanie mogło wynosić do 70% kosztów kwalifikowanych inwestycji);
- ▶ braku wkładu własnego w projekt, jeżeli pozwalała na to zdolność kredytowa wnioskującego;
- ▶ rozszerzeniu katalogu wydatków kwalifikowanych – m.in. o:
 - koszty zakupu, montażu i uruchomienia środków trwałych;
 - roboty i materiały budowlane (w celu budowy lub rozbudowy budynków);
 - zakup wartości niematerialnych i prawnych w formie patentów, licencji, know-how oraz nieopatentowanej wiedzy technicznej;
 - studia, ekspertyzy czy projekty techniczne niezbędne do realizacji inwestycji technologicznej wykonane przez doradców zewnętrznych;
 - koszty najmu lub dzierżawy gruntów, budynków i budowli.

Ten instrument pomocowy oferowany był przez BGK, z którym współpracowały następujące banki kredytujące: Alior Bank SA, BNP Paribas Bank Polska SA, Bank Handlowy SA, Bank Millennium SA, BOŚ SA, Bank Pekao SA, Bank PKO BP SA, BPS i zrzeszone banki spółdzielcze, Santander Bank Polska SA, Idea Bank SA, ING Bank Śląski SA, Krakowski Bank Spółdzielczy, mBank SA, SGB-Bank i zrzeszone banki spółdzielcze, Bank Spółdzielczy w Brodnicy, Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie, Warmińsko-Mazurski Bank Spółdzielczy, Polski Bank Spółdzielczy w Ciechanowie, Bank Spółdzielczy w Wisznicach, a także Wschodni Bank Spółdzielczy w Chełmie.

3.3.3. Zmiany w zakresie pożyczek szerokopasmowych z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa

Pożyczki szerokopasmowe stanowiły niskooprocentowane wsparcie dla mikroprzedsiębiorstw z branży telekomunikacyjnej, realizujących budowę, rozbudowę lub przebudowę sieci infrastruktury telekomunikacyjnej.

W związku z negatywnym wpływem pandemii na sytuację pożyczkobiorców, wprowadzone zostały określone udogodnienia dla korzystających z pożyczek, jak i wnioskujących o nie. Były one jednak dostępne wyłącznie dla podmiotów dotkniętych problemami płynnościowymi lub zagrożonych nimi. Udogodnienia polegały na:

- ▶ możliwości wydłużenia o dodatkowe sześć miesięcy standardowej karencji w spłacie;
- ▶ sześciomiesięcznych wakacjach kredytowych (odnoszących się do rat kapitałowych lub kapitałowo-odsetkowych);
- ▶ obniżeniu oprocentowania do 0%;
- ▶ możliwości finansowania wynagrodzeń dla pracowników zatrudnionych na umowę o pracę i umowy cywilnoprawne;
- ▶ braku wkładu własnego.

Wprowadzone zmiany sprawiły, iż pożyczki szerokopasmowe zaczęły służyć poprawie płynności i utrzymaniu zatrudnienia.

Wsparcie finansowe w postaci preferencyjnych warunków pożyczek szerokopasmowych udzielane było bezpośrednio przez cztery podmioty finansowe

współpracujące z BGK, w tym dwa banki – Alior Bank SA oraz Bank Spółdzielczy w Trzebiechowie.

3.3.4. Zmiany w zakresie pożyczek na rozwój turystyki

Pożyczki z projektu Przedsiębiorcza Polska Wschodnia – Turystyka służyły poszerzeniu oferty i rozwojowi działalności turystycznej lub okołoturystycznej przedsiębiorstw, w tym mikropodmiotów, w województwach: warmińsko-mazurskim, podlaskim, lubelskim, świętokrzyskim i podkarpackim. Wyróżniały je korzystne warunki finansowania.

Pożyczki można było przeznaczyć na:

- ▶ budowę lub rozbudowę obiektu noclegowego lub gastronomicznego,
- ▶ utworzenie lub rozwinięcie infrastruktury rekreacyjno-sportowej,
- ▶ rozpoczęcie lub rozwinięcie produkcji i sprzedaży produktów ekologicznych, regionalnych lub tradycyjnych,
- ▶ podniesienie standardu świadczonych usług.

Pożyczkobiorcy, których sytuacja stała się trudna na skutek pandemii otrzymali korzystniejsze warunki zarówno dla już zaciągniętych, jak i nowo zaciąganych pożyczek. Wprowadzono bowiem:

- ▶ możliwość przedłużenia standardowej karencji w spłacie rat kapitałowych o dodatkowe sześć miesięcy lub skorzystania z sześciomiesięcznych wakacji kredytowych dla spłat rat kapitałowych lub kapitałowo-odsetkowych;
- ▶ możliwość obniżenia oprocentowania pożyczek o połowę dla nowych pożyczek oraz dla pozostałych na wniosek przedsiębiorcy;
- ▶ brak wkładu własnego;
- ▶ możliwość przeznaczenia całej kwoty pożyczki na sfinansowanie wydatków związanych z bieżącą działalnością.

Mikroprzedsiębiorstwa mogły wnioskować u pożyczkodawców o wprowadzenie powyższych zmian do umów do 30 czerwca 2021 r. BGK współpracował w tym zakresie z pięcioma podmiotami finansowymi niebędącymi bankami.

3.4. Gwarancje Banku Gospodarstwa Krajowego

3.4.1. Gwarancja *de minimis*

Utworzenie Krajowego Funduszu Gwarancyjnego sprawiło, iż od lipca 2018 r. program gwarancji *de minimis* był trwałym i systemowym instrumentem wspierania przedsiębiorstw z kategorii MŚP, w tym posiadających krótką historię kredytową czy niewielki majątek. Gwarancją zabezpieczano spłatę kredytów bankowych, w tym obrotowych. Obejmowano nią jednak wyłącznie kapitał, bez odsetek i innych kosztów ponoszonych przez kredytobiorcę.

W okresie pandemii, zmianie uległy warunki udzielania gwarancji *de minimis*, w tym:

- ▶ zakres, który zwiększono z 60% do 80% kwoty kredytu;
- ▶ okres gwarancji dla kredytu obrotowego, który w 2020 r. wydłużono z 27 do 39 miesięcy, a w I połowie 2021 r. – do 75 miesięcy;
- ▶ maksymalna kwota, którą dla gwarancji do pięciu lat zwiększono do 1,5 mln euro, zaś dla gwarancji powyżej pięciu lat – do 750 000 euro;
- ▶ waluta – początkowo wyłącznie krajowa, a od 2021 r. także obca.

Ponadto, zrezygnowano z obciążania kredytobiorcy kosztami prowizji.

Warto dodać, że wprowadzono zasadę, iż z gwarancji mogły korzystać wyłącznie podmioty niemające założeń z tytułu płatności podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne.

Kredyt obrotowy objęty gwarancją *de minimis* mógł być wykorzystany na finansowanie bieżącej działalności gospodarczej, w tym na:

- ▶ opłacenie faktur za nabyte towary i usługi;
- ▶ spłatę zobowiązań z tytułu podatków, składek ZUS i innych zobowiązań;
- ▶ spłatę kredytów w bankach.

Mógł on mieć formę kredytu w rachunku bieżącym, linii kredytowej w ramach karty lub zwykłego kredytu udzielonego na pokrycie jednorazowych wydatków.

3.4.2. Gwarancja Biznesmax z dotacją

Gwarancja Biznesmax służyła wspieraniu rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw oraz zwiększeniu potencjału innowacyjności, z uwzględnieniem firm efektywnych ekologicznie, a także zapewnianiu im płynności finansowej.

W odpowiedzi na sytuację kryzysową wywołaną pandemią, do 30 czerwca 2021 r. gwarancją obejmowano kredyty płynnościowe, takie jak:

- ▶ obrotowy odnawialny, także w rachunku bieżącym;
- ▶ obrotowy nieodnawialny, niezwiązany z inwestycją.

Tym samym, stanowiła ona wsparcie dla podmiotów innowacyjnych i efektywnych ekologicznie w zakresie utrzymania płynności finansowej.

Gwarancję Biznesmax charakteryzowały następujące warunki:

- ▶ brak kosztów dla przedsiębiorstwa;
- ▶ możliwość jej połączenia z dopłatą do oprocentowania kredytu, który nią objęto;
- ▶ wartość do 2,5 mln euro;
- ▶ zakres gwarancji do 80% kredytu;
- ▶ okres gwarancji dla kredytu odnawialnego – 39 miesięcy;
- ▶ zabezpieczenie w formie:
 - weksła własnego in blanco przedsiębiorcy z deklaracją wekslową oraz zawartym w niej oświadczeniem małżonka wystawcy weksla;
 - oświadczenie przedsiębiorcy o wyrażeniu zgody na wstąpienie BGK w prawa zaspokojonego wierzyciela do wysokości dokonanej zapłaty, w tym w prawa do ustanowionych zabezpieczeń.

3.4.3. Gwarancja COSME

Gwarancja COSME stanowiła alternatywę dla gwarancji BGK stanowiących pomoc *de minimis* lub Regionalną Pomoc Inwestycyjną.

Przed pandemią, gwarancje COSME udzielane były na następujących warunkach:

- ▶ z zakresem do 80% kwoty kredytu;
- ▶ maksymalną kwotą 480 000 zł.

W związku z pandemią zmianie uległy wybrane warunki gwarancji zabezpieczających kredyty obrotowe, udzielone w okresie od 6 kwietnia 2020 r. do 30 czerwca 2021 r. Dotyczyły one:

- ▶ prowizji, którą obniżono do 0,7%;
- ▶ okresu gwarancji, sięgającego 39 miesięcy.

3.4.4. Gwarancja Kreatywna Europa

Gwarancja Kreatywna Europa dedykowana była mikro-podmiotom z sektorów kultury i kreatywnego. Obejmowano nią m.in. kredyty obrotowe w walucie krajowej.

Przed pandemią, gwarancję charakteryzowały następujące warunki:

- ▶ zakres do 80% kapitału kredytu;
- ▶ maksymalna kwota zabezpieczanego kredytu – 8,4 mln zł;
- ▶ okres kredytowania nie krótszy niż 12 miesięcy;
- ▶ maksymalny okres gwarancji dla kredytu obrotowego – 27 miesięcy.

Co prawda w pandemii powyższe warunki nie uległy zmianie, jednak dla gwarancji udzielonych w okresie od 1 stycznia do 30 czerwca 2021 r. zniesiona została prowizja.

3.4.5. Gwarancja spłaty limitu faktoringowego

Gwarancja spłaty limitu faktoringowego została wprowadzona do oferty BGK w okresie pandemii, w celu zapewnienia podmiotom płynności finansowej poprzez zwiększenie dostępu do finansowania w formie faktoringu z regresem i faktoringu odwrotnego (odnawialnego lub nieodnawialnego), a ponadto – umożliwienia im kontynuowania umów o limity faktoringowe.

Do końca czerwca 2021 r. gwarancja była dostępna na następujących warunkach:

- ▶ zakres do 80% limitu faktoringowego;
- ▶ wartość do 200 mln zł;
- ▶ okres gwarancji do 27 miesięcy;
- ▶ prowizja od 0,25% do 1,15%;
- ▶ zabezpieczenie wekslem własnym in blanco.

- ▶ Gwarancja spłaty limitu faktoringowego była dostępna dla przedsiębiorstw, które:
- ▶ nie znajdowały się w trudnej sytuacji w dniu 31 grudnia 2019 r.;
- ▶ nie miały zobowiązań przeterminowanych wobec ZUS/KRUS, urzędu skarbowego, a także faktora, w kwocie przekraczającej 3000 zł, powyżej 30 dni lub nie miały takich zobowiązań na dzień 1 lutego 2020 r.

Gwarancją można było objąć wierzytelności i zobowiązania faktora z terminem wymagalności do sześciu miesięcy od daty wystawienia faktury, powstałe po 1 marca 2020 r., mające charakter pieniężny, pod warunkiem, iż były:

- ▶ niewymagalne;
- ▶ nieprzeterminowane;
- ▶ bezsporne;
- ▶ nie obciążone prawami osób trzecich.

3.5. Gwarancje grupy Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI)

3.5.1 Gwarancje programów ramowych UE

Ponad 200 instytucji finansowych uczestniczyło w Polsce w dystrybucji kredytów, pożyczek, leasingu i poręczeń objętych gwarancjami lub regwarancjami programów ramowych UE, w tym HORYZONT 2020, COSME, EASI oraz Kreatywna Europa. Gwarancje te, jako atrakcyjne rynkowo były wykorzystywane przede wszystkim przez mikroprzedsiębiorców od samego początku kryzysu. Już 18 marca 2020 r. grupa EBI zaoferowała dodatkowe wsparcie dla przedsiębiorców w celu przeciwdziałania skutkom COVID-19 poprzez poprawę parametrów gwarancji (podwyższenie z 50 do 80% lub 90%, wydłużenie okresu dostępności, obniżenie prowizji) umożliwiając tym samym wygenerowanie dodatkowo 40 mld EUR preferencyjnych kredytów na rynku europejskim¹⁶. Większość polskich pośredników finansowych skorzystała z oferty Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI) i wprowadziła zmienione warunki finansowania przede wszystkim dla mikroprzedsiębiorców.

16 Por.: <https://www.eib.org/en/press/all/2020-086-eib-group-will-rapidly-mobilise-eur-40-billion-to-fight-crisis-caused-by-covid-19.htm>

3.5.2 Gwarancje Europejskiego Funduszu Gwarancyjnego (EFG)¹⁷

EFG został utworzony solidarnościowo przez państwa członkowskie UE w 2020 r., jako narzędzie walki z ekonomicznymi skutkami pandemii COVID-19. Środki zostały powierzone grupie EBI na zaoferowanie gwarancji portfelowych oraz palety instrumentów dla funduszy podwyższonego ryzyka w celu poprawy dostępu przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania¹⁸. Do końca czerwca 2021 r. 9 aplikacji z polskich instytucji finansowych zostało zaakceptowanych w ramach EFG, a w 3 przypadkach zawarto już umowy, w tym z Bankiem Gospodarstwa Krajowego na regwarancje dla spółek leasingowych¹⁹.

3.5.3 Rola Krajowego Punktu Kontaktowego ds. Instrumentów Finansowych Programów Unii Europejskiej (KPK)

W ułatwianiu dostępu mikroprzedsiębiorcom, szczególnie tym, z branż dotkniętych skutkami pandemii COVID-19, do oferty instrumentów zwrotnych zabezpieczonych gwarancjami UE uczestniczył KPK, stanowiący rządowy ośrodek afiliowany przy Związku Banków Polskich. W okresie od marca 2020 r. do czerwca 2021 w ramach aktywności informacyjno-promocyjnej KPK m. in. udzielił prawie pół tysiąca bezpośrednich porad i konsultacji biznesowych dla przedsiębiorców dotkniętych COVID-19 oraz podejmował specjalne ogólnopolskie kampanie informacyjne i szkoleniowe w sprawie instrumentów antycovidowych skierowanych do ponad 50 tys. odbiorców, w tym opracował specjalny cykl poradników dla przedsiębiorców i instytucji finansowych dotyczący instrumentów antycovidowych. KPK inicjował również udział instytucji finansowych we wszystkich instrumentach antycovidowych grupy EBI, w tym wspierał również Bank Gospodarstwa Krajowego. W okresie od marca 2020 r. do 30 czerwca 2021 r. banki i przedsiębiorstwa leasingowe z grup bankowych udzieliły ok. 2,5 mld zł finansowania zabezpieczonego gwarancjami EFI dla ponad 17,2 tys. polskich przedsiębiorców, z czego ponad 90% stanowili mikroprzedsiębiorcy²⁰.

17 Podstawa przystąpienia Polski do EFG: Uchwała NR 132/2020 RADY MINISTRÓW z dnia 25 września 2020 r. w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Paneuropejskiego Funduszu Gwarancyjnego stanowiącego odpowiedź na kryzys wywołany przez pandemię COVID 19

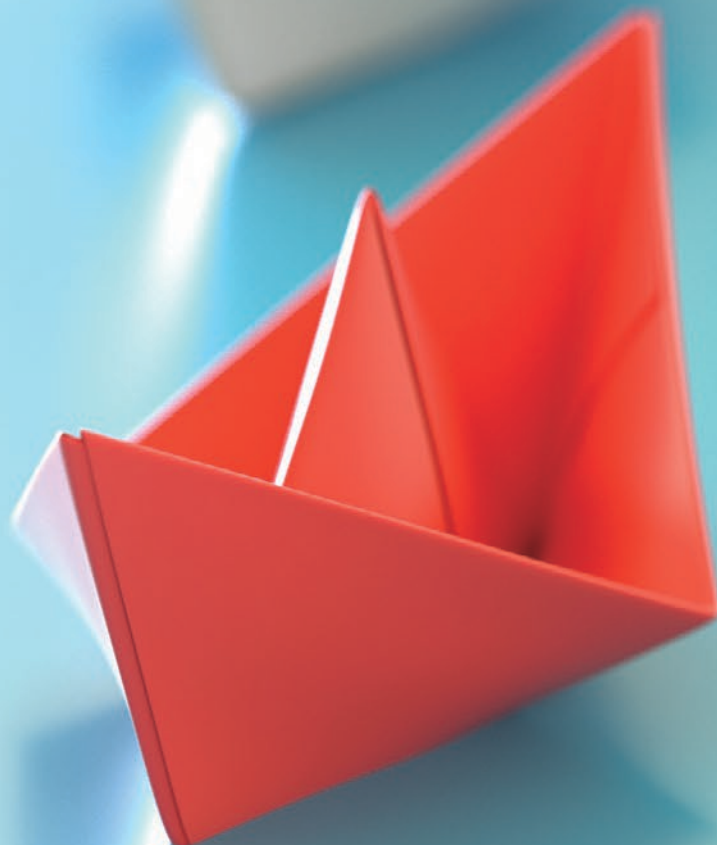
18 Por.: <https://instrumentyfinansoweue.gov.pl/europejski-fundusz-gwarancyjny-juz-wkrotce-dostepny-na-polskim-rynku/>

19 Por.: <https://instrumentyfinansoweue.gov.pl/bgk-wdraza-gwarancje-leasingu/>

20 Opracowano na podstawie danych z Krajowego Punktu Kontaktowego ds. Instrumentów Finansowych Programów Unii Europejskiej

Mikroprzedsiębiorstwa w Polsce

4.1. Problem wielowymiarowego zróżnicowania mikropredsiębiorstw w badaniach populacyjnych

W Polsce mikropredsiębiorstwa stanowią największą zbiorowość podmiotów gospodarczych, która zostaje zróżnicowana m.in. pod względem¹:

- ▶ rodzaju prowadzonej działalności;
- ▶ lokalizacji geograficznej;

- ▶ liczby pracujących, w tym zatrudnionych;
- ▶ skali działalności, wyrażonej wielkością przychodów;
- ▶ zyskowności (wyniku finansowego oraz rentowności).

4.1.1. Zróżnicowanie branżowe

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (Dz.U. 2007/251 poz. 1885), działalność mikropredsiębiorstw podlega klasyfikacji wg sekcji, które następnie można grupować w branże czy sektory gospodarki. Na najwyższym poziomie agregacji uzyskuje się zbiorowości podmiotów prowadzących działalność: przemysłową, budowlaną, handlową i usługową (patrz tabela 4.1).

¹ GUS, 2013–2020, *Działalność przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób*; GUS, 2020, *Przedsiębiorstwa niefinansowe według rodzaju i miejsc prowadzenia działalności w 2019 r.*; GUS, 2008-2019, *Podmioty gospodarcze według rodzajów i miejsc prowadzenia działalności*. Powyższe publikacje są dostępne na: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-gospodarcza-przedsiębiorstw-o-liczbie-pracujacych-do-9-osob-w-2016-roku,1,11.html> (dostęp: 12.05.2021 r.).

Tabela 4.1. Wybrane Sekcje PKD i ich grupowanie

Oznaczenie	Nazwa Sekcji	Ogólnie
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Przemysł
B	Górnictwo i wydobywanie	
C	Przetwórstwo przemysłowe	
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	
E	Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	
F	Budownictwo	Budownictwo
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	Handel
H	Transport i gospodarka magazynowa	Usługi
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	
J	Informacja i komunikacja	
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	
P	Edukacja	
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	
S	Pozostała działalność usługowa	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.biznes.gov.pl/pl/klasyfikacja-pkd> oraz publikacji GUS

4.1.2. Zróżnicowanie geograficzne

Lokalizację siedziby mikroprzedsiębiorstwa określają identyfikatory terytorialne nadane jednostkom podziału terytorialnego kraju². W zależności od potrzeb mogą one być źródłem informacji ogólnej (o województwie) lub szczegółowej (o gminie). Warto dodać, iż na ich podstawie można także klasyfikować mikroprzedsiębiorstwa w ramach siedmiu makroregionów NUTS 1³, obejmujących określone województwa (patrz tabela 4.2).

Tabela 4.2. Jednostki NUTS 1 i NUTS 2

NUTS 1	NUTS 2
Makroregion Południowy	Małopolskie
	Śląskie
Makroregion Północno-Zachodni	Wielkopolskie
	Zachodniopomorskie
	Lubuskie
Makroregion Południowo-Zachodni	Dolnośląskie
	Opolskie
Makroregion Północny	Kujawsko-pomorskie
	Warmińsko-mazurskie
	Pomorskie
Makroregion Centralny	Łódzkie
	Świętokrzyskie
Makroregion Wschodni	Lubelskie
	Podkarpackie
	Podlaskie
Makroregion Województwo Mazowieckie	Warszawski stołeczny
	Mazowiecki regionalny

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/klasyfikacja-nuts-w-polsce/>

² https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bip/BIP_oz_wykaz_identifikatorow.pdf.

³ <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/klasyfikacja-nuts-w-polsce/>.

4.1.3. Pracujący a zatrudnieni

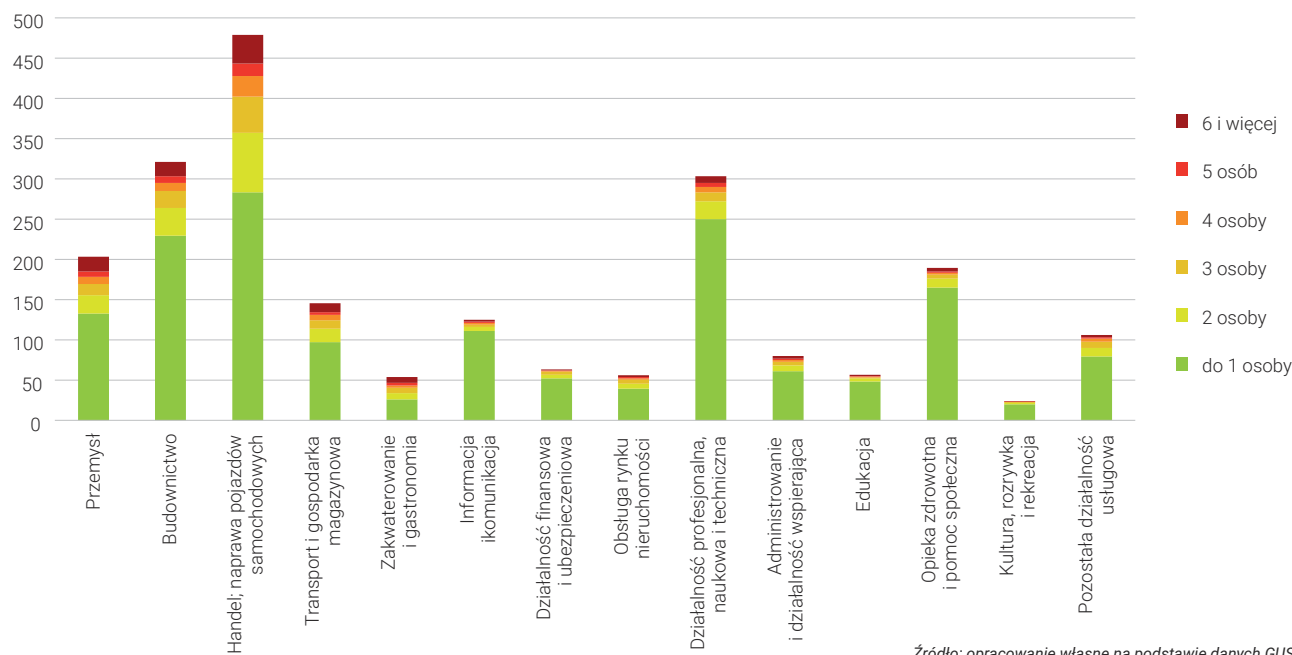
Osoby zaangażowane w działalność mikroprzedsiębiorstw podlegają podziałowi na dwie grupy:

- ▶ pracujących, do których zalicza się:
 - osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy, tj. umowy o pracę, powołania, mianowania lub wyboru (łącznie z sezonowymi i zatrudnionymi dowowczo);
 - pracodawców i pracujących na własny rachunek:
 - właścicieli i współwłaścicieli, łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin, z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce;
 - osoby pracujące na własny rachunek;
 - agentów;
 - osoby wykonujące pracę nakładczą;
 - członków spółdzielni produkcji rolniczej;
- ▶ zatrudnionych, do których zalicza się:
 - osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę, powołania, mianowania lub wyboru (łącznie z osobami zatrudnionymi poza granicami kraju), w tym również:
 - osoby zatrudnione przy pracach interwencyjnych i robotach publicznych, finansowanych z Funduszu Pracy,
 - osoby młodociane pracujące na podstawie umowy o pracę, ale nie w celu przygotowania zawodowego,
 - osoby przebywające za granicą na podstawie delegacji służbowej;
 - osoby pracujące w formie zorganizowanych grup roboczych, tj. uczestników OHP (z wyjątkiem odbywających naukę zawodu) i skazanych.

Należy dodać, że w znaczącej części mikroprzedsiębiorstw właściciele są osobiście zaangażowani w prowadzoną przez nie działalność, odpowiadając za jej organizację, administrowanie i nadzór. Co więcej, często wspomagają ich członkowie rodzin, pełniąc określone funkcje w mikroprzedsiębiorstwach.

Wykres 4.1. Mikroprzedsiębiorstwa wg sekcji PKD i liczby pracujących (stan na 31.12.2019 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

4.1.4. Mierniki kondycji finansowej mikroprzedsiębiorstw

Odporność mikroprzedsiębiorstw na sytuacje szokowe warunkuje ich sytuacja finansowa, w tym zyskowność. Analizując tę grupę podmiotów, można zatem zwrócić uwagę na poziom ich przychodów oraz kosztów, jak również zachodzące w nich zmiany. Należy podkreślić, iż w okresie pandemii, dostępność większości środków pomocowych była właśnie uwarunkowana odpowiednim spadkiem przychodów, zaś udzielone wsparcie służyło pokrywaniu kosztów, na które nie pozwalała ograniczona wówczas płynność podmiotów.

Dla zachowania wypłacalności i możliwości dalszego rozwoju ważny jest natomiast wynik finansowy netto, a w sytuacji zmiany zasad naliczania obciążeń podatkowych – wynik finansowy brutto.

O efektywności działania mikroprzedsiębiorstw informują z kolei wskaźniki rentowności, w tym wskaźnik rentowności sprzedaży (ROS), wyrażony relacją wyniku finansowego do przychodów ogółem.

4.2. Populacja mikroprzedsiębiorstw przed pandemią COVID-19 w badaniach GUS

Od 2013 r. Główny Urząd Statystyczny dostarcza informacji o przedsiębiorstwach niefinansowych

z liczbą pracujących do 9 osób⁴. Coroczne badania wydają się najlepiej opisywać podmioty, które można określić mianem mikroprzedsiębiorstw⁵. Celem tej części opracowania jest scharakteryzowanie ich populacji tuż przed wybuchem pandemii, a zatem w 2019 r.

Na koniec 2019 r. badane przez GUS mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 97% ogółu przedsiębiorstw niefinansowych w Polsce, zapewniając 41% miejsc pracy w sektorze prywatnym. Działalność prowadziło wówczas 2 213 900 podmiotów, najwięcej w branży handlowej, budowlanej i przemysłowej, a także usługowej w ramach działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej. W analizowanej zbiorowości dominowały podmioty z co najwyżej jedną osobą pracującą, których udział w populacji mikroprzedsiębiorstw sięgał 72%. Prawidłowość tę można było także zaobserwować w ramach poszczególnych sekcji PKD (patrz wykres 4.1).

4 GUS, 2020, *Działalność przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób w 2019 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-przedsiębiorstw-o-liczbie-pracujacych-do-9-osob-w-2019-roku,21,8.html>.

5 Badania podmiotów o liczbie pracujących do 9 osób prowadzone są przez GUS od 2013 r. Należy pamiętać, że krajowe i unijne definicje mikroprzedsiębiorstwa odwołują się także do skali działalności, mierzonej wartością przychodów lub sum bilansowych.

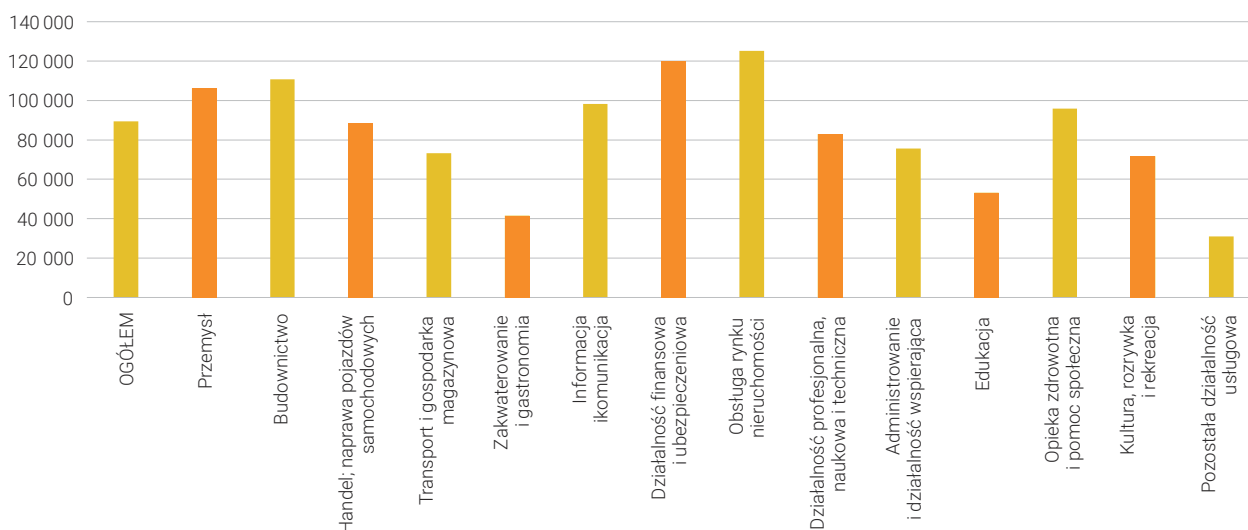
Blisko 20% mikropodmiotów miało siedzibę w województwie mazowieckim, zaś kolejne 11% w województwie śląskim. Najmniej z nich zarejestrowanych było w województwie lubuskim (2,4%), opolskim (2%), podlaskim (2,5%), świętokrzyskim (2,4%) oraz warmińsko-mazurskim (2,7%).

W 2019 r. przeciętny wynik finansowy (zysk brutto) w populacji mikroprzedsiębiorstw wyniósł 89 401 zł, lecz był on istotnie zróżnicowany pomiędzy sekcjami PKD (patrz wykres 4.2). Najbardziej zyskowne okazały podmioty obsługujące rynek nieruchomości (125 136 zł), świadczące usługi w zakresie działalności finansowej i ubezpiecze-

niowej (119 972 zł), a następnie z branży budowlanej (110 718 zł) i przemysłowej (106 222 zł). Z kolei najniższe średnie zyski brutto odnotowano wśród podmiotów z sekcji „pozostała działalność usługowa” (30 924 zł) oraz zakwaterowanie i gastronomia (41 609 zł).

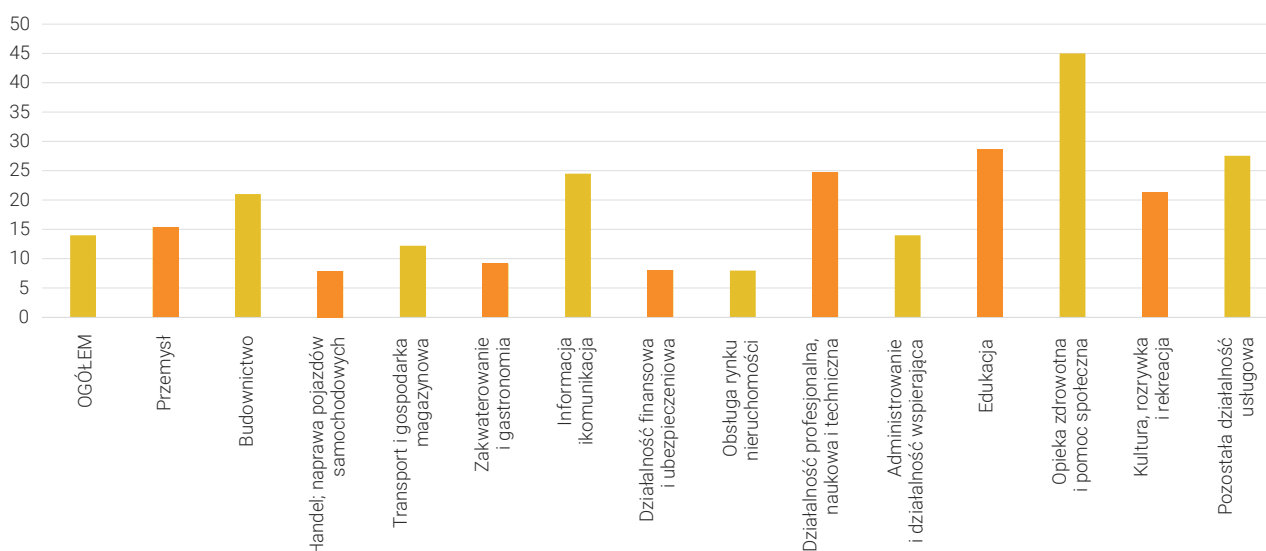
Natomiast najwyższą przeciętną wartością wskaźnika ROS wyróżniły się podmioty świadczące usługi w zakresie: opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, edukacji, pozostałej działalności usługowej, działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, informacji i komunikacji, a także z branży budowlanej (patrz wykres 4.3).

Wykres 4.2. Wynik finansowy brutto (w zł) na mikroprzedsiębiorstwo wg sekcji PKD w województwach w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 4.3. Rentowność obrotów brutto (w %) mikroprzedsiębiorstw wg sekcji PKD i województw w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ze względu na potencjał rozwojowy mikroprzedsiębiorstw za naturalne zjawisko należy uznać podejmowanie przez nie działalności w nowych obszarach. W roku poprzedzającym pandemię zidentyfikowane zostały rozbieżności pomiędzy rodzajami zgłoszonej przez nie działalności do rejestru REGON a faktycznie wykonywanej (patrz tabela 4.3). Do marca 2020 r. różnice te nie miały istotnego znaczenia, jednak w pandemii stały się przyczyną braku dostępu do wybranych form pomocy publicznej. Problem powyższej niezgodności

dotyczył w szczególności podmiotów z zarejestrowaną działalnością w obszarze obsługi rynku nieruchomości. W praktyce część z nich prowadziła bowiem również działalnością handlową, przemysłową, budowlaną, a także świadczyła usługi - profesjonalne, naukowe i techniczne oraz w zakresie zakwaterowania i gastronomii. Z kolei podmioty przypisane do sekcji zakwaterowanie i gastronomia oraz administrowanie i działalność wspierająca często prowadziły także nie zgłoszoną do rejestru działalność handlową.

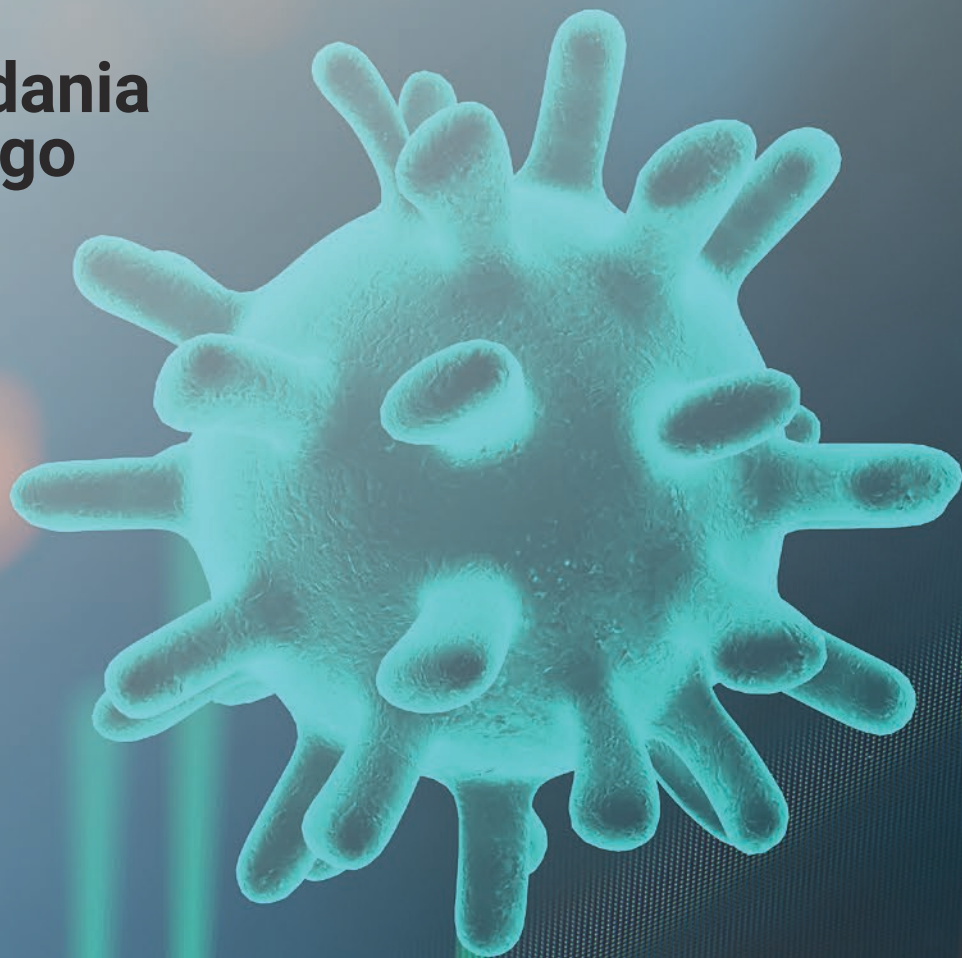
Tabela 4.3. Zmiany rodzaju działalności mikroprzedsiębiorstw w Polsce w 2019 r.

	wg deklaracji														
	wg rejestru	Przemysł	Budownictwo	Handel; naprawa pojazdów samochodowych	Transport i gospodarka magazynowa	Zakwaterowanie i gastronomia	Informacja i komunikacja	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	Obsługa rynku nieruchomości	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	Administrowanie i działalność wspierająca	Edukacja	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	Kultura, rozrywka i rekreacja	Pozostała działalność usługowa
Przemysł	100	97,5	0,3	1,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Budownictwo	100	2,3	91,9	2,5	0,3	0,2	0,3	0,1	0,5	0,7	0,9	0,0	0,0	0,1	0,1
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	100	3,0	0,4	92,8	0,5	0,3	0,5	0,1	0,1	1,1	0,5	0,0	0,1	0,1	0,4
Transport i gospodarka magazynowa	100	1,1	0,6	4,7	91,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,4	0,8	0,2	0	0,1	0,2
Zakwaterowanie i gastronomia	100	1,1	0,6	3,2	0,6	90,4	0,6	0,2	0,4	0,9	0,6	0,1	0,4	0,5	0,3
Informacja i komunikacja	100	1,1	0,2	3,5	0,1	0,0	93,4	0,1	0,2	0,9	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	100	0,4	0,4	3,2	0,4	0,3	0,2	92,4	0,4	1,0	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1
Obsługa rynku nieruchomości	100	4,6	3,5	6,0	0,6	1,2	0,6	0,5	79,5	2,1	0,6	0,1	0,2	0,1	0,2
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	100	1,6	0,6	3,5	0,2	0,2	0,5	0,3	0,4	92,2	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1
Administrowanie i działalność wspierająca	100	2,1	0,5	3,7	0,7	0,5	0,4	0,2	0,2	0,8	90,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Edukacja	100	0,7	0,1	1,1	-	0,4	1,3	0,5	0,2	1,5	0,3	92,7	0,8	0,2	0,2
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	100	0,3	0,0	0,6	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	98,1	-	-
Kultura, rozrywka i rekreacja	100	1,1	-	1,8	0,2	0,4	0,7	-	0,3	0,7	0,3	-	-	94,5	-
Pozostała działalność usługowa	100	1,4	0,1	3,9	0,2	0,1	0,1	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	93,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyniki badania ankietowego

5.1. Opis badania ankietowego

Próba badawcza została pozyskana przez wyspecjalizowaną agencję zajmującą się badaniem rynku i analizą danych – Kantar Polska SA. Liczyła ona 402 przedsiębiorstwa, w których zatrudnienie w okresie badania (w marcu 2021 r.) wynosiło od 1 do 9 osób. Przyjęta dolna granica wynikała z wykluczenia samozatrudnionych z większości form pomocy publicznej w okresie pandemii, natomiast górna odwoływała się do maksymalnej liczby zatrudnionych w definicji mikroprzedsiębiorstwa. W badaniu zostały także pominięte podmioty utworzone w latach 2019–2020, ze względu na marginalny zakres oferowanego im wsparcia. Ostatecznie wśród firm poddanych badaniu 300 było beneficjentami pomocy publicznej, zaś pozostałe 102 takiej pomocy nie otrzymały.

Konstrukcja badania zakładała uzyskanie reprezentatywnej próby mikroprzedsiębiorstw. Ze względu na przyjęte cele badawcze, przy pobieraniu próby kontrolowano trzy cechy podmiotów:

- ▶ liczbę zatrudnionych;
- ▶ rodzaj dominującej działalności, opisaną określoną sekcją PKD,
- ▶ województwo, w którym zlokalizowana była siedziba.

W związku z tym, że przy założonej ogólnej liczebności próby nie byłoby możliwości zapewnienia odpowiednio licznej reprezentacji niektórych jej warstw (np. w podziale ze względu na sekcje PKD) zdecydowano się na równomierne pobranie próby w poszczególnych sekcjach i zastosowanie odpowiednich wag pozwalających na odtworzenie struktury populacji badanych przedsiębiorstw. Wszystkie dane liczbowe, na podstawie których zaprezentowano wyniki oszacowań w niniejszym raporcie, zostały uzyskane z wykorzystaniem dostarczonych przez agencję badawczą wag, co pozwoliło na uogólnienie uzyskanych rezultatów na populację mikroprzedsiębiorstw w Polsce.

W raporcie wykorzystano metody wnioskowania statystycznego w zakresie analizy struktury i zależności między cechami. Należy podkreślić, że zasadnicza liczba cech została poddana pomiarowi przy wykorzystaniu słabych skal (nominalnej lub porządkowej), zatem zastosowane metody analizy statystycznej biorą pod uwagę tę okoliczność.

Badanie zależności zostało dokonane przy wykorzystaniu analizy tabel kontyngencji i opartych na nich rozkładów warunkowych zmiennych składowych. Analiza rozkładów warunkowych pozwala bowiem w prosty sposób uchwycić i graficznie zaprezentować wpływ jednej cechy na rozkład drugiej cechy. Jeśli taki rozkład warunkowy jest różnicowany (warunkowany) zmianą wartości drugiej cechy (zmiennej) to można pokazać, że ta cecha determinuje rozkład pierwszej cechy, czyli istnieje zależność między nimi. Oprócz analizy rozkładów warunkowych tablice kontyngencji pozwalają na wykorzystanie testu niezależności, w którym weryfikuje się hipotezę o niezależności dwóch cech. Odrzucenie tej hipotezy prowadzi do wniosku o statystycznie istotnej ich zależności. Zasadniczo przyjęto poziom istotności równy 0,05; w szczególnych sytuacjach poziom ten zwiększono do wartości 0,1. Wyznaczona wartość statystyki testowej była z kolei podstawą do wyznaczenia mierników zależności, w tym współczynnika V-Cramera. Przyjmuje on wartości z przedziału od zera do jeden – wartość bliższa zeru wskazuje na brak lub niski poziom zależności.

Warto wspomnieć, że niektóre kategorie danej cechy charakteryzowały się znikomym udziałem w całkowitym rozkładzie tej cechy. Wówczas decydowano o łączeniu sąsiednich kategorii tak, aby zapewnić odpowiednio duży udział połączonej kategorii, co miało także znaczenie dla konstrukcji tabel kontyngencji, analizy rozkładów warunkowych oraz badania zależności.

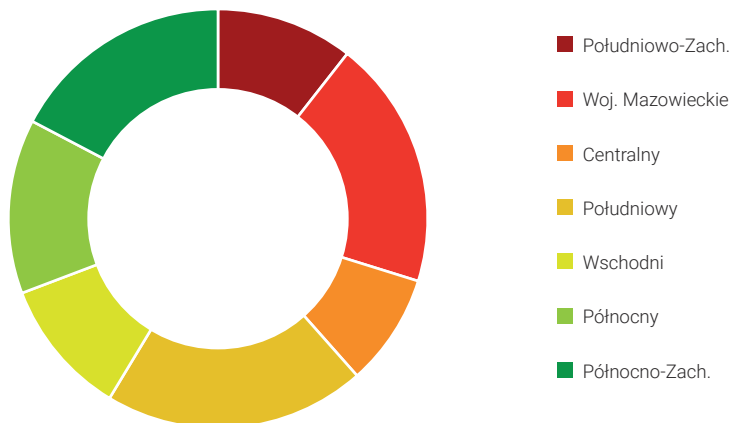
5.2. Charakterystyka mikroprzedsiębiorstw objętych badaniem

Należy podkreślić, iż realizacja celów wskazanych we wstępie raportu wymagała przyjęcia odpowiednich założeń na potrzeby przeprowadzonego badania. Odnosiły się one w szczególności do doboru próby badawczej, w której pominięte zostały pewne grupy mikroprzedsiębiorstw, takie jak samozatrudnieni czy podmioty utworzone w latach 2019–2020. Z tego względu opisywana populacja wykazuje różnice w stosunku do populacji będącej przedmiotem corocznych badań GUS.

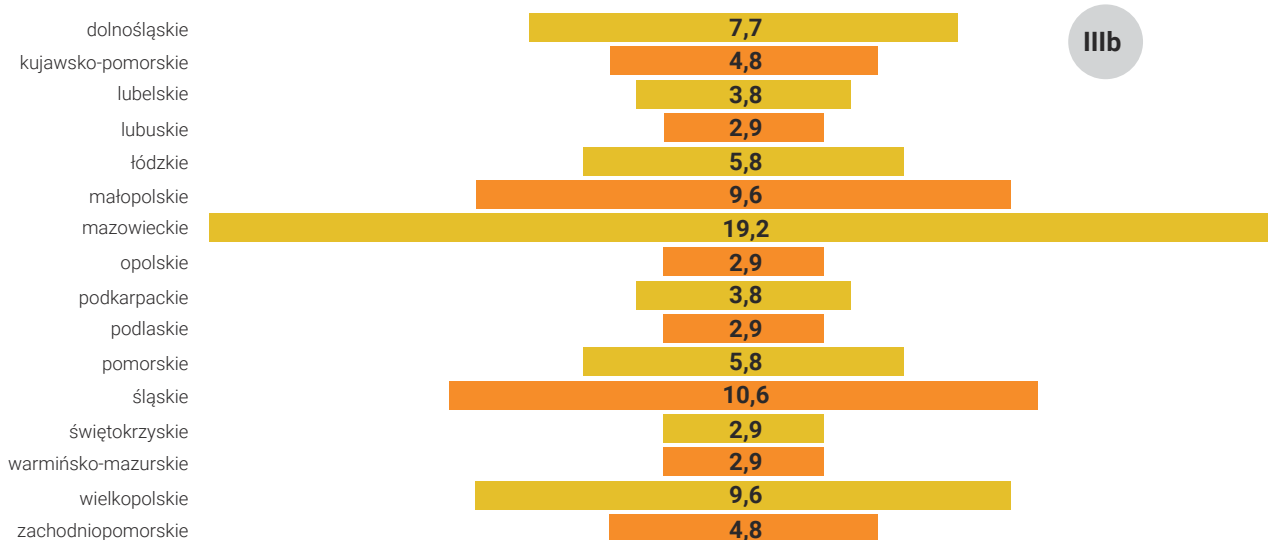
Jak wyjaśniono w rozdziale czwartym, zbiorowość mikroprzedsiębiorstw w Polsce cechuje się wyraźnym zróżnicowaniem. Pomimo tego, można było wskazać najczęstsze cechy badanej populacji (patrz wykres 5.1).

Wykres 5.1. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg następujących cech: (I) sekcji PKD; (II) lokalizacji: (a) makroregionu NUTS 1, (b) województwa; (III) roku rozpoczęcia działalności; (IV) liczby zatrudnionych: (a) w marcu 2021 r., (b) na koniec grudnia 2019 r.; (V) formy organizacyjno-prawnej; (VI) wieku osoby zarządzającej; (VII) wykształcenia osoby zarządzającej; (VIII) przychodów: (a) wartości za 2019 r., (b-c) zmian w przychodach w efekcie pandemii; (IX) wyniku finansowego za 2019 r.; (X) zdolności do kontynuacji działalności w warunkach pandemii; (XI) otrzymanej pomocy publicznej: (a) wartości w tys. zł, (b) znaczenia pomocy publicznej dla płynności firmy

IIIa

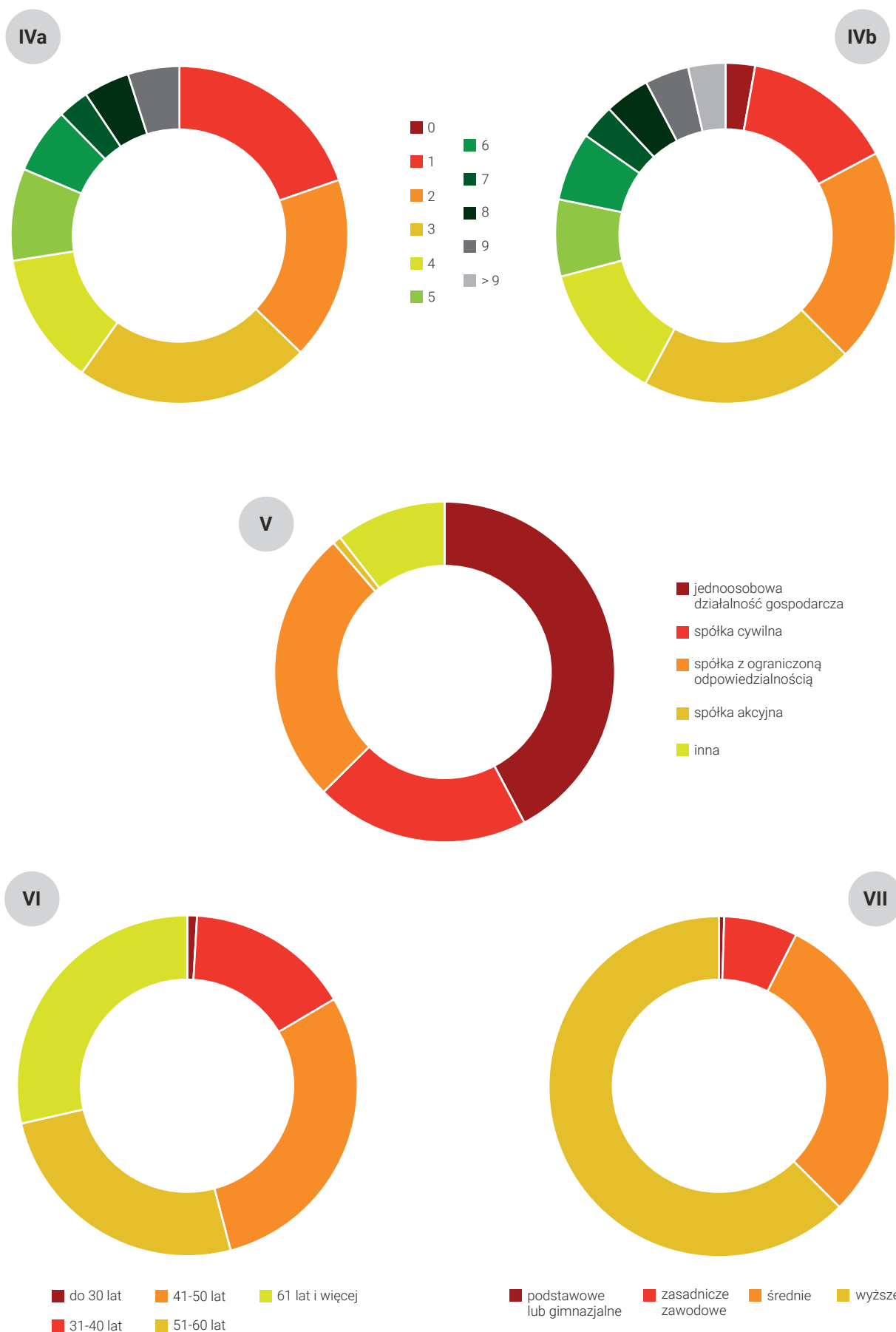

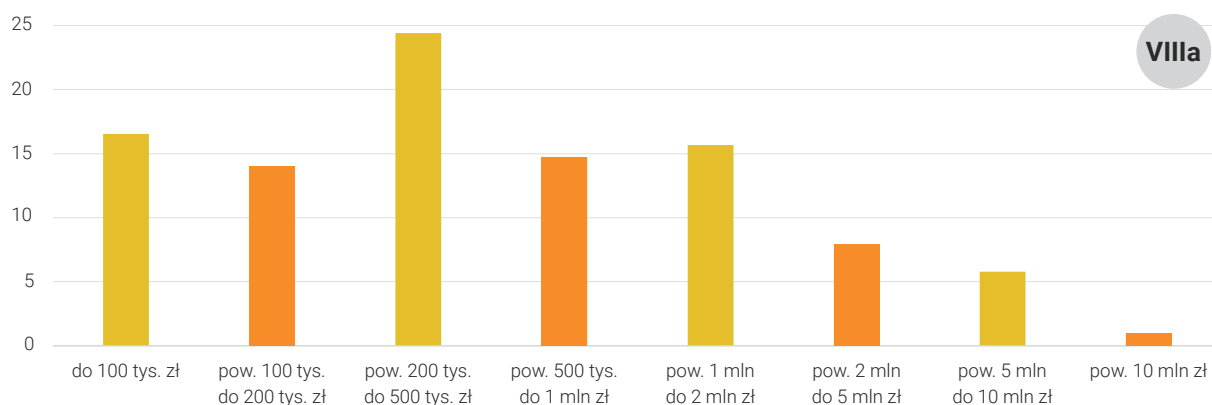
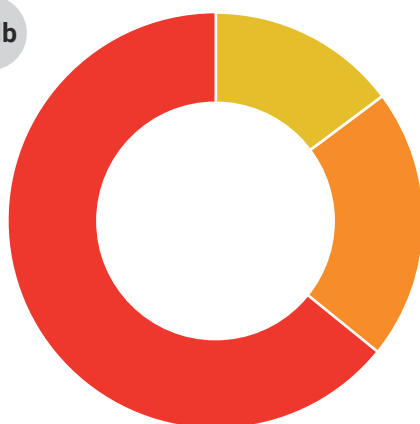
IIIb

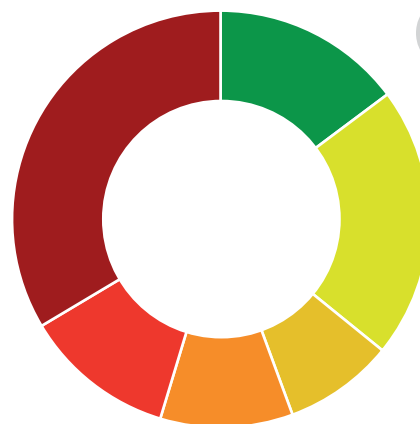
III

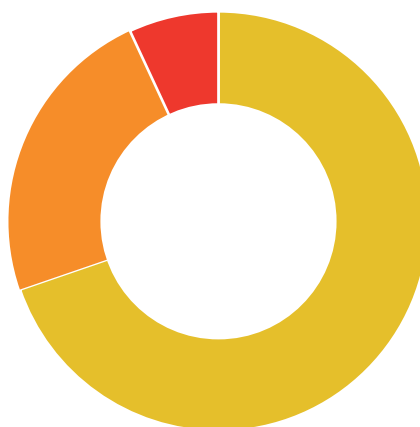

VIIIb

■ wzrost ■ bez zmian ■ spadek

VIIIc

■ wzrost ■ podobne do 2019 r. ■ spadek o 1-10%
 ■ spadek 11-20% ■ spadek 21-30% ■ spadek pow. 30%

IX

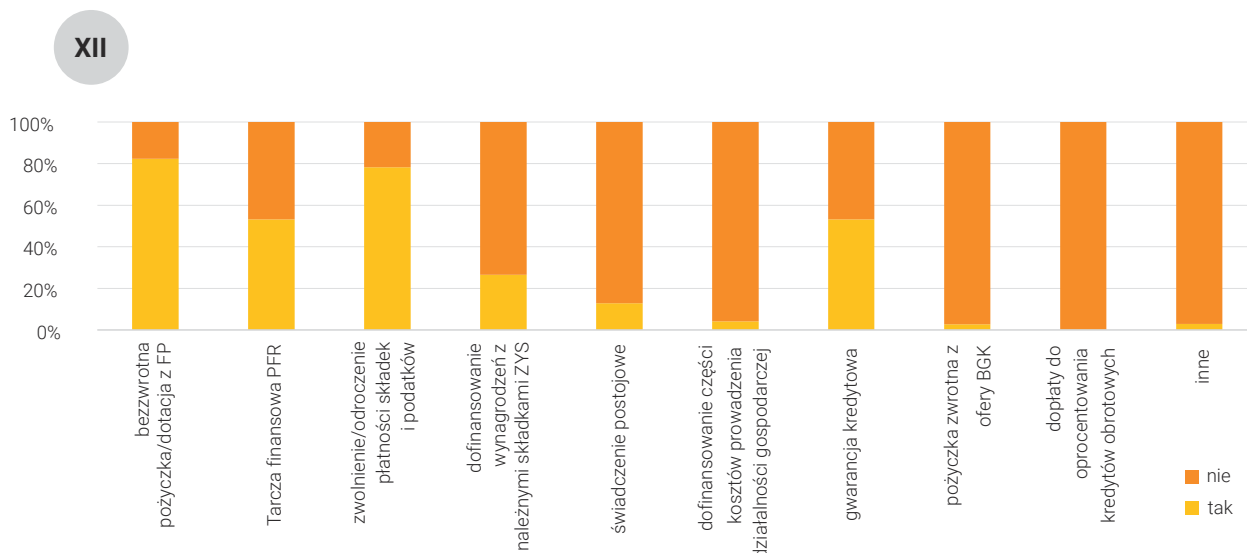
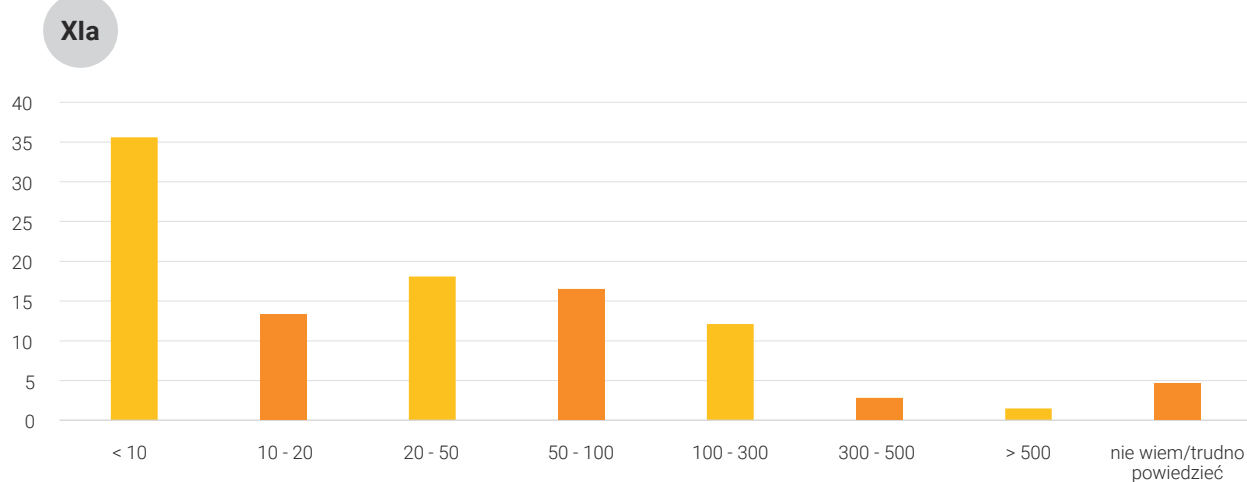
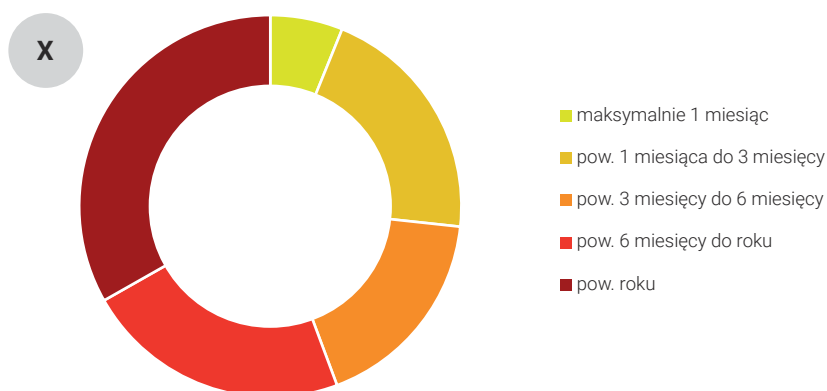
■ zysk
 ■ stratę
 ■ odmowa odpowiedzi

Najwięcej podmiotów (40%) zajmowało się działalnością usługową, lecz w ramach różnych Sekcji PKD, w tym profesjonalną, naukową i techniczną. Niewiele mniej (32%) podejmowało działalność handlową.

Blisko 60% miało swoje siedziby w: Makroregionie Południowym (20%), Makroregionie Województwo Mazowieckie (19%) oraz Makroregionie Północno-Zachodnim (17%).

Najwięcej podmiotów (60%) posiadało długą, co najmniej 16-letnią historię, sprzyjającą odporności na sytuacje kryzysowe, a także dostępności zewnętrznych źródeł finansowania.

Warto zwrócić uwagę na zróżnicowanie podmiotów pod względem liczby tworzonych przez nie miejsc pracy. Najwięcej z nich zatrudniało w pandemii co najwyżej trzy osoby (61%), w tym 20% zaledwie jedną.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

W dalszej kolejności należało zwrócić uwagę na mikroprzedsiębiorstwa z czterema zatrudnionymi (13%).

Badana populacja była także zróżnicowana pod względem formy organizacyjno-prawnej, z wyróżnia-

jącym się udziałem podmiotów będących jednoosobową działalnością gospodarczą (42%) oraz relatywnie dużymi udziałami spółek z o.o. (26%) i spółek cywilnych (20%).

Ponad 80% podmiotów była zarządzana przez osoby w wieku co najmniej 41. lat, a 90% zarządzających posiadało wykształcenie co najmniej średnie, w tym 60% wyższe.

Czynnikami różnicującym badane mikroprzedsiębiorstwa były również osiągnięte przez nie przychody. W 2019 r., u ponad połowy nie przekroczyły one 500 000 zł. Warto dodać, że w 2020 r. aż 65% podmiotów odnotowało ich spadek. Co ważne, ponad 20% weszło w okres pandemii ze stratami za 2019 r.

Niejednorodność mikroprzedsiębiorstw uwidoczniła się także w ich wrażliwości na zaistniały kryzys epidemiczny i skutki administracyjnego lockdownu. W marcu 2021 r., 45% podmiotów deklarowało zdolność przetrwania jeszcze co najwyżej pół roku, w tym 6% przez zaledwie miesiąc, bez dalszego wsparcia ze strony rządu.

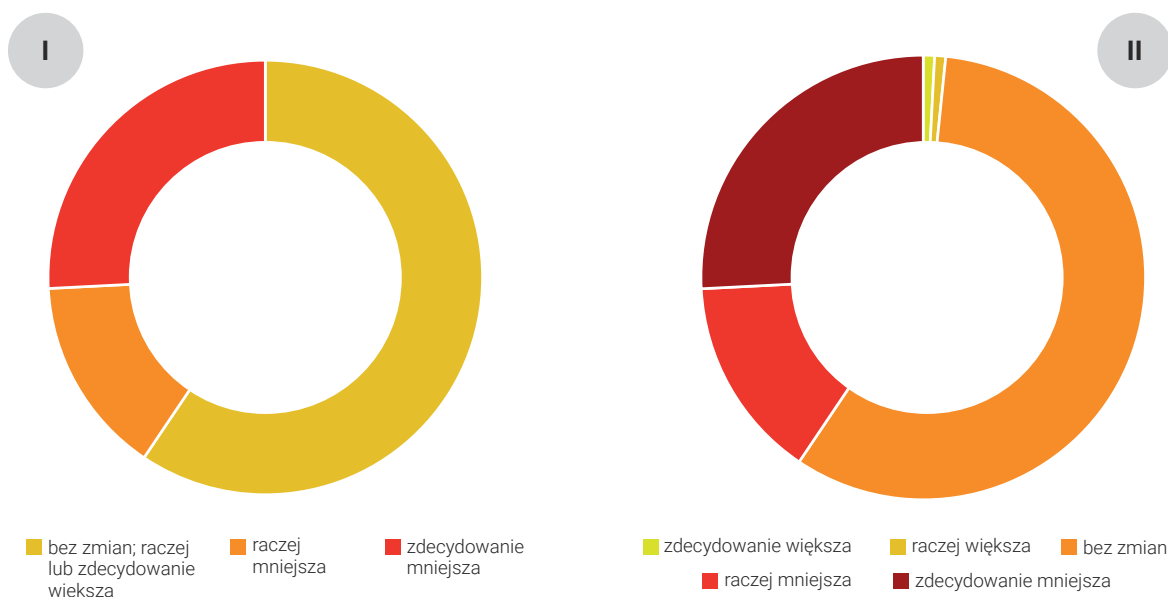
Badane podmioty korzystały w pandemii z pomocy publicznej. Do marca 2021 r. połowa z nich otrzymała wsparcie w kwotach nieprzekraczających 20 000 zł, w tym 36% otrzymało pomoc nie większą niż 10 000 zł. Najwięcej mikroprzedsiębiorstw (82%) otrzymało bezzwrotną pożyczkę/dotację z Funduszu Pracy, niewiele mniej skorzystało ze zwolnienia/odroczenia płatności składek lub podatków (78%), ponad połowa z tarcz finansowych PFR oraz gwarancji kredytowych, a blisko 30% z dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS.

5.3. Płynność mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii COVID-19

W okresie pandemii, 40% mikroprzedsiębiorstw doświadczyło pogorszenia płynności, z czego 26% określiło ową zmianę jako znaczną. Należy jednak zauważyć, że przeważająca część podmiotów (58%) oceniła wówczas swoją sytuację jako stabilną, a 2% potwierdziło wzrost płynności (patrz wykres 5.2).

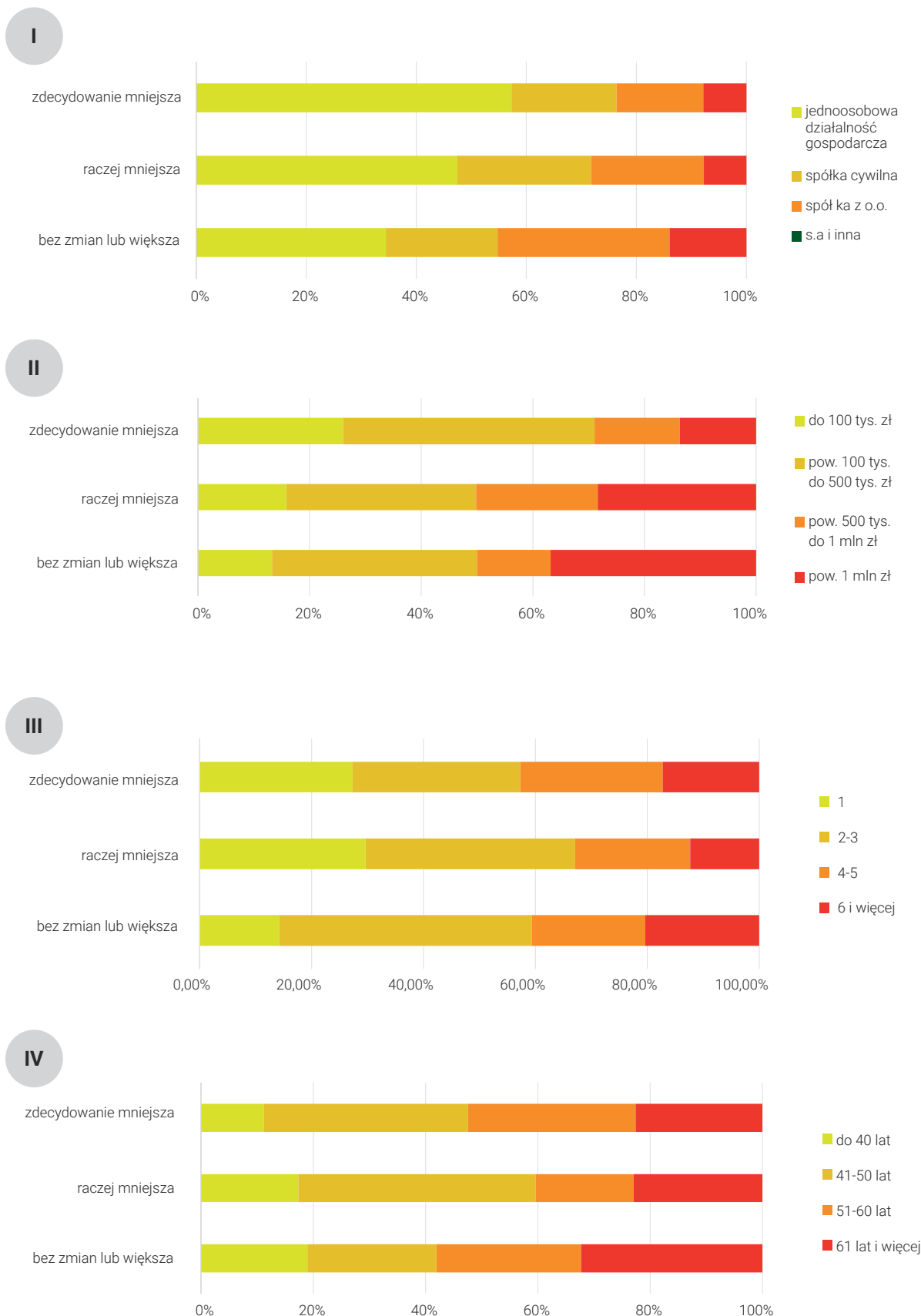
Pomoc publiczna miała na celu m.in. dostarczenie płynności mikroprzedsiębiorstwom, które doświadczyły jej spadku lub były nim zagrożone. Z tego względu warto było zadać pytanie o cechy, którymi wyróżniały się takie podmioty w populacji. Wyniki badania wskazały na statystycznie istotne związki pomiędzy zmianami obserwowanymi w płynności a formą organizacyjno-prawną, poziomem przychodów, liczbą zatrudnionych, a także wiekiem i poziomem wykształcenia osoby zarządzającej (patrz wykres 5.3). Problem pogorszenia sytuacji płynnościowej najczęściej dotyczył mikroprzedsiębiorstw w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, osiągających przychody z zakresu od 100 000 zł do 500 000 zł, z co najwyżej trzema zatrudnionymi, a także zarządzanych przez osoby w wieku powyżej 40. lat, z wyższym wykształceniem. Należy podkreślić, iż wyniki badania nie potwierdziły związków sytuacji płynnościowej w okresie pandemii z rodzajem prowadzonej działalności czy geograficzną lokalizacją przedsiębiorstw.

Wykres 5.2. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg płynności finansowej w okresie pandemii: (I) trzy stany płynności; (II) pięć stanów płynności

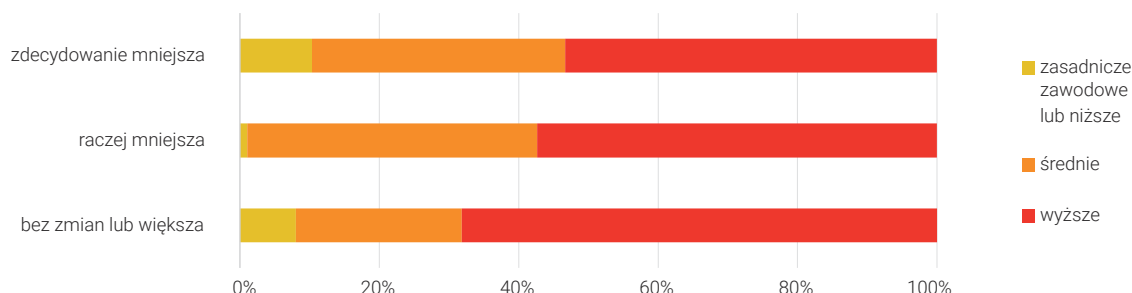

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.3. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) o określonej sytuacji płynnościowej w pandemii wg: (I) formy organizacyjno-prawnej; (II) przychodów za 2019 r.; (III) liczby zatrudnionych; (IV) wieku osoby zarządzającej; (VII) wykształcenia osoby zarządzającej

V

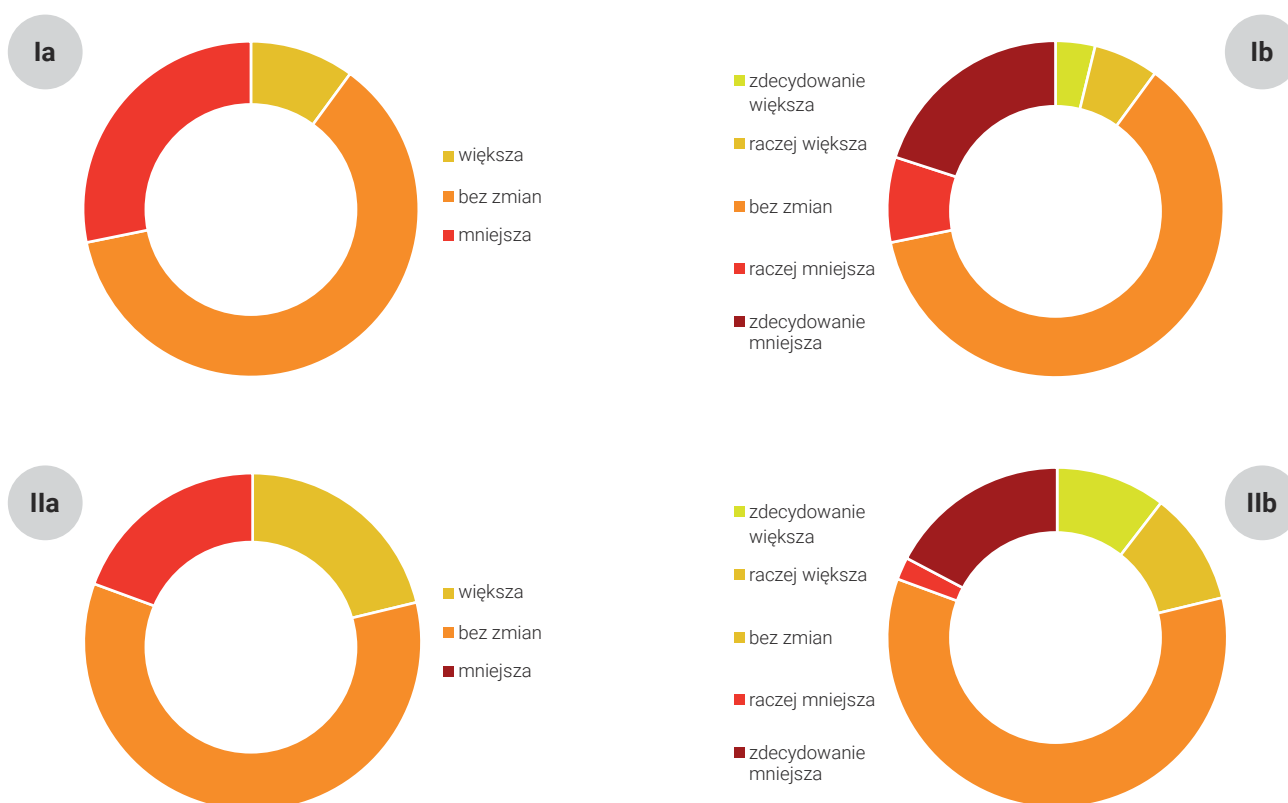

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Dla części mikroprzedsiębiorstw możliwość samodzielnego uzupełniania niedoborów płynności w warunkach pandemii okazała się istotnie ograniczona (patrz wykres 5.4). Blisko 30% populacji dostrzegło wówczas mniejszą dostępność kredytów bankowych, z czego 20% oceniło to zjawisko jako wyraźne. Co ciekawe, trudności w pozyskaniu pożyczek w fir-

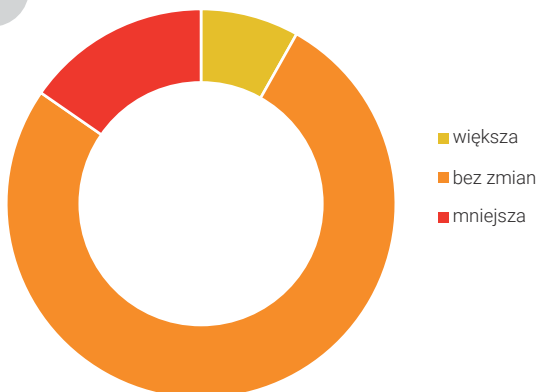
mach pożyczkowych były rzadziej odnotowywane. Ok. 15% mikropodmiotów potwierdziło także ograniczoną dostępność leasingu oraz faktoringu. Należy dodać, że 35% populacji nie mogło wówczas liczyć na alternatywne do rynkowych, często bezkosztowe źródło płynności – wsparcie finansowe od rodziny lub znajomych.

Wykres 5.4. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg oceny zmian w dostępności wybranych źródeł płynności w okresie pandemii: (I a–b) kredytu bankowego; (II a–b) pożyczki w firmach pożyczkowych; (III a–b) leasingu; (IV a–b) faktoringu/faktoringu odwrotnego; (V a–b) pożyczki od rodziny/znajomych

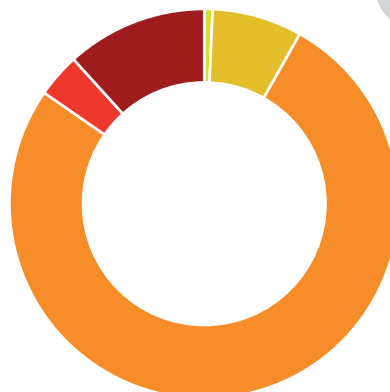

IIIa

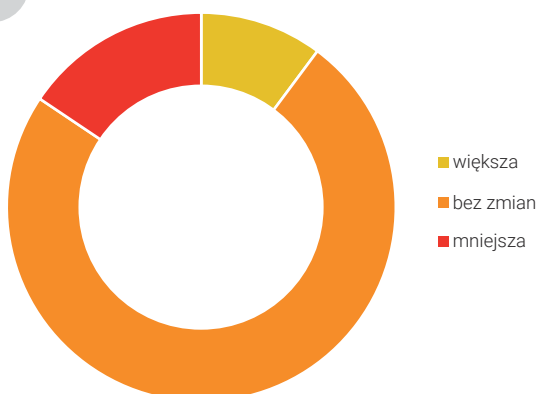

IIIb

■ zdecydowanie większa
■ raczej większa
■ bez zmian
■ raczej mniejsza
■ zdecydowanie mniejsza

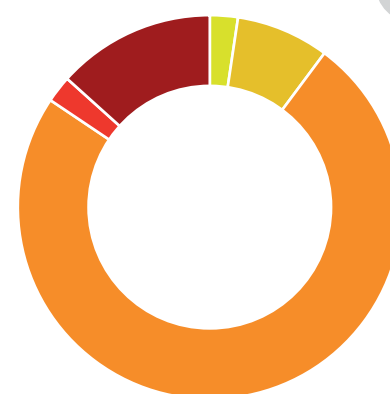

IVa

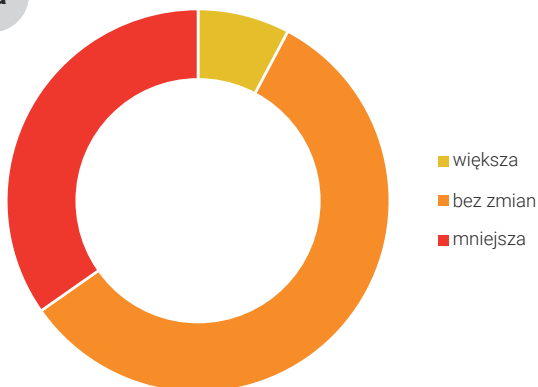

IVb

■ zdecydowanie większa
■ raczej większa
■ bez zmian
■ raczej mniejsza
■ zdecydowanie mniejsza

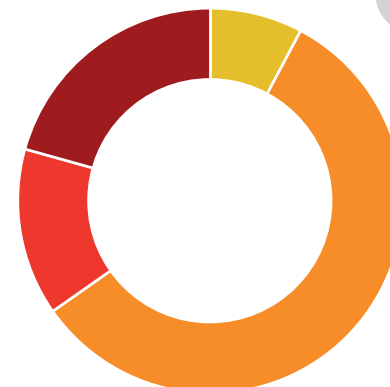

Va

Vb

■ zdecydowanie większa
■ raczej większa
■ bez zmian
■ raczej mniejsza
■ zdecydowanie mniejsza

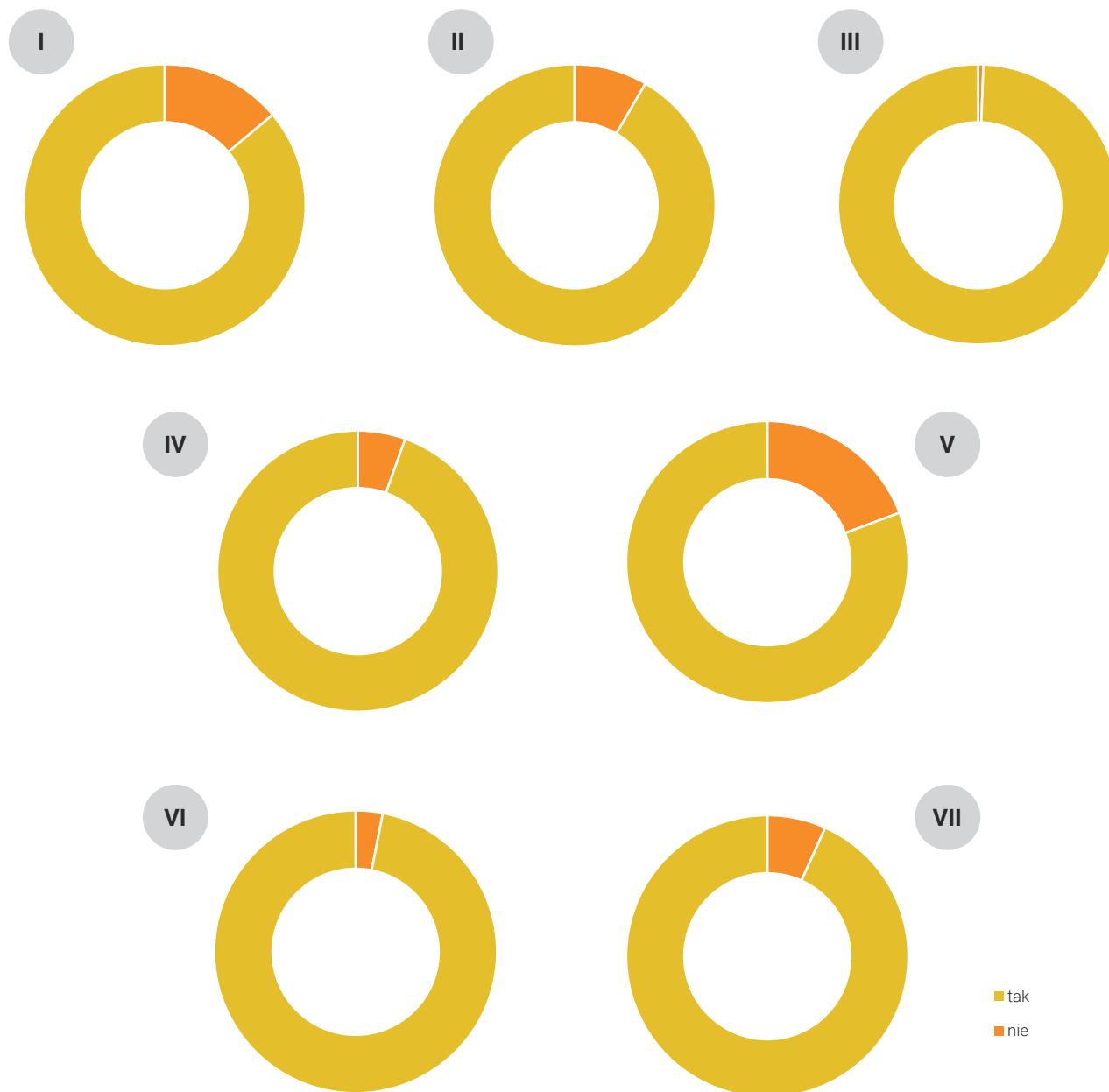
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

Warto zatem zwrócić uwagę na faktycznie pozyskaną płynność przez mikroprzedsiębiorstwa w okresie pandemii (patrz wykres 5.5). W badanej populacji najczęściej było przypadków zaciągnięcia nowych kredytów bankowych dla firm (14%) oraz zawarcia umów o leasing (19%). Należy zauważyć, że mikroprzedsiębiorstwa na niewielką skalę korzystały wówczas z kredytów bankowych oferowanych osobom fizycznym

(ich właścicielom i współwłaścicielom). Pozostałe ze źródeł finansowania dłużnego należało uznać za mniej istotne dla poprawy ówczesnej sytuacji badanych podmiotów.

Spośród wszystkich podmiotów oceniających własną płynność jako raczej obniżoną w okresie pandemii, 26% skorzystało z kredytów bankowych dla firm,

Wykres 5.5. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg rodzaju pozyskanego w pandemii finansowania dłużnego: (I) kredytu bankowego dla firm; (II) kredytu bankowego dla osób fizycznych; (III) pożyczki z firmy pożyczkowej; (IV) pożyczki od rodziny/znajomych; (V) leasingu; (VI) faktoringu/faktoringu odwróconego; (VII) innych

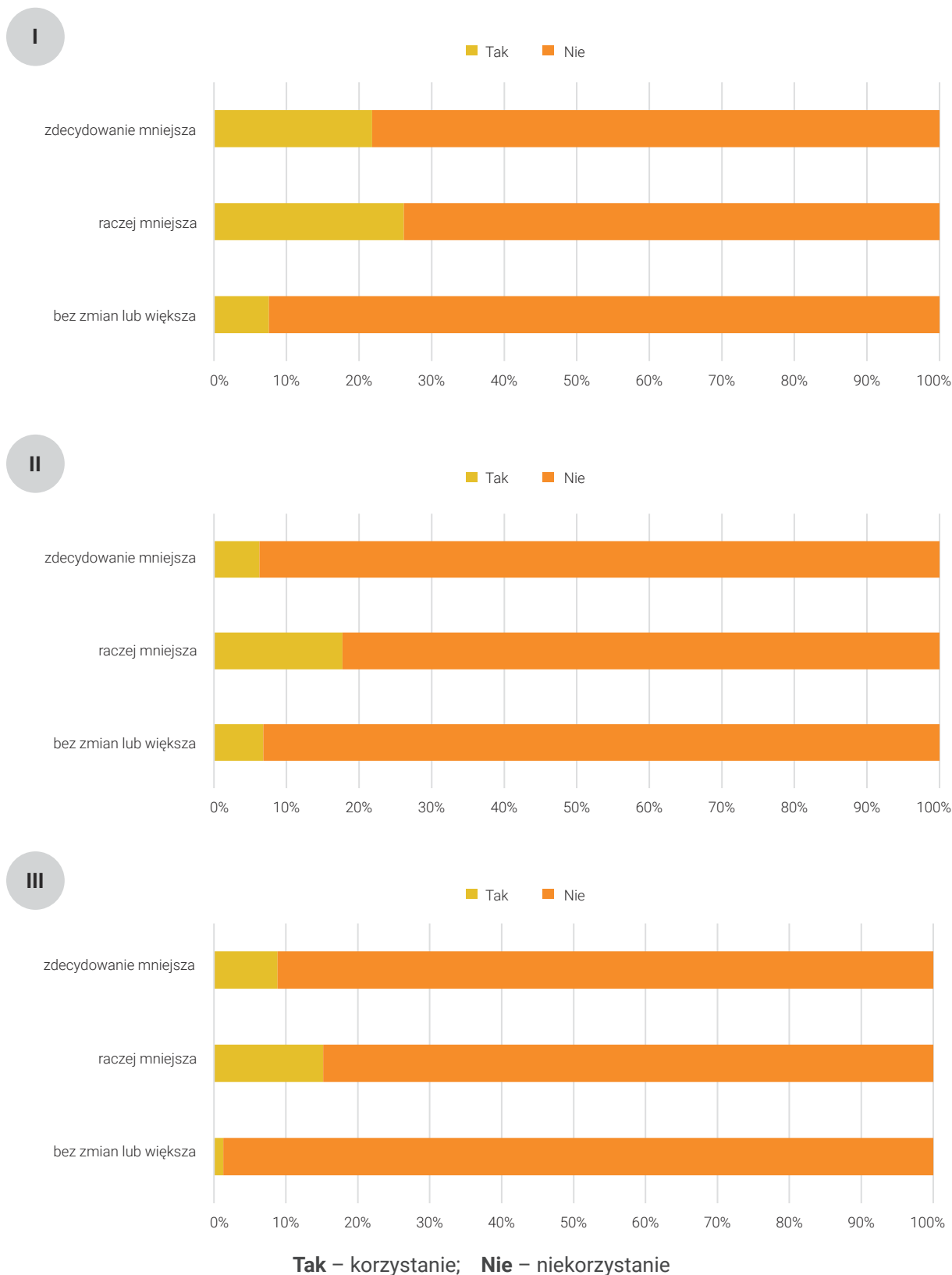
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

zaś wśród odczuwających jej zdecydowany spadek, odsetek ten był nieco mniejszy i wynosił 22% (patrz wykres 5.6). Choć mikroprzedsiębiorstwa nie korzystały aktywnie z kredytów dla osób fizycznych w celu uzupełnienia niedoborów płynności to wśród deklarujących nieznaczny jej spadek 17% zdecydowało się na zaciągnięcie takiego zobowiązania. Warto dodać, że praktyka ta była sygnalizowana w badaniach mikroprzedsiębiorstw prowadzonych przed pandemią.

Co ciekawe, tylko 15% podmiotów z nieznacznym spadkiem płynności oraz 9% z wyraźnym jej spadkiem otrzymało wsparcie finansowe od rodziny lub znajomych.

W dalszej kolejności analizie poddano płynność mikroprzedsiębiorstw, które zaciągnęły kredyty bankowe w okresie pandemii. Wykazała ona, iż większość z nich (68%) doświadczyła wówczas pogorszenia

Wykres 5.6. Korzystanie przez mikroprzedsiębiorstwa o określonej sytuacji płynnościowej z finansowania dłużnego w okresie pandemii: (I) kredytu bankowego dla firm; (II) kredytu bankowego dla osób fizycznych; (III) pożyczki od rodziny/znajomych

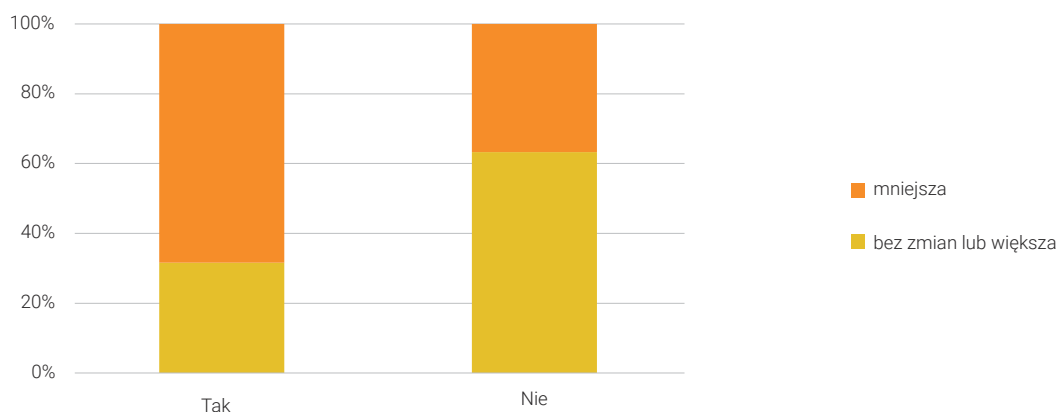
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

płynności (patrz wykres 5.7). Tym samym nie potwierdziły się obawy o wykluczenie podmiotów z obniżoną płynnością z rynku kredytów w warunkach kryzysu epidemicznego. Należy przypomnieć, iż problem ten podniosła Komisja Europejska z początkiem marca 2020 r. w komunikacie *Tymczasowe ramy środków*

pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19.

Większość podmiotów, które pozyskały finansowanie dłużne w pandemii uznała je za ważne dla ich ówczesnej płynności. Tak było z 68% mikroprzedsiębiorstw

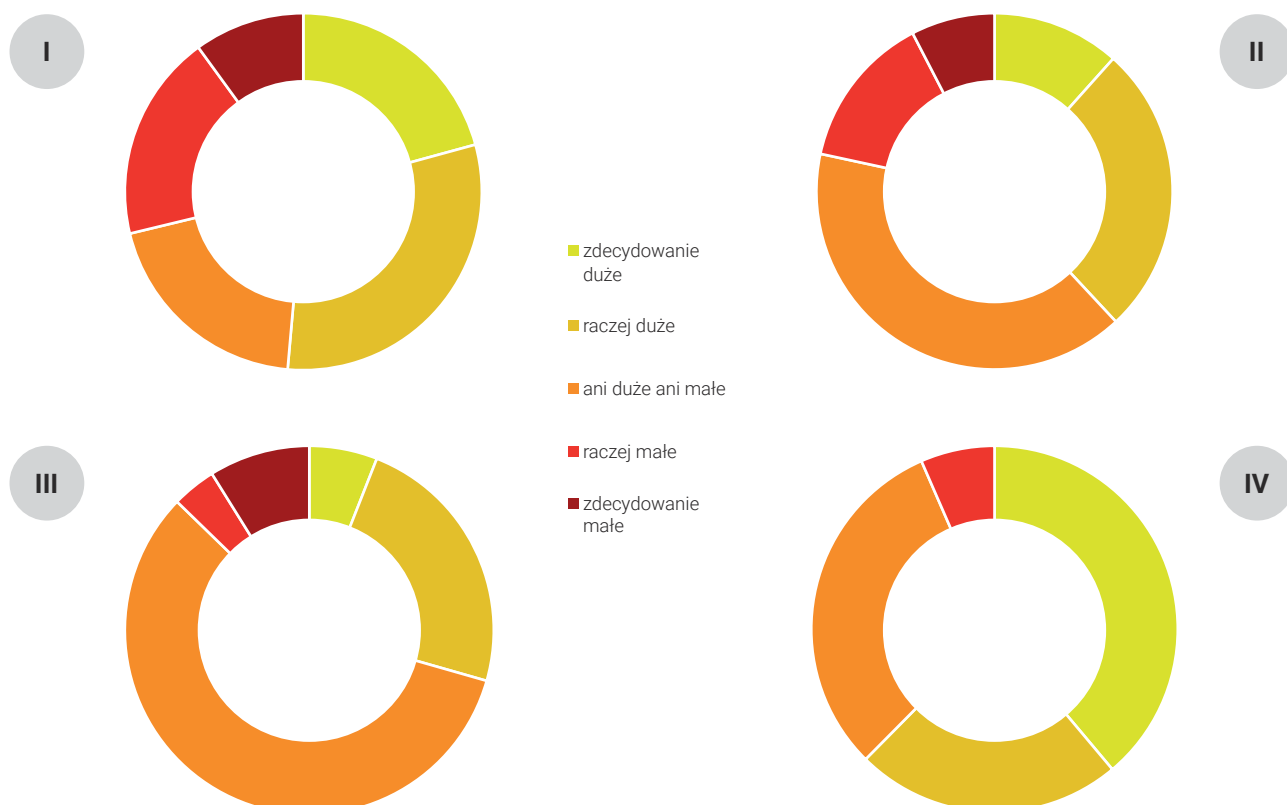
Wykres 5.7. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) zaciągających i niezaciągających kredyty bankowe dla firm w okresie pandemii, wg ich sytuacji płynnościowej

Tak – zaciągające kredyty bankowe; **Nie** – niezaciągające kredytów bankowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.8. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg znaczenia dla płynności nowo pozyskanych: (I) kredytów bankowych; (II) pożyczek od rodziny/znajomych, (III) leasingu, (IV) faktoringu/faktoringu odwrotnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

biorstw, które zaciągnęły kredyty bankowe oraz z 65% zawierającymi umowy o faktoring, a także blisko 30% zawierających umowy o leasing (patrz wykres 5.8). Ponadto, znacząca część beneficjentów wsparcia od rodziny lub znajomych (38%) uznała je za ważne dla kształtowania własnej płynności w zaistniałych warunkach.

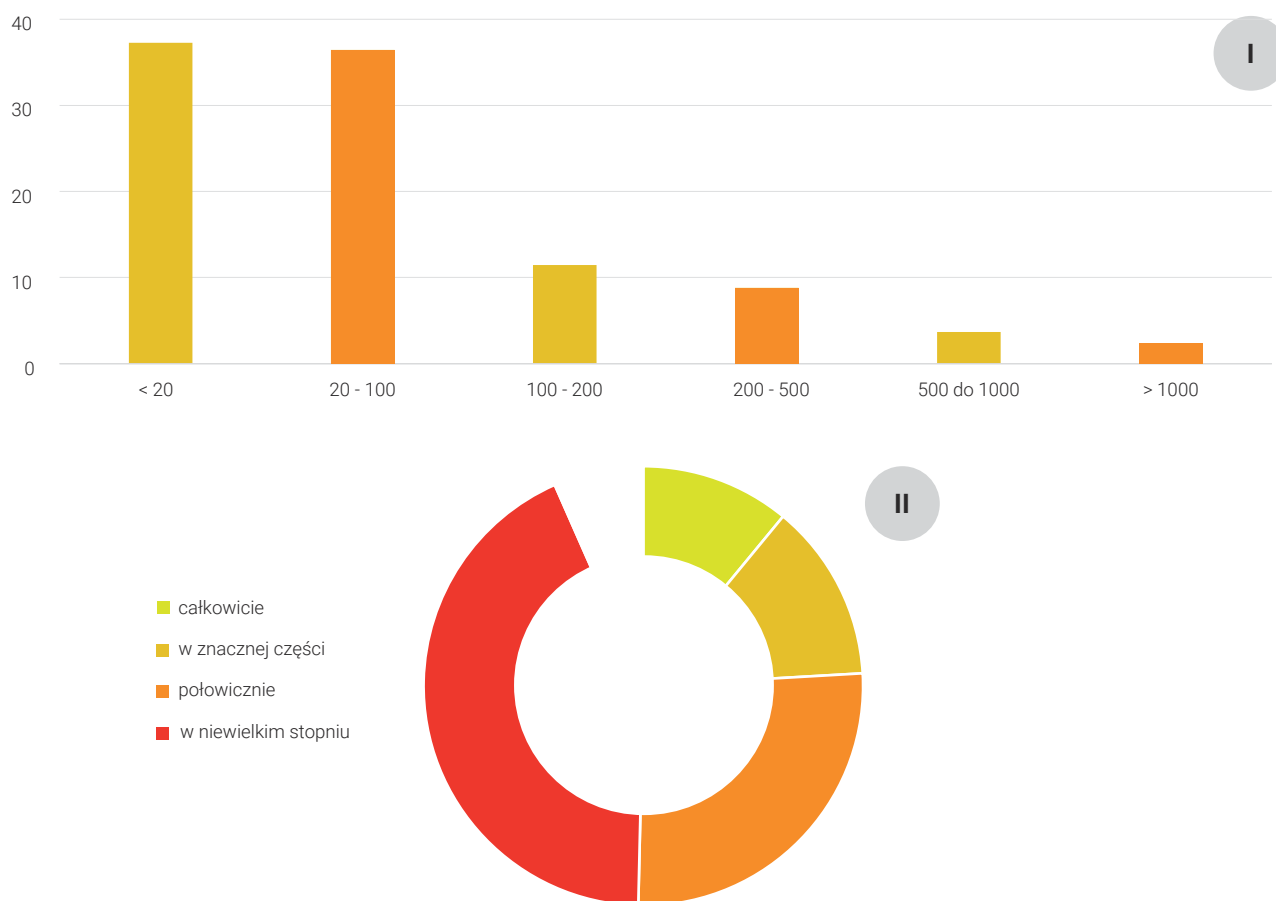
Należy podkreślić, iż spośród wszystkich mikroprzedsiębiorstw, które pozyskały dłużne finansowanie do marca 2021 r., 36% zasilone zostało kwotami nieprzekraczającymi 20 000 zł, a kolejne 37% z zakresu 20 000 zł – 100 000 zł. Jednak zaledwie 26% z nich potwierdziło, iż pożyczone środki zaspokoili ich potrzeby płynnościowe co najmniej w znacznym stopniu (patrz wykres 5.9).

Warto dodać, iż powyższe doświadczenia sprzyjały rewizji ocen na temat wpływu zysków zatrzymanych przed pandemią na odporność mikroprzedsiębiorstw na warunki skrajne (patrz wykres 5.10). Zaledwie 25%

podmiotów dostrzegało ich pozytywny wpływ na wypłacalność przed 2020 r., natomiast aż 70% potwierdziło go w odniesieniu do okresu pandemii, z czego 32% określiło ten wpływ jako zdecydowanie duży.

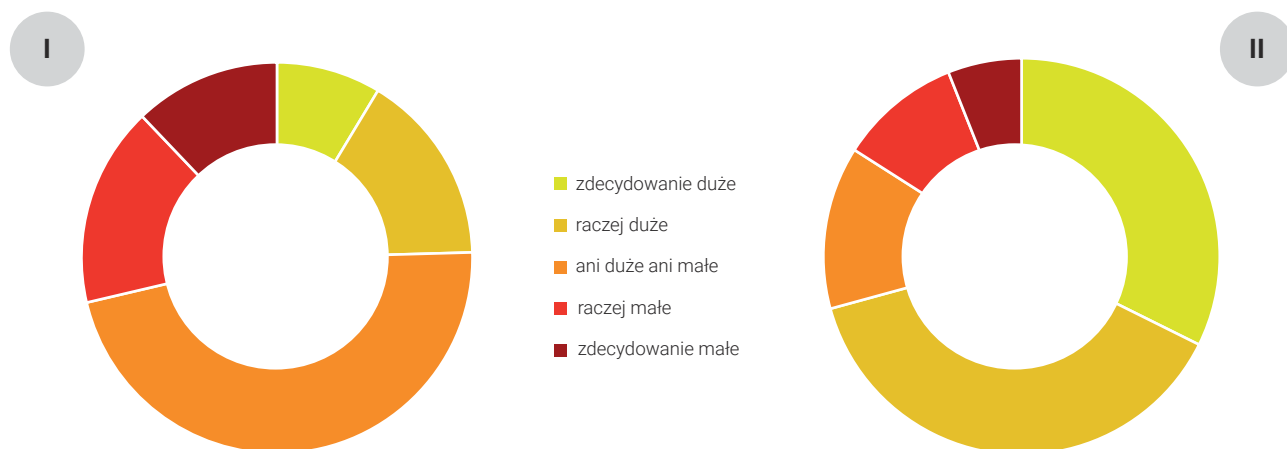
W warunkach pandemii i okresowego „zamykania” gospodarki, pomocne dla utrzymania płynności mogły okazać się odpowiednie zmiany w terminach płatności za towary i usługi, takie jak wydłużenie terminów płatności za faktury kosztowe oraz skrócenie terminów płatności za faktury przychodowe (patrz wykres 5.11). Ze wszystkich mikroprzedsiębiorstw odczuwających znaczne pogorszenie płynności w okresie pandemii niespełna 20% mogło korzystać z kredytów kupieckich z dłuższym okresem spłaty. Podobnie było wśród podmiotów oceniających wówczas swoją płynność jako raczej gorszą. Natomiast skracanie terminów płatności za sprzedane towary i usługi praktykowane było przez ok. 10% podmiotów, zarówno tych doświadczających większego, jak i mniejszego spadku płynności.

Wykres 5.9. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg finansowania dłużnego pozyskanego w pandemii: (I) wartości (w tys. zł); (II) stopnia zaspokojenia potrzeb firmy

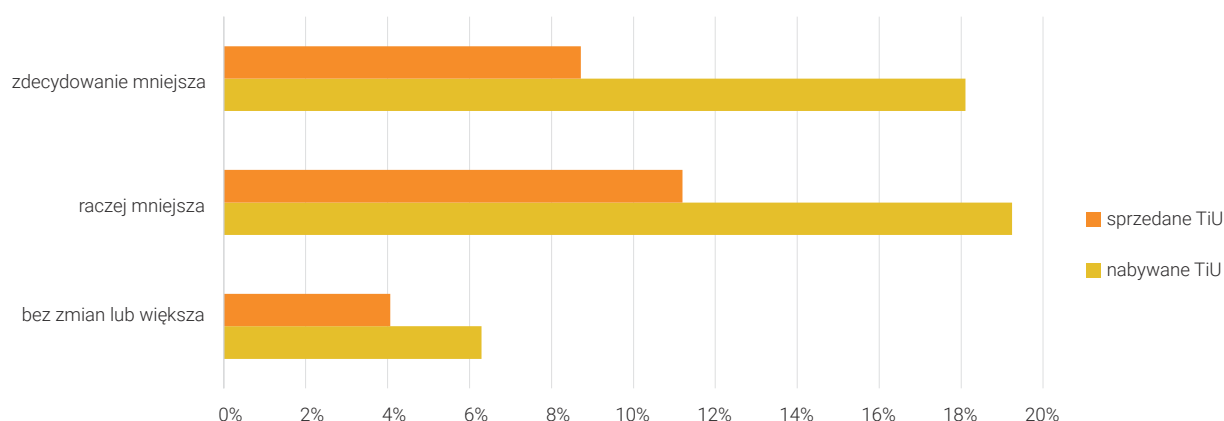
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.10. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg oceny znaczenia zysków zatrzymanych dla wypłacalności firmy: (I) przed pandemią; (II) w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.11. Mikroprzedsiębiorstwa o określonej sytuacji płynnościowej w pandemii a korzystanie z wydłużonych terminów płatności za nabywane towary i usługi oraz skracanie terminów płatności za sprzedawane towary i usługi

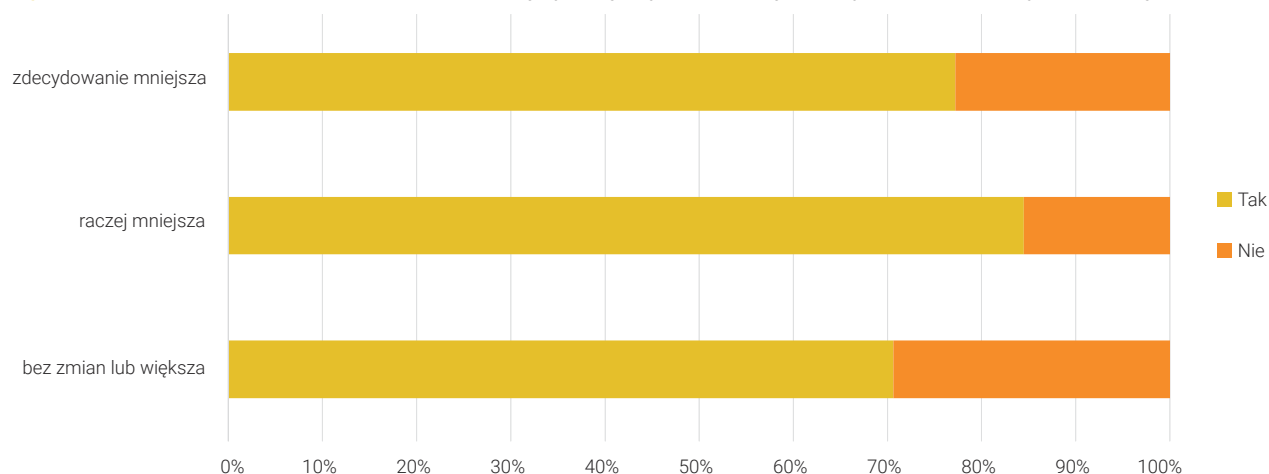
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

5.4. Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw

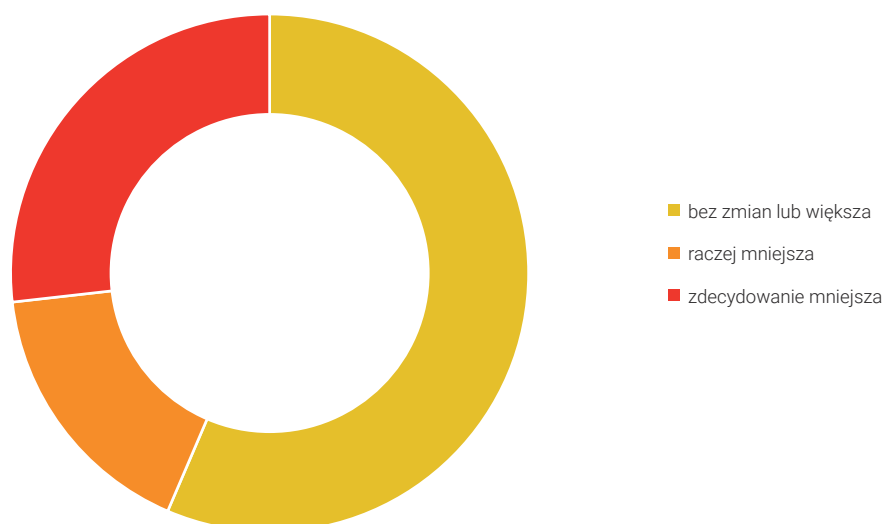
Zdecydowana większość podmiotów doświadczających w pandemii wyraźnie mniejszej oraz raczej mniejszej płynności (odpowiednio: 77% i 84%) była beneficjentami pomocy publicznej (patrz wykres 5.12). Uwagę zwrócił jednak również wysoki odsetek korzystających ze wsparcia rządowego (71%) wśród mikroprzedsiębiorstw o niezmienionej, a nawet większej płynności niż w 2019 r. Warto dodać, że 23% podmiotów ze zdecydowanym spadkiem płynności nie otrzymało pomocy. W rezultacie, zasadne jest kontynuowanie prac zmierzających do udoskonalenia sposobu dotarcia z pomocą do potrzebujących wsparcia.

Należy także zauważyć, że u ponad połowy beneficjentów pomocy publicznej (56%), do marca 2021 r. nie wystąpiły przesłanki jej udzielenia w postaci pogorszonej płynności (patrz wykres 5.13).

Warto zatem zadać pytanie o formy pomocy, którymi dostarczano mikroprzedsiębiorstwom środki publiczne, niezależnie od ich rzeczywistej sytuacji płynnościowej w okresie pandemii (patrz wykres 5.14). Problem ten zidentyfikowany został w przypadku bezwrotnych pożyczek/dotacji z Funduszu Pracy, które ostatecznie trafiły do większości zarówno doświadczających negatywnych zmian w płynności (77% ze zdecydowaną mniejszą płynnością; 84% z raczej mniejszą płynnością), jak i wykazujących niezmienio-

Wykres 5.12. Mikroprzedsiębiorstwa o określonej sytuacji płynnościowej a korzystanie z pomocy publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.13. Sytuacja płynnościowa ogółu beneficjentów pomocy publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

ną lub wręcz zwiększoną płynność w okresie pandemii. Trudno zatem rozpatrywać tę formę wsparcia jako instrument służący poprawie trudnej sytuacji płynnościowej podmiotów. Podobnie było z subwencją PFR, w przypadku której finansowanie otrzymało 64% mikroprzedsiębiorstw ze zdecydowanym spadkiem płynności i 52% z mniejszym spadkiem płynności, ale także blisko połowa podmiotów oceniających swoją płynność w pandemii jako niezmienną lub większą w porównaniu z 2019 r. Odmienne wnioski należało natomiast sformułować w odniesieniu do dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS, jak również świadczenia postojowego. Z nich bowiem korzystały przede wszystkim podmioty, których płynność uległa pogorszeniu w okresie pandemii.

Do podobnych wniosków prowadziły wyniki badania przeprowadzonego na zbiorowości beneficjentów poszczególnych form pomocy (patrz wykres 5.15). Większość z otrzymujących bezzwrotne pożyczki/dotacje czy subwencje finansowe PFR miała niezmienną lub większą płynność niż w 2019 r. W przypadku dwóch pozostałych form pomocy, dominująca część beneficjentów (62% otrzymujących dofinansowanie wynagrodzeń ze składkami ZUS; 59% otrzymujących świadczenie postojowe) charakteryzowała się pogorszeniem płynności.

Mikroprzedsiębiorstwa niejednoznacznie określiły wpływ pomocy publicznej na ich płynność w okresie pandemii (patrz wykres 5.16). Praktycznie równe były

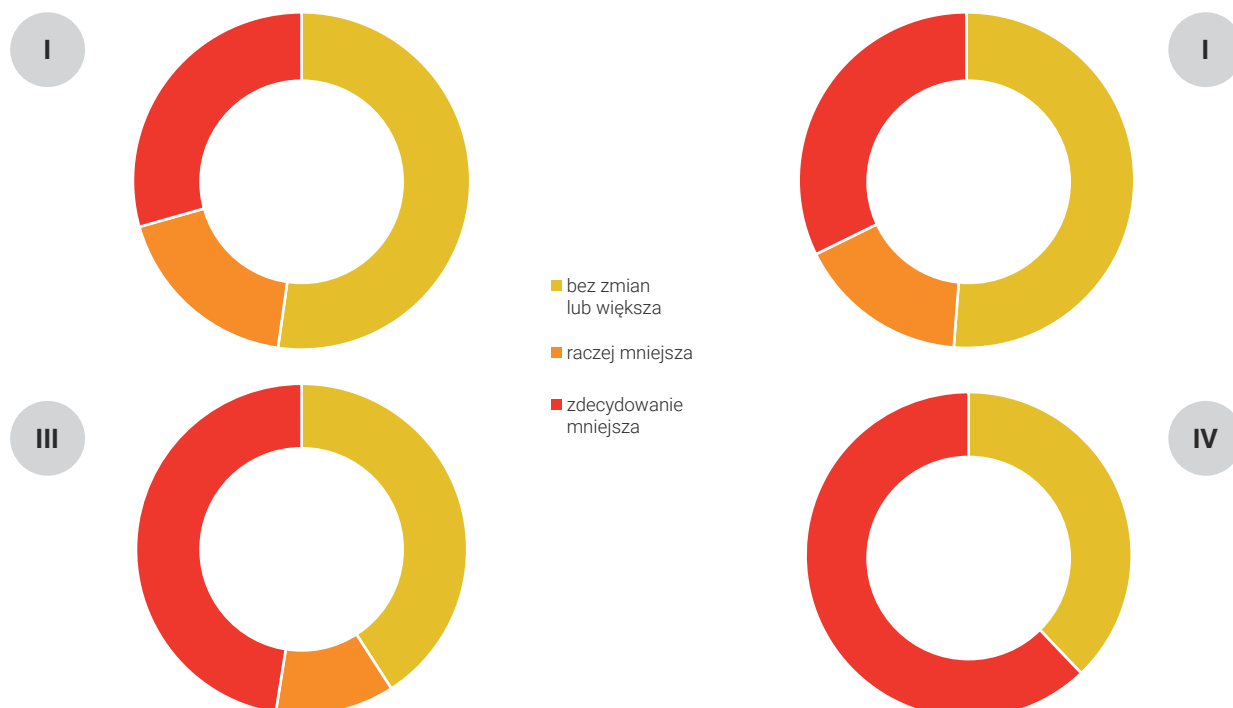
Wykres 5.14. Mikroprzedsiębiorstwa o określonej sytuacji płynnościowej a korzystanie z określonych form pomocy publicznej: (I) bezzwrotnej pożyczki/dotacji z FP; (II) tarczy finansowej PFR; (III) dofinansowania wynagrodzeń ze składkami ZUS; (IV) świadczenia postojowego

Tak – korzystający z danej formy pomocy; **Nie** – niekorzystający z danej formy pomocy

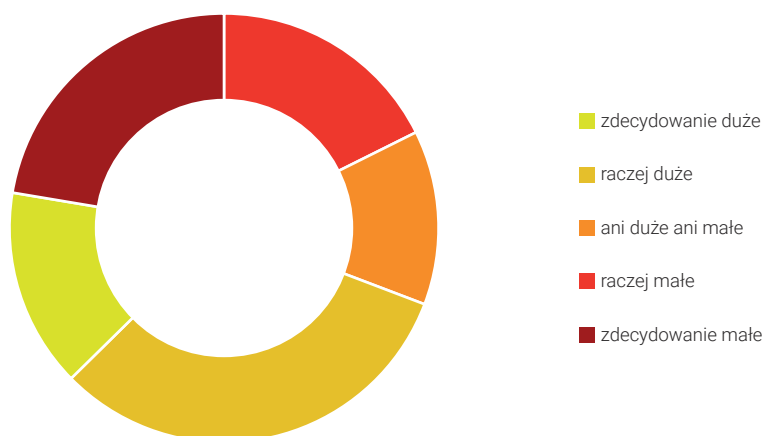
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Rysunek 5.15. Struktura (w %) beneficjentów (I) bezzwrotnej pożyczki/dotacji z FP, (II) tarczy finansowej PFR, (III) dofinansowania wynagrodzeń ze składkami ZUS oraz (IV) świadczenia postojowego, wg ich sytuacji płynnościowej w okresie pandemii

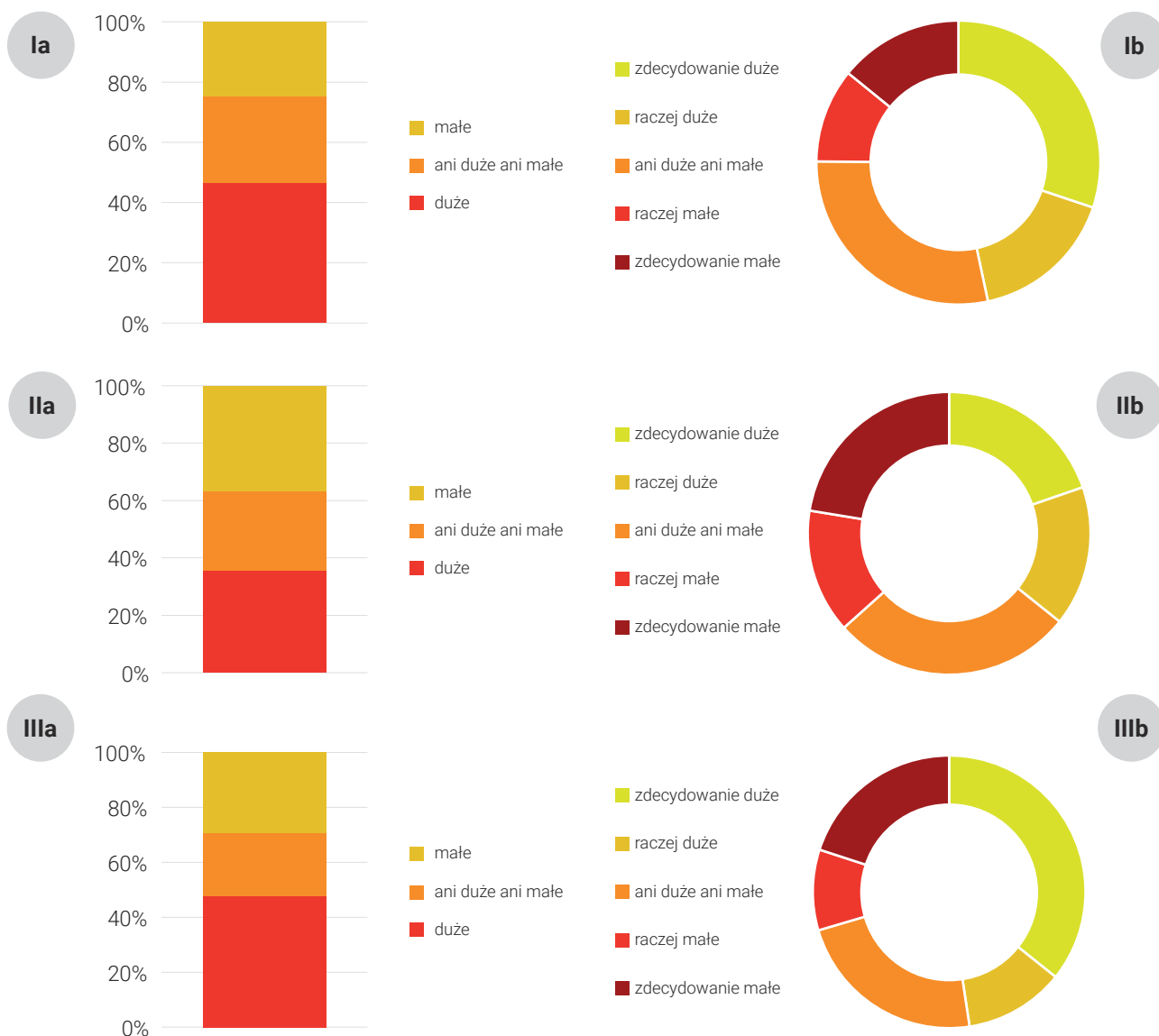
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.16. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg opinii na temat wpływu otrzymanej pomocy publicznej na płynność w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.17. Struktura beneficjentów (I a–b) subwencji finansowej PFR; (II a–b) zwolnienia/odroczenia płatności składek ZUS i podatków; (III a–b) dofinansowania wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS; (IV a–b) świadczenia postojowego, wg opinii o wpływie pomocy publicznej na ich płynność

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

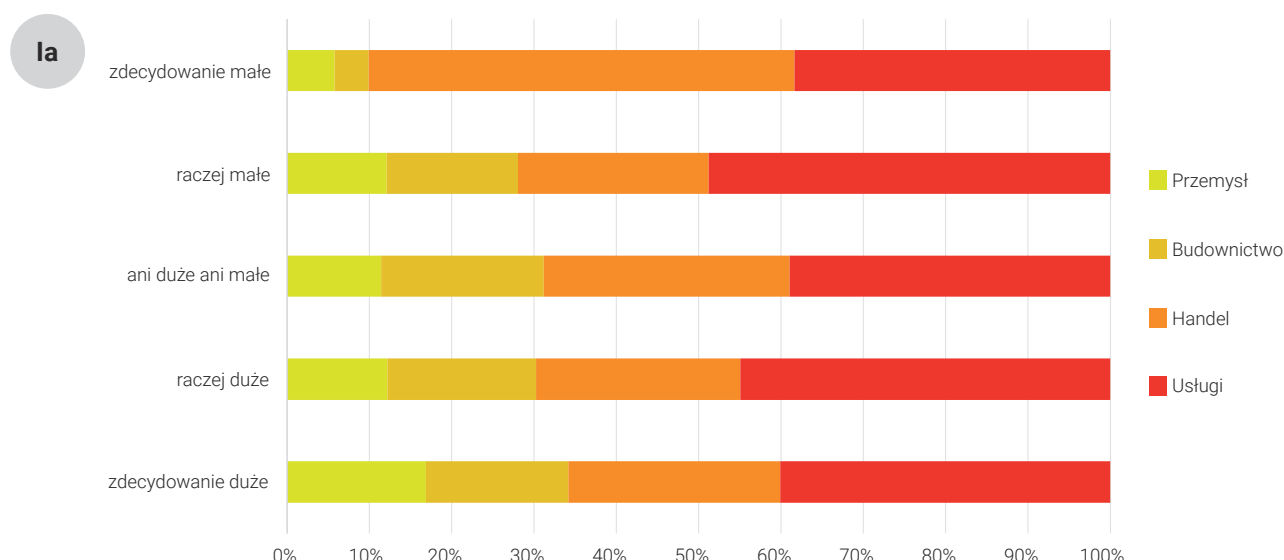
udziały wskazujących na jej duże oraz małe znaczenie, a także niedostrzegających jej istotnego oddziaływania.

Wyniki przeprowadzonego badania potwierdziły statystycznie istotny związek pomiędzy wpływem pomocy publicznej na płynność mikroprzedsiębiorstw a formami faktycznie otrzymanego przez nie wsparcia (patrz wykres 5.17). Największy odsetek pozytywnych opinii wystąpił wśród korzystających z dofinansowania wynagrodzeń ze składkami ZUS (48%) oraz subwencji finansowej PFR (47%), z przewagą wskazań znacznego wpływu. Inaczej efekty wsparcia rządowego postrzegali beneficjenci zwolnień/odroczeń płatności składek ZUS i podatków oraz świadczeń postojowych, z których najwięcej wskazywało

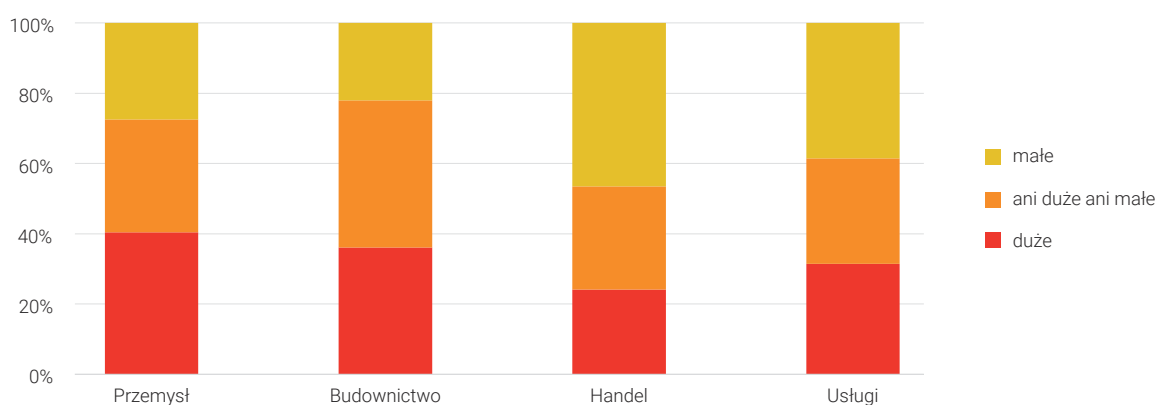
na ich słabe oddziaływanie na sytuację płynnościową (odpowiednio: 37% i 42%). Co więcej, przeważały w wśród nich opinie o zdecydowanie małej istotności tych form pomocy dla kształtowania płynności w warunkach pandemii.

Warto dodać, że wyraźnie negatywne opinie o skuteczności wpływu pomocy publicznej na poprawę płynności wyrażane były przede wszystkim przez mikroprzedsiębiorstwa z sekcji handlu i usług, w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, z Makroregionu Południowego, zatrudniające do trzech osób, z przychodami za 2019 r. z zakresu 100 000 – 500 000 zł, a także zarządzane przez osoby w wieku do 50. lat, z co najmniej średnim wykształceniem (patrz wykres 5.18).

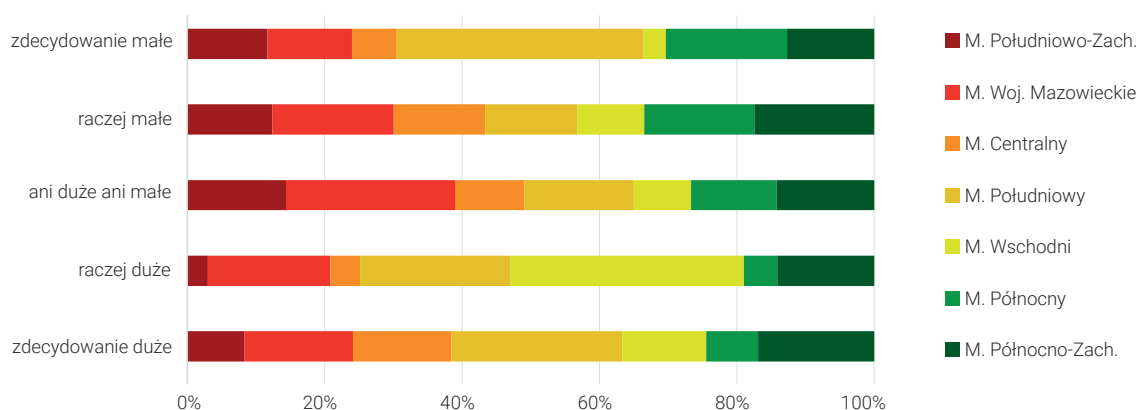
Wykres 5.18. Znaczenie pomocy publicznej dla kształtowania płynności mikroprzedsiębiorstw a ich wybrane cechy: (I a–b) dział gospodarki; (II a–b) makroregion; (III) liczba zatrudnionych; (IV a–b) forma organizacyjno-prawna; (V) poziom przychodów za 2019 r.; (VI) wiek osoby zarządzającej firmą; (VII a–b) wykształcenie osoby zarządzającej firmą

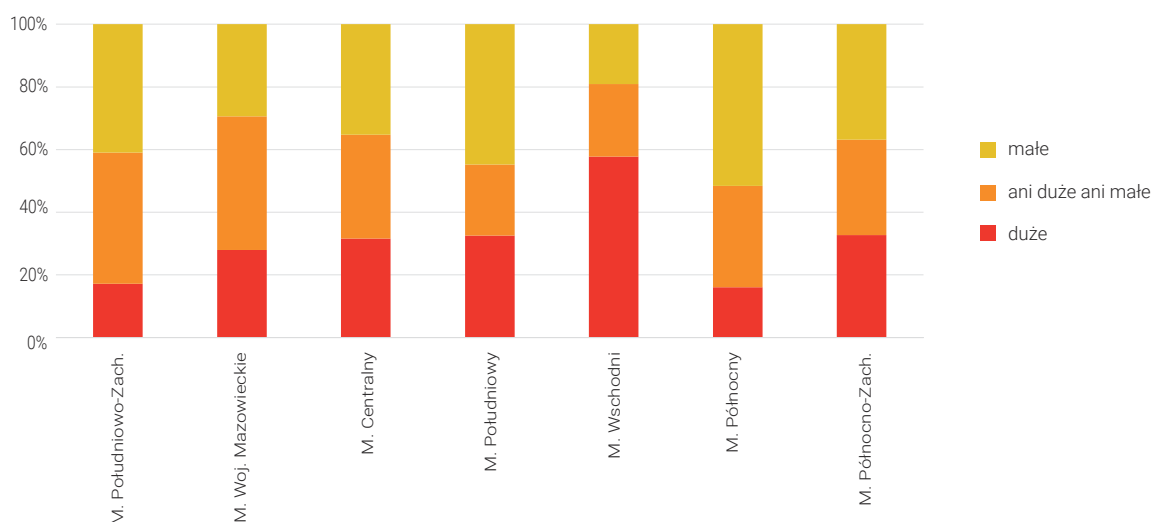
Ib

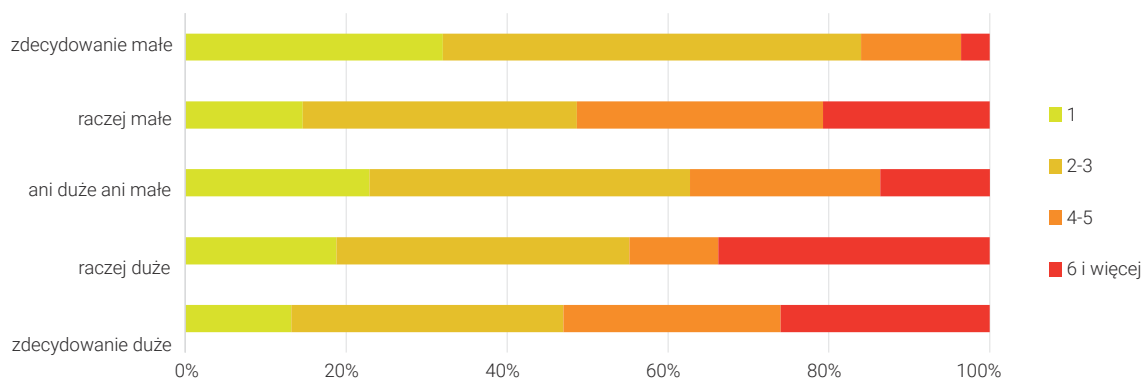
Ila

Ilb

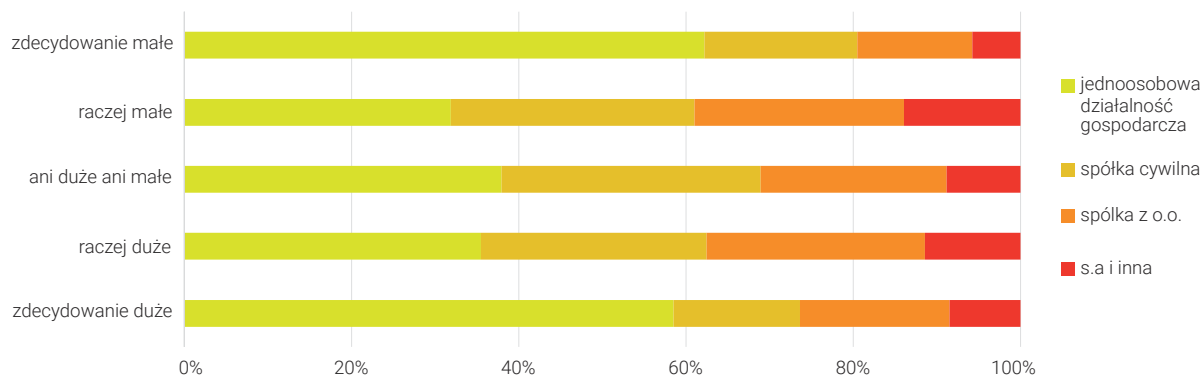

III

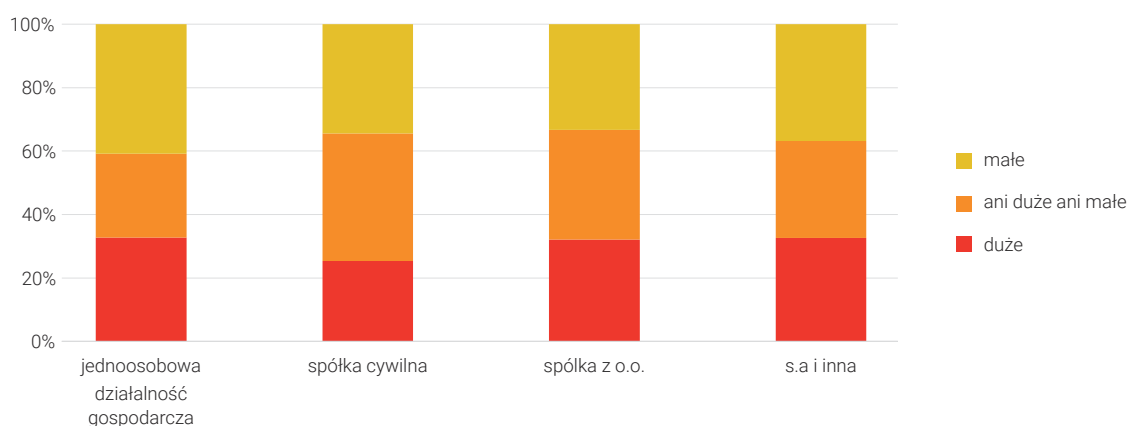

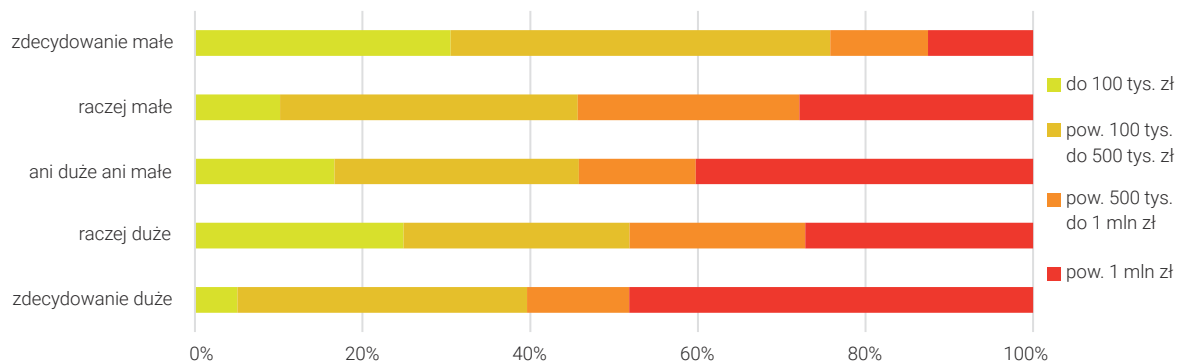
IVa

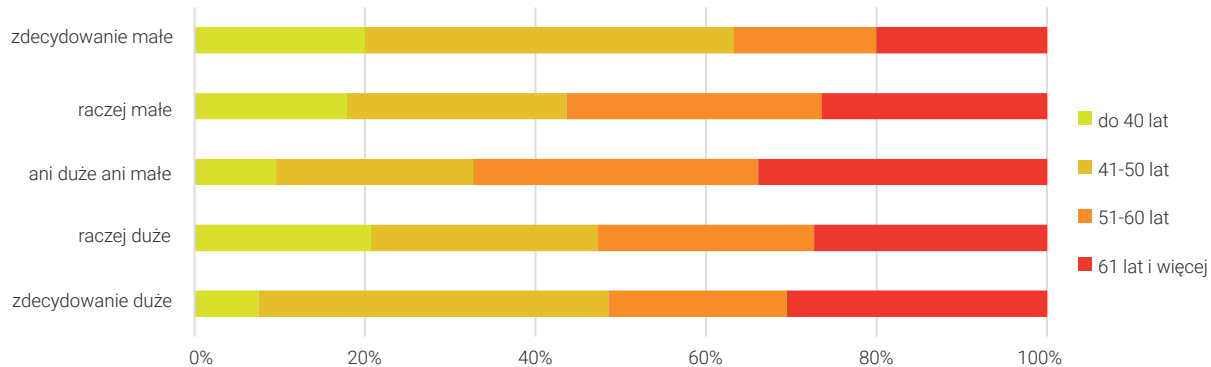
IVb

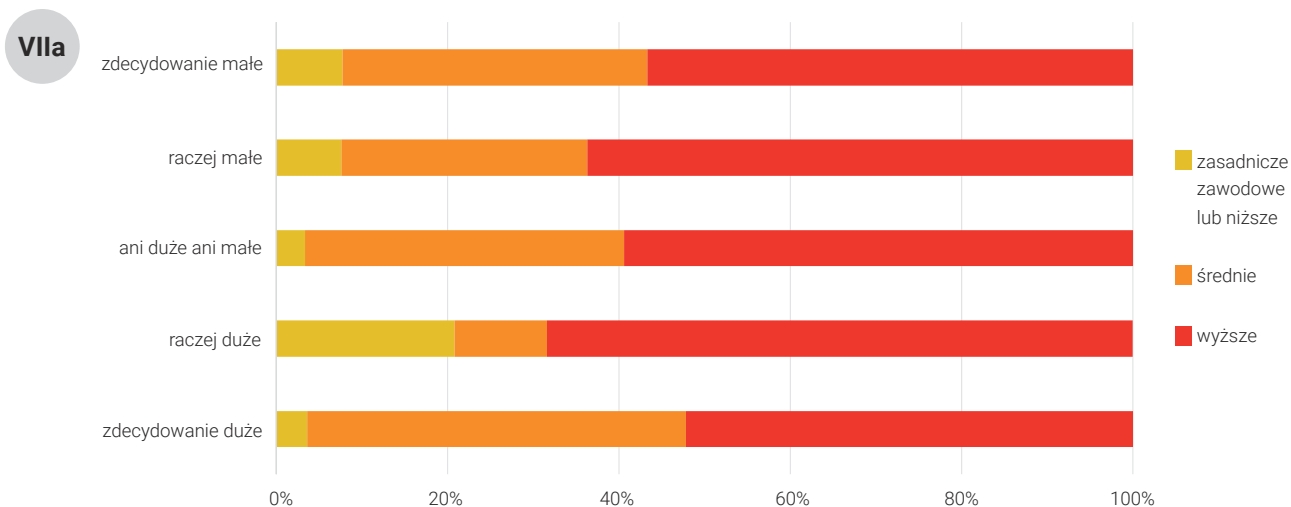

V

VI

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Warto zauważyć, że niektóre z powyższych cech powtarzały się także wśród dostrzegających zdecydowanie pozytywne skutki pomocy publicznej. Wśród nich było bowiem dużo mikroprzedsiębiorstw z sekcji usług, w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, z Makroregionu Południowego, zarządzanych przez osoby z wykształceniem co najmniej średnim, ale zatrudniających co najmniej 4 osoby, z przychodami za 2019 r. powyżej 1. mln zł oraz zarządzane przez osoby powyżej 50. roku życia (patrz wykres 5.18).

Warto zauważyć, że wśród wszystkich podmiotów prowadzących działalność usługową jedynie 31% oceniło wsparcie rządowe jako ważne dla ich płynności w pandemii (patrz wykres 5.18). Podobnie było z mikroprzedsiębiorstwami z Makroregionu Południowego czy w formie jednoosobowej działalności gospodarczej. Natomiast wśród podmiotów zarządzanych przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym, odsetek pozytywnych ocen sięgał aż 46%.

5.5. Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach

Ważną cechą badanych podmiotów była liczba zatrudnionych przez nie osób w marcu 2021 r., tj. okresie ankiety. W celu weryfikacji przypadków jej zwiększenia lub zmniejszenia w pandemii, konieczne było zebranie także informacji o liczbie zatrudnionych na koniec grudnia 2019 r.

W okresie pandemii, w badanej populacji nastąpiły zmiany w liczbie zatrudnionych. Niektóre z mikroprzedsiębiorstw tworzyły nowe miejsca pracy, podczas gdy inne decydowały się na ich redukcję. W związku z powyższym, warto było zadać pytanie o stabilność zatrudnienia, bowiem pozostawała ona w centrum uwagi władzy publicznej. Ograniczeniu zwolnień pracowników miały wówczas służyć formy pomocy, takie jak dofinansowanie wynagrodzeń czy

zwolnienie ze składek na ubezpieczenia społeczne. Szczegółowa analiza wskazała na największą stabilność miejsc pracy w podmiotach zatrudniających 2–3 oraz 6 osób (patrz tabela 5.1), bowiem większość z nich (ponad 70%) nie odnotowała żadnych zmian w powyższym zakresie.

Spośród wszystkich mikroprzedsiębiorstw, 20% zdecydowało się jednak zredukować w pandemii zatrudnienie. Najwięcej takich przypadków wystąpiło wśród podmiotów z jednym, siedmioma oraz ośmioma zatrudnionymi (patrz tabela 5.1).

Zmiany zachodzące w liczbie zatrudnionych spowodowały, iż w badanej populacji znalazły się m.in. mikroprzedsiębiorstwa, które przed pandemią miały status samozatrudnionych, jak również i takie, które utrzymywały wówczas więcej niż dziewięć miejsc pracy. Należy dodać, iż stanowiły one jednak niewielki odsetek ogółu podmiotów.

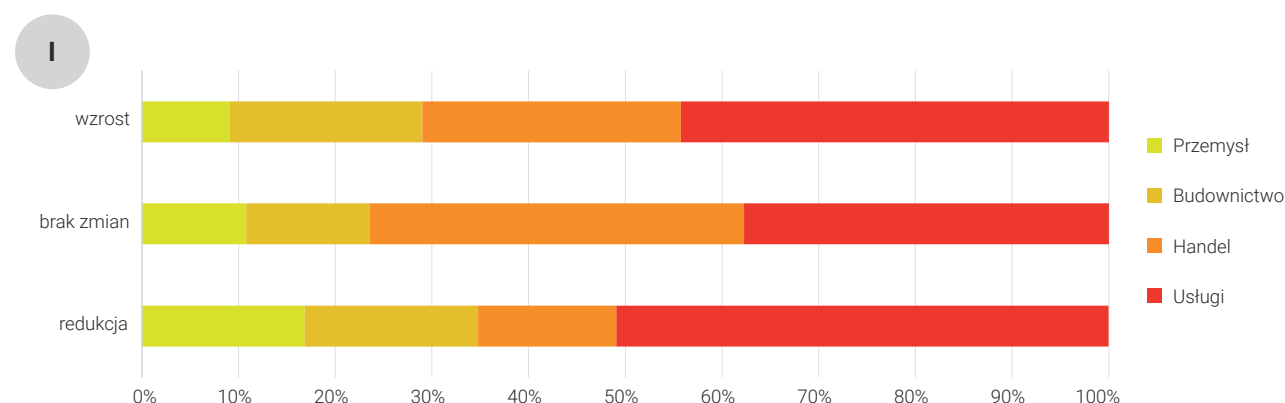
Skoro w badanej populacji potwierdzone zostały przypadki zmniejszania liczby zatrudnionych w okresie pandemii należało zadać kolejne pytanie – o podmioty, których to zjawisko dotyczyło. Wyniki badania

Tabela 5.1. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) z określoną liczbą zatrudnionych w marcu 2021 r., wg zmian stanu zatrudnienia w stosunku do grudnia 2020 r.

Liczba zatrudnionych w marcu 2021 r.	Brak zmian	Spadek	Wzrost
1	60	31	9
2	78	19	3
3	74	14	12
4	62	19	19
5	56	14	30
6	75	13	12
7	60	29	11
8	59	28	13
9	67	15	18

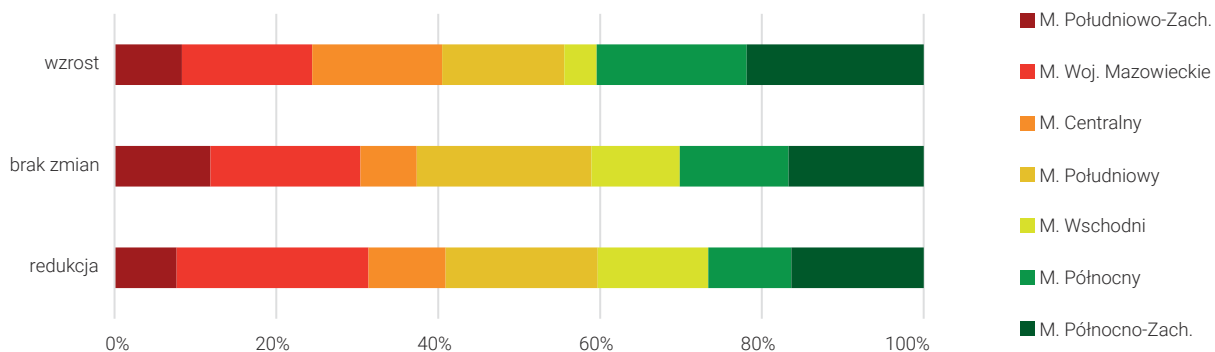
Źródło: obliczenia własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.19. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) charakteryzujących się określoną zmianą w liczbie zatrudnionych a ich wybrane cechy: (I) sekcja PKD; (II) makroregion; (III) rok rozpoczęcia działalności; (IV) forma organizacyjno-prawna; (V) wiek osoby zarządzającej; (VI) wykształcenie osoby zarządzającej

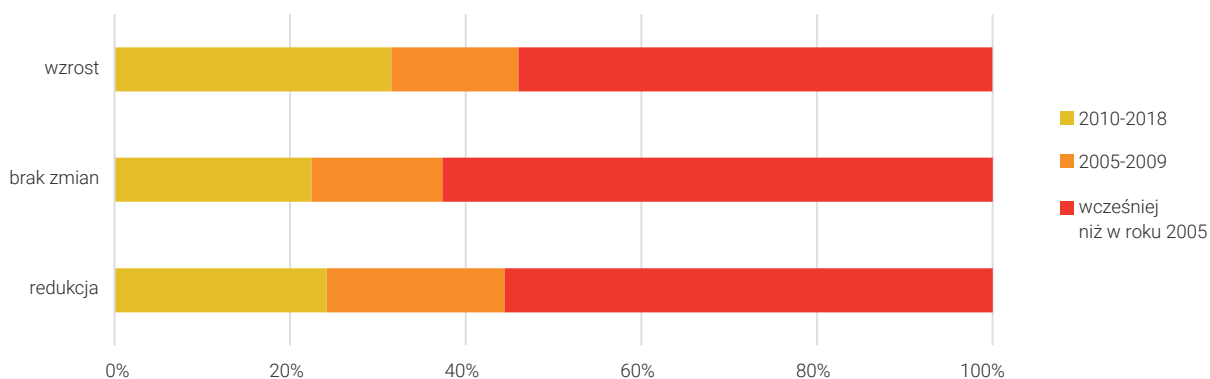

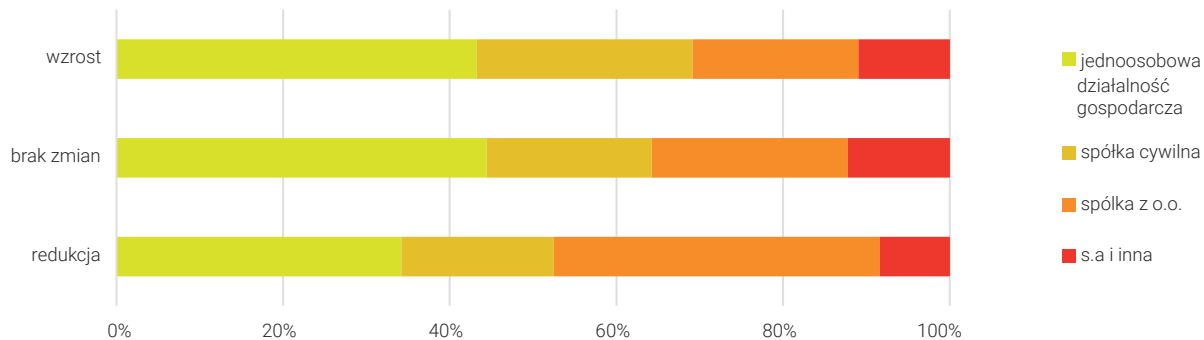
II

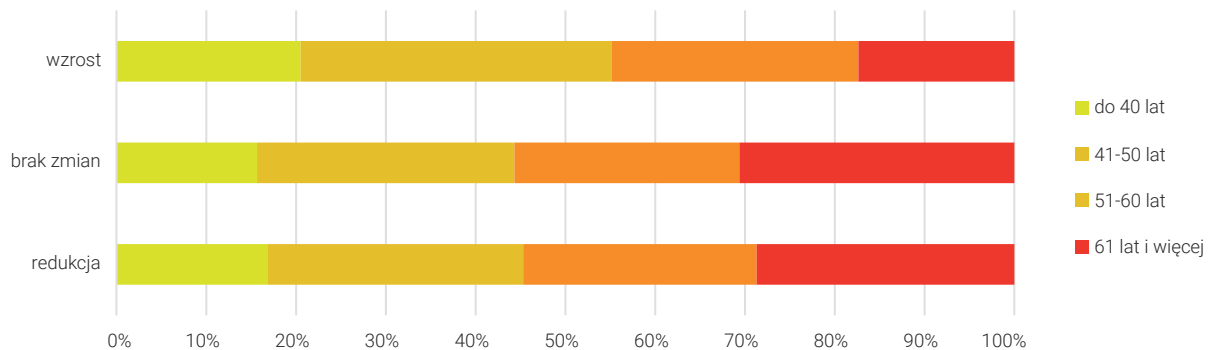
III

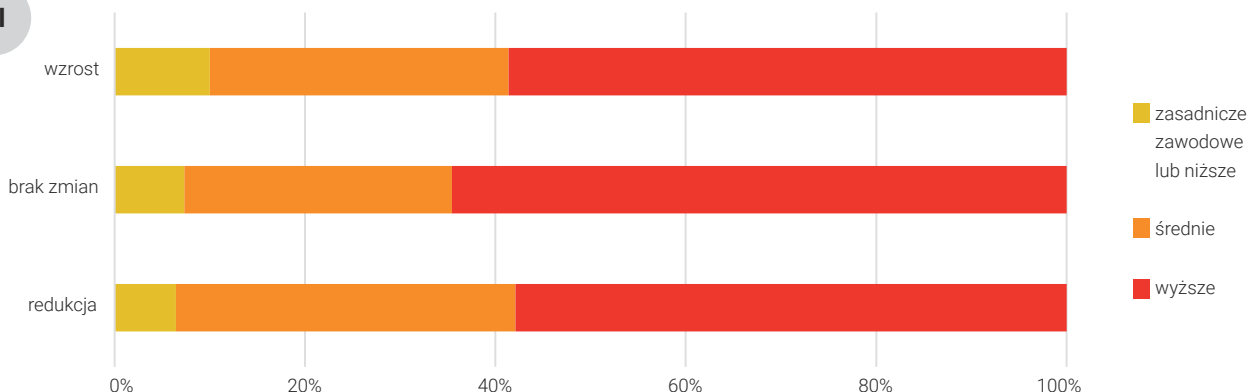
IV

V

VI

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

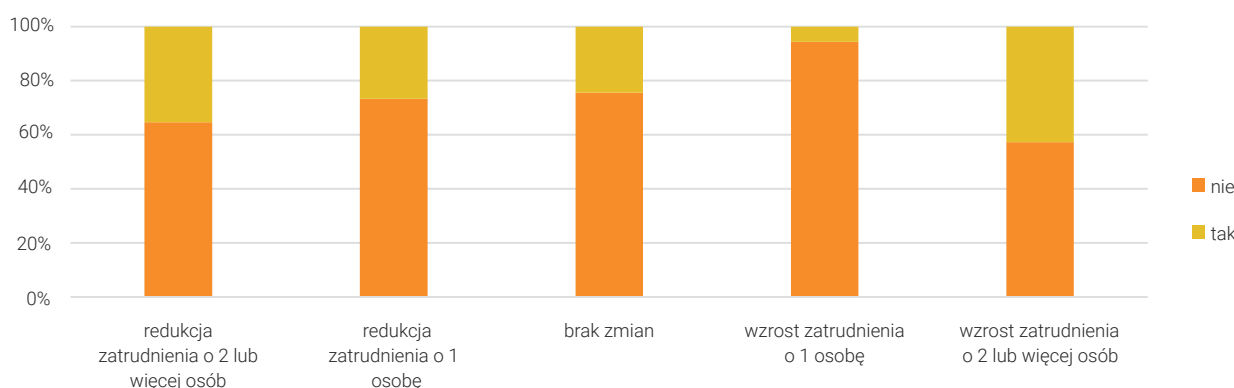
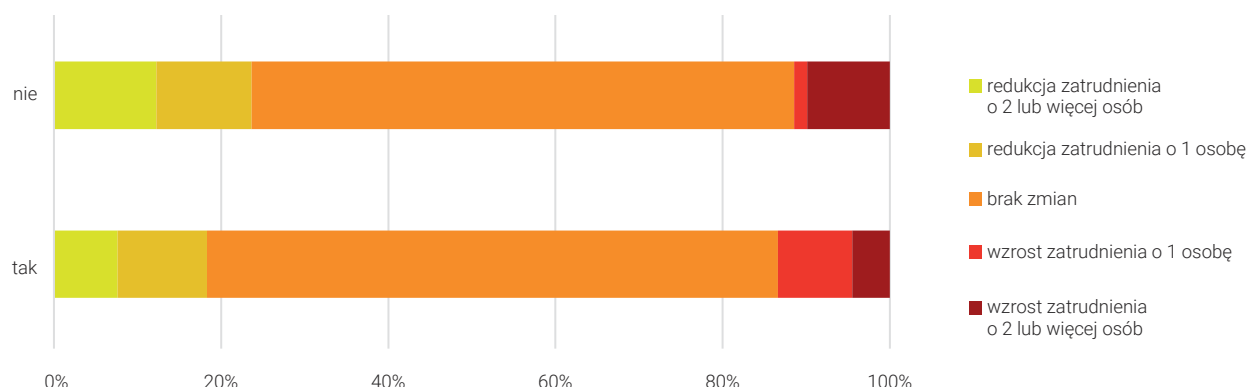
potwierdziły statystycznie istotne związki pomiędzy zmianami stanu zatrudnienia i wybranymi cechami mikroprzedsiębiorstw (patrz wykres 5.19).

Problem redukcji zatrudnienia w największym stopniu dotyczył mikroprzedsiębiorstw prowadzących działalność usługową, w formie spółki z o.o. i jednoosobo-

wej działalności gospodarczej, z siedzibą w Makroregionie Województwo Mazowieckie, najstarszych, bo utworzonych przed 2005 r. oraz zarządzanych przez osoby w wieku powyżej 40–50. lat i 60. lat lub więcej, z wyższym wykształceniem.

Dla realizacji celu badania ważne było także zadanie

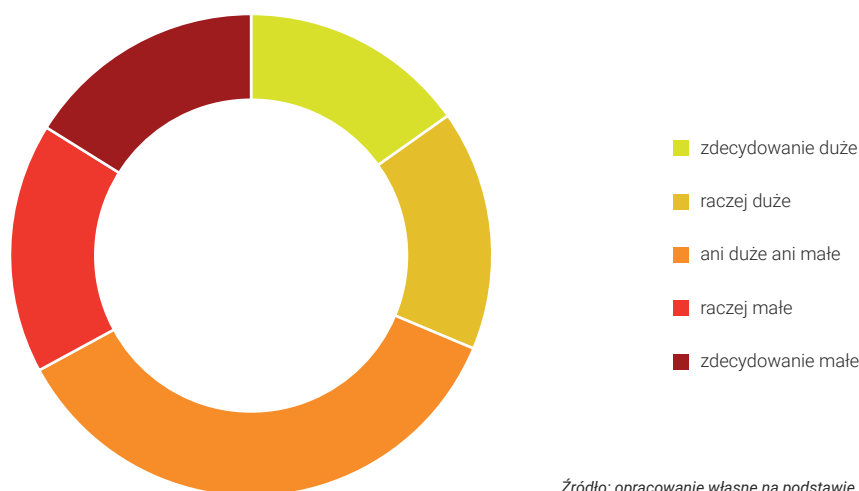
Wykres 5.20. Korzystanie z pomocy publicznej a zmiany w liczbie zatrudnionych w okresie pandemii

Tak – korzystający z pomocy publicznej; **Nie** – niekorzystający z pomocy publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.21. Struktura mikroprzedsiębiorstw wg opinii na temat wpływu pomocy publicznej na stabilność zatrudnienia w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

pytania czy zjawisko redukcji zatrudnienia wystąpiło także wśród beneficjentów wsparcia rządowego. Otrzymane wyniki wykazały (patrz wykres 5.20), iż blisko 20% wszystkich podmiotów korzystających z pomocy zdecydowało się zwolnić co najmniej jedną osobę, w tym 8% dokonało redukcji miejsc pracy o co najmniej dwa. Co ciekawe, niewiele większy (23%) był odsetek mikroprzedsiębiorstw, które nie skorzystały z pomocy publicznej i ograniczyły zatrudnienie. Warto dodać, że w zbiorowości podmiotów redukujących miejsca pracy o co najmniej dwa, aż 65% otrzymało pomoc publiczną, natomiast wśród redukujących zatrudnienie o jedną osobę – aż 73%.

Mikroprzedsiębiorstwa niejednoznacznie oceniły wpływ otrzymanej pomocy publicznej na stabilność zatrudnienia w okresie pandemii (patrz wykres 5.21). Opinie były praktycznie równo podzielone pomiędzy: duże, małe i brak znaczenia.

Wyrażane opinie okazały się statystycznie istotnie powiązane z określonymi cechami mikroprzedsiębiorstw (patrz wykres 5.22). Wśród dostrzegających pozytywny wpływ wsparcia rządowego uwagę zwracały mikroprzedsiębiorstwa z południa Polski (Makroregionu Południowego i Makroregionu Południowo-Zachodniego), z łącznym udziałem 42%, a także najstarsze (założone przed 2005 r.), zorganizowane w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, zatrudniające co najmniej cztery osoby, z przychodami za 2019 r. z przedziału od 100 000 zł do 500 000 zł oraz powyżej 1 mln zł. Wśród zadowolonych z jej efektów był także znaczny odsetek mikroprzedsiębiorców w wieku 41–50 lat oraz powyżej 60. lat, posiadających średnie wykształcenie.

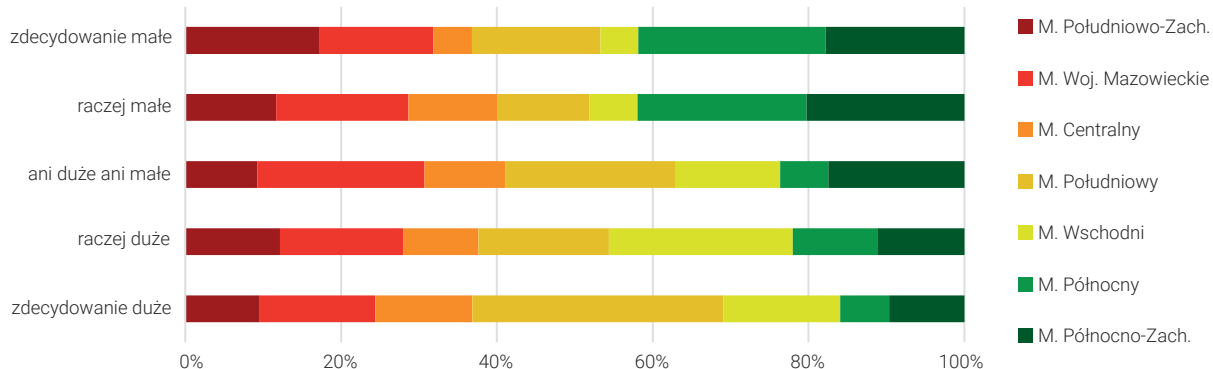
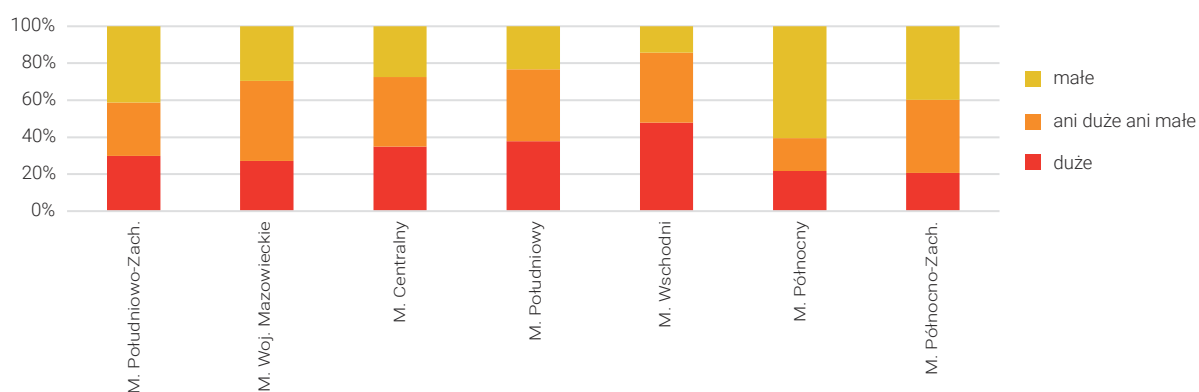
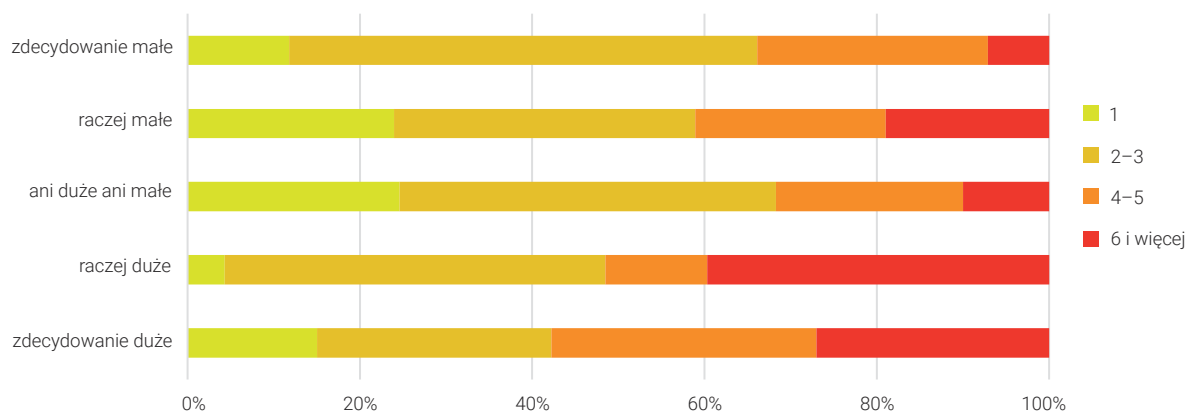
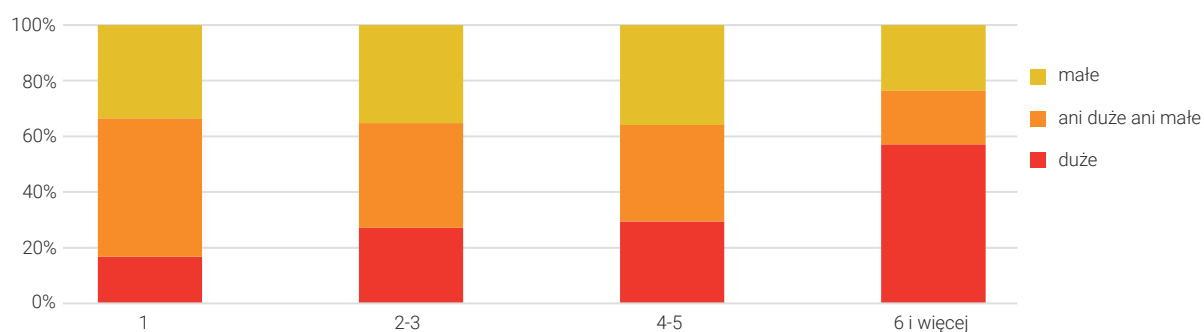
Z kolei wśród oceniających pomoc jako raczej lub zdecydowanie niewystarczającą należało wskazać podmioty z północy Polski (Makroregionu Północnego i Makroregionu Północno-Zachodniego) z udziałem 42%, ale także najstarsze (założone przed 2005 r.), zorganizowane w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, zatrudniające do trzech osób, z przychodami od 100 000 zł do 500 000 zł, a także zarządzane przez osoby w wieku 41–50 lat, z wyższym wykształceniem.

Z powyższego opisu wynika, że niektóre cechy mikroprzedsiębiorstw powtarzały się zarówno w zbiorowości zadowolonych, jak i niezadowolonych z efektów rządowego wsparcia. Warto zatem przekierować uwagę na podmioty o takich cechach. W Makroregionie Północnym, większość mikroprzedsiębiorstw (60%) oceniła pomoc publiczną jako niewystarczającą dla stabilizacji zatrudnienia w okresie pandemii. Wśród najstarszych podmiotów (utworzonych przed 2005 r.), jak również w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, rozkład opinii na temat skuteczności pomocy okazał się w miarę równy. Wśród podmiotów zarządzanych przez osoby w wieku 41–50 lat najwięcej było negatywnych wskazań (43%). Warto zauważyć wyraźnie odmienne postrzeganie efektów pomocy rządowej przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym oraz wyższym lub średnim. W pierwszym przypadku dominował odsetek zadowolonych ze skutków wsparcia (61%).

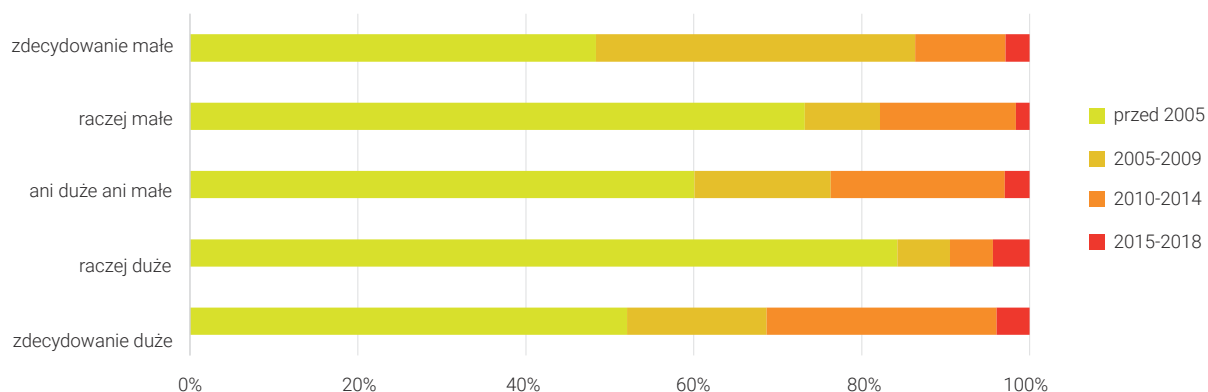
Podsumowując należy zauważyć, iż odsetek pozytywnych ocen zwiększał się wraz z liczbą zatrudnionych, jak również przychodami za 2019 r.

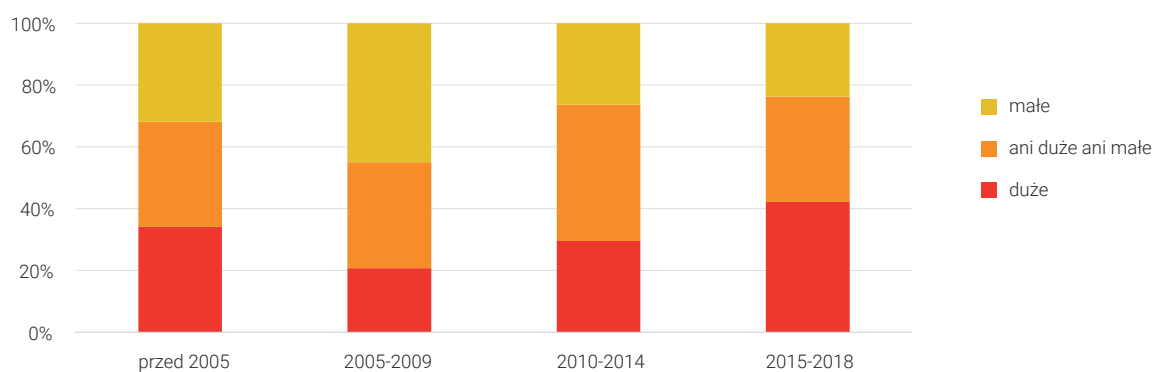
Wykres 5.22. Znaczenie pomocy publicznej dla stabilności zatrudnienia a wybrane cechy mikroprzedsiębiorstw: (I a-b) makroregion (NUTS 1); (II a-b) liczba zatrudnionych; (III a-b) rok rozpoczęcia działalności; (IV a-b) forma organizacyjno-prawna; (V a-b) przychody za 2019 r.; (VI a-b) wiek osoby zarządzającej; (VII a-b) wykształcenie osoby zarządzającej

Ia**Ib****IIa****IIb**

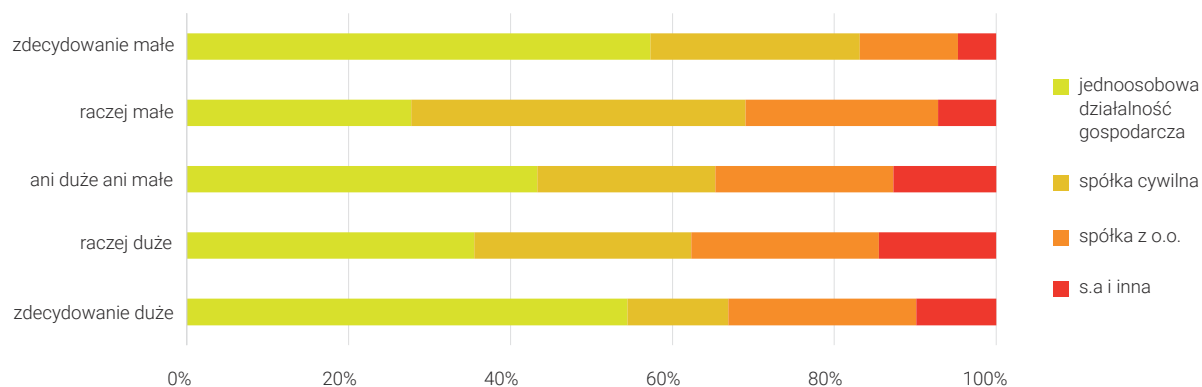
IIIa

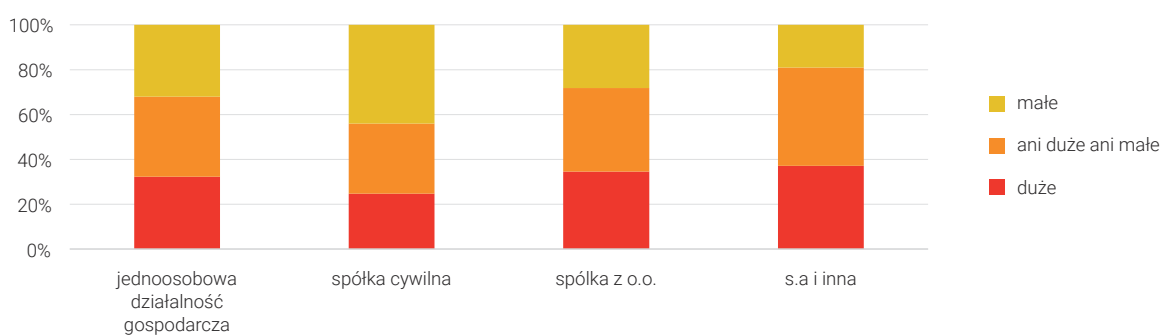
IIIb

IVa

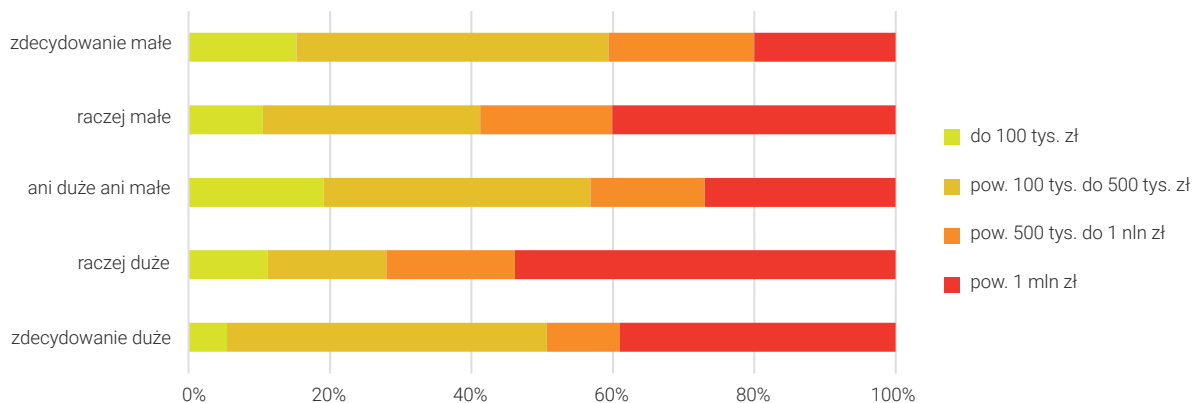

IVb

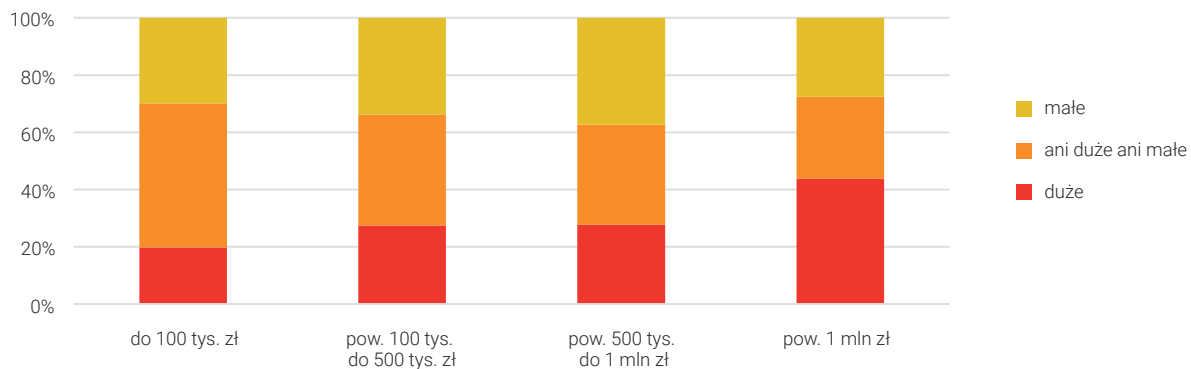

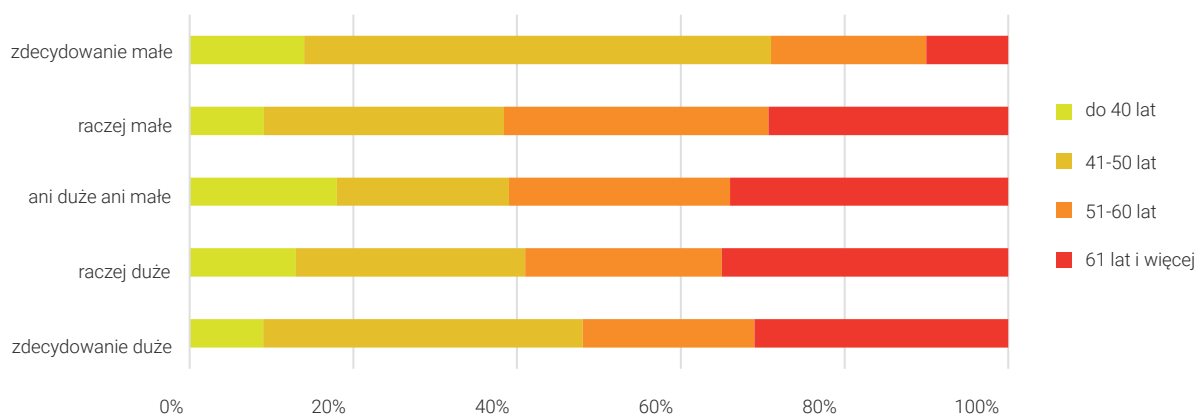
Va

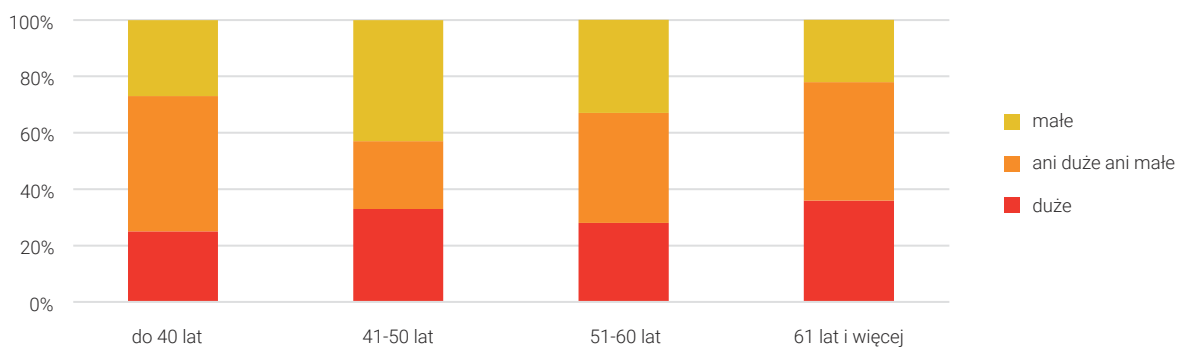
Vb

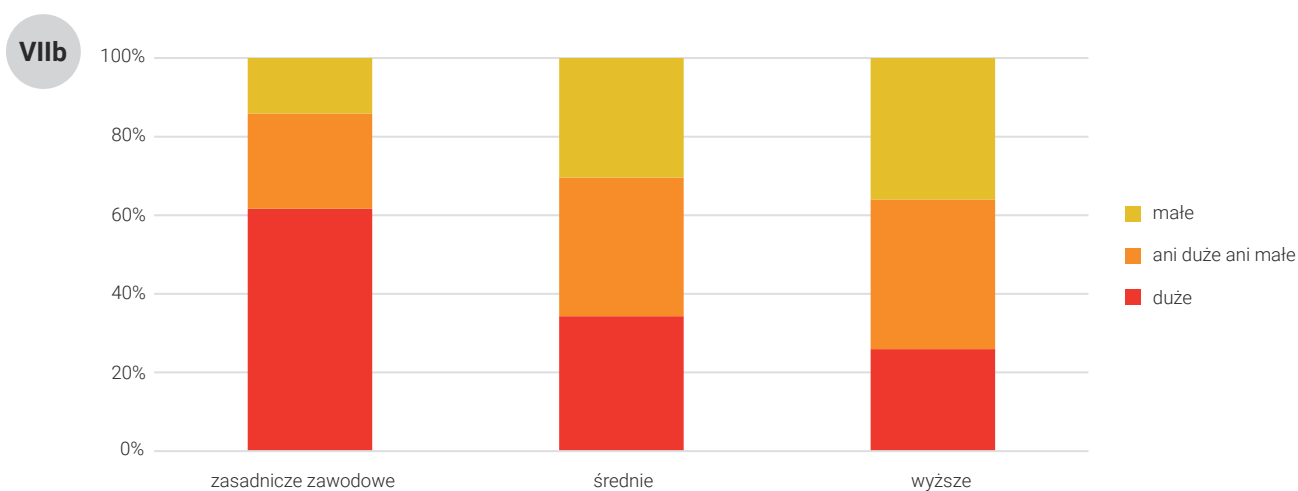
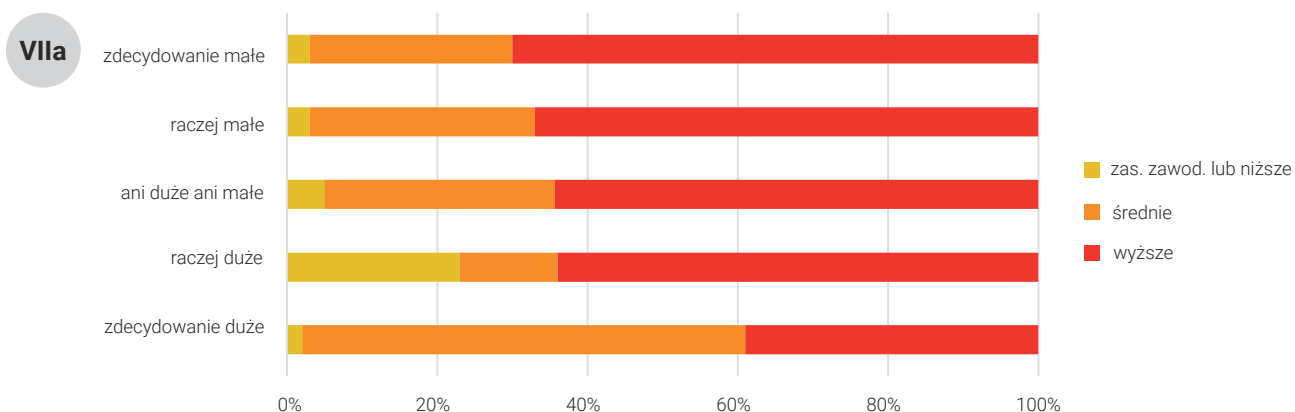

VIa

VIb

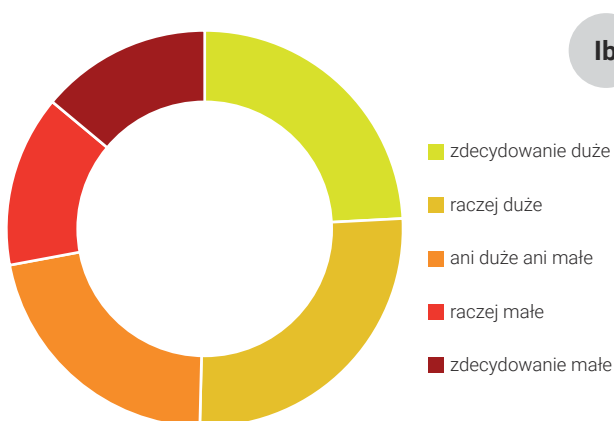
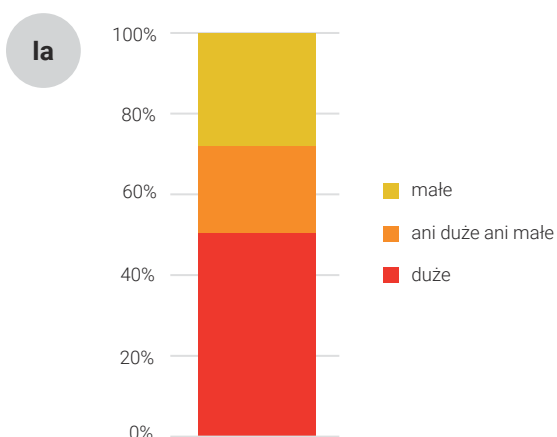

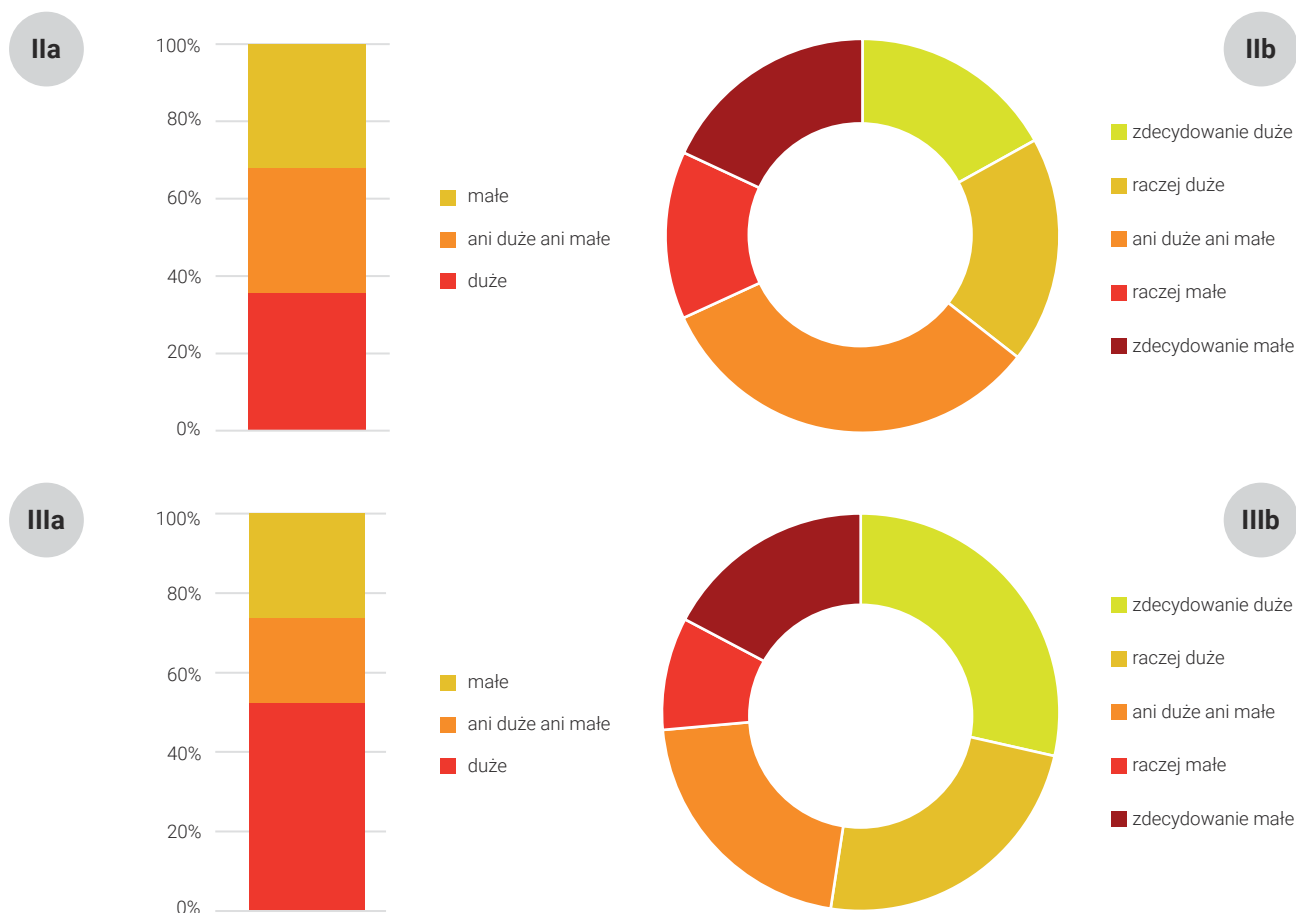
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wyniki badania ankietowego pozwoliły powiązać indywidualne oceny wpływu pomocy publicznej na stabilność zatrudnienia z formami pomocy, z których skorzystały mikroprzedsiębiorstwa (patrz wykres 5.23).

Wśród korzystających z subwencji finansowej PFR ponad połowa dobrze oceniła efekty otrzymanego wsparcia, lecz przeważały opinie umiarkowanie pozytywne. Podobnie było z beneficjentami dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS, jednak

Wykres 5.23. Znaczenie pomocy publicznej dla stabilności zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwie a forma otrzymanej pomocy publicznej: (I a–b) subwencja finansowa PFR; (II a–b) zwolnienie/odroczenie płatności składek ZUS i podatków; (III a–b) dofinansowanie wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS

Tak – korzystanie z danej formy pomocy; **Nie** – niekorzystanie z danej formy pomocy

Źródło: Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

w ich przypadku dominowały oceny najwyższe. Z kolei zbiorowość korzystających ze zwolnień/odroczeń płatności składek ZUS i podatków podzieliła się równo na zadowolonych, niezadowolonych i nie dostrzegających skutków otrzymanej pomocy publicznej.

5.6. Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami a pomoc publiczna

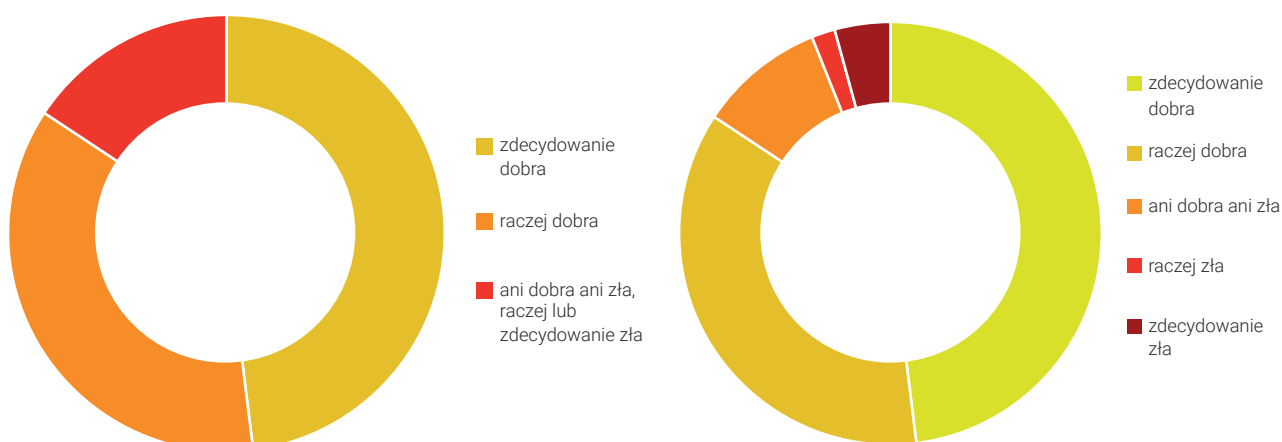
5.6.1. Współpraca mikroprzedsiębiorstw z bankami pośredniczącymi w dystrybucji środków pomocy publicznej

W okresie pandemii, wybrane banki komercyjne i spółdzielcze angażowały się w dystrybucję środków publicznych. Pośredniczyły one pomiędzy mikroprzedsiębiorstwami i instytucjami odpowiedzialnymi za organizację i realizację określonych form pomocy. Banki przyjmowały i rozpatrywały wnioski m.in. o subwencję finansową PFR, gwarancje kredytowe BGK, pożyczkę zwrotną czy dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych.

Dominująca część mikroprzedsiębiorstw korzystających z pośrednictwa banków (84%) pozytywnie oceniła współpracę z nimi, z czego blisko połowa określiła ją jako zdecydowanie dobrą (patrz wykres 5.24). Warto dodać, że negatywne opinie wyraziło zaledwie 6% podmiotów, z czego niecałe 2% było zdecydowanie złych.

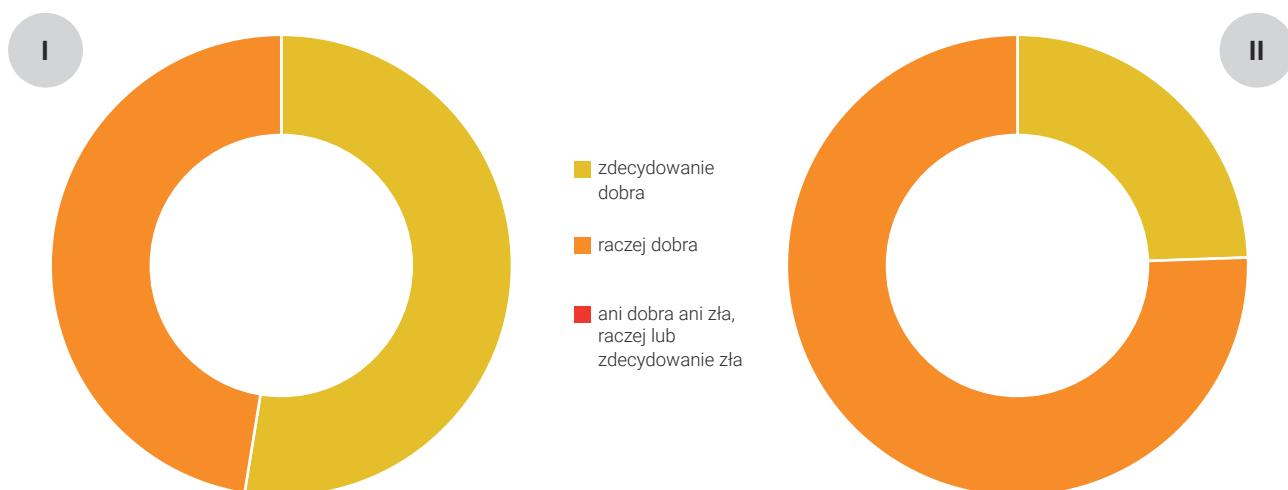
Warto zatem było zadać pytanie o formy pomocy publicznej, z którymi powyższe opinie były powiązane. Ponad połowa mikroprzedsiębiorstw będących beneficjentami gwarancji kredytowych BGK oceniła współpracę z bankami jako zdecydowanie dobrą, zaś reszta jako raczej dobrą (patrz wykres 5.25). Należy przy tym podkreślić brak przypadków niezadowolenia z obsługi. Również mikroprzedsiębiorstwa korzystające z pożyczek zwrotnych oceniły współpracę z bankami jako dobrą, z brakiem negatywnych wskazań. W przypadku tej formy pomocy większość określała jednak współpracę jako „raczej dobrą”. Należy wyjaśnić, że wyniki badania nie potwierdziły statystycznie istotnego związku pomiędzy opiniami podmiotów o współpracy z bankami a korzystaniem przez nie z subwencji finansowych PFR.

Rysunek 5.24. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg oceny współpracy z bankami pośredniczącymi w dystrybucji środków publicznych w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Rysunek 5.25. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) korzystających z (I) gwarancji kredytowych i (II) pożyczek zwrotnych BGK w pandemii, wg oceny współpracy z bankami pośredniczącymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

5.6.2. Zdolność mikroprzedsiębiorstw do spłaty zobowiązań wobec banków a korzystanie z pomocy publicznej

Pomoc publiczna miała na celu m.in. wspieranie mikroprzedsiębiorstw w terminowym regulowaniu zobowiązań, także tych wobec banków i podmiotów powiązanych z nimi kapitałowo z tytułu kredytów, leasingu czy faktoringu. Wsparcie mogło mieć charakter bezpośredni (jak w przypadku subwencji finansowej PFR 1.0 i dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej) lub pośredni (poprzez oddziaływanie na ogólną płynność mikroprzedsiębiorstw).

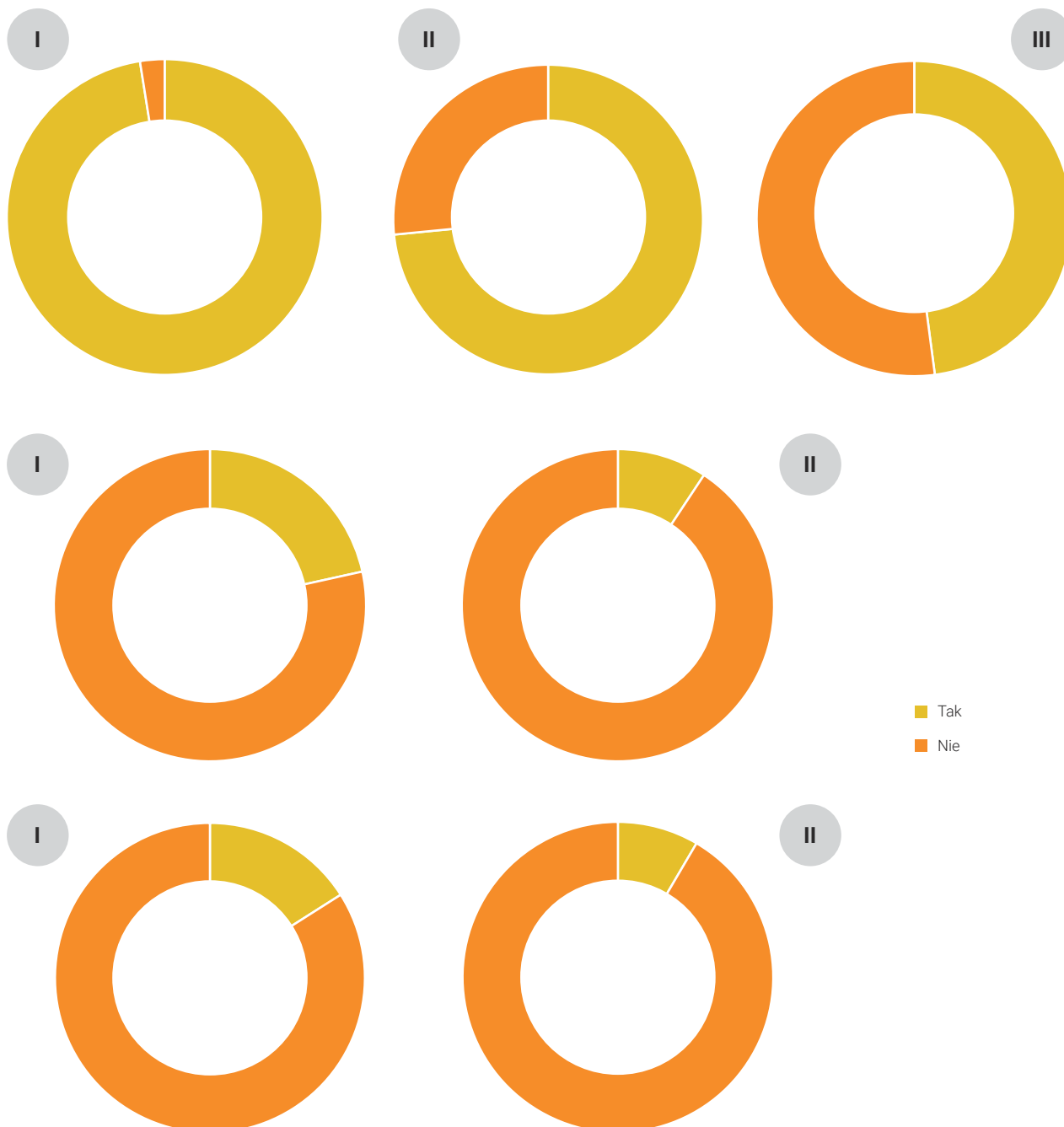
Spośród wszystkich podmiotów potwierdzających pozytywny wpływ pomocy publicznej na spłacalność

rat kredytów bankowych w okresie pandemii (patrz wykres 5.26):

- ▶ 97% było beneficjentami bezzwrotnych pożyczek/dotacji,
- ▶ 74% było beneficjentami subwencji finansowych PFR,
- ▶ 48% było beneficjentami dofinansowania wynagrodzeń wraz z należnymi składkami ZUS.

Ponadto, 22% korzystało ze świadczenia postojowego, 16% z gwarancji kredytowych BGK, 9% z dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, a 8% z pożyczek zwrotnych z oferty BGK.

Wykres 5.26. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) pozytywnie oceniających znaczenie pomocy publicznej dla spłacalności rat kredytów bankowych, wg wybranych form pomocy: (I) bezzwrotnej pożyczki/dotacji; (II) subwencji finansowej PFR; (III) dofinansowania wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS; (IV) świadczenia postojowego, (V) dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej; (VI) gwarancji kredytowej BGK; (VII) pożyczki zwrotnej BGK

Tak – otrzymanie pomocy w danej formie; **Nie** – nieotrzymanie pomocy w danej formie.

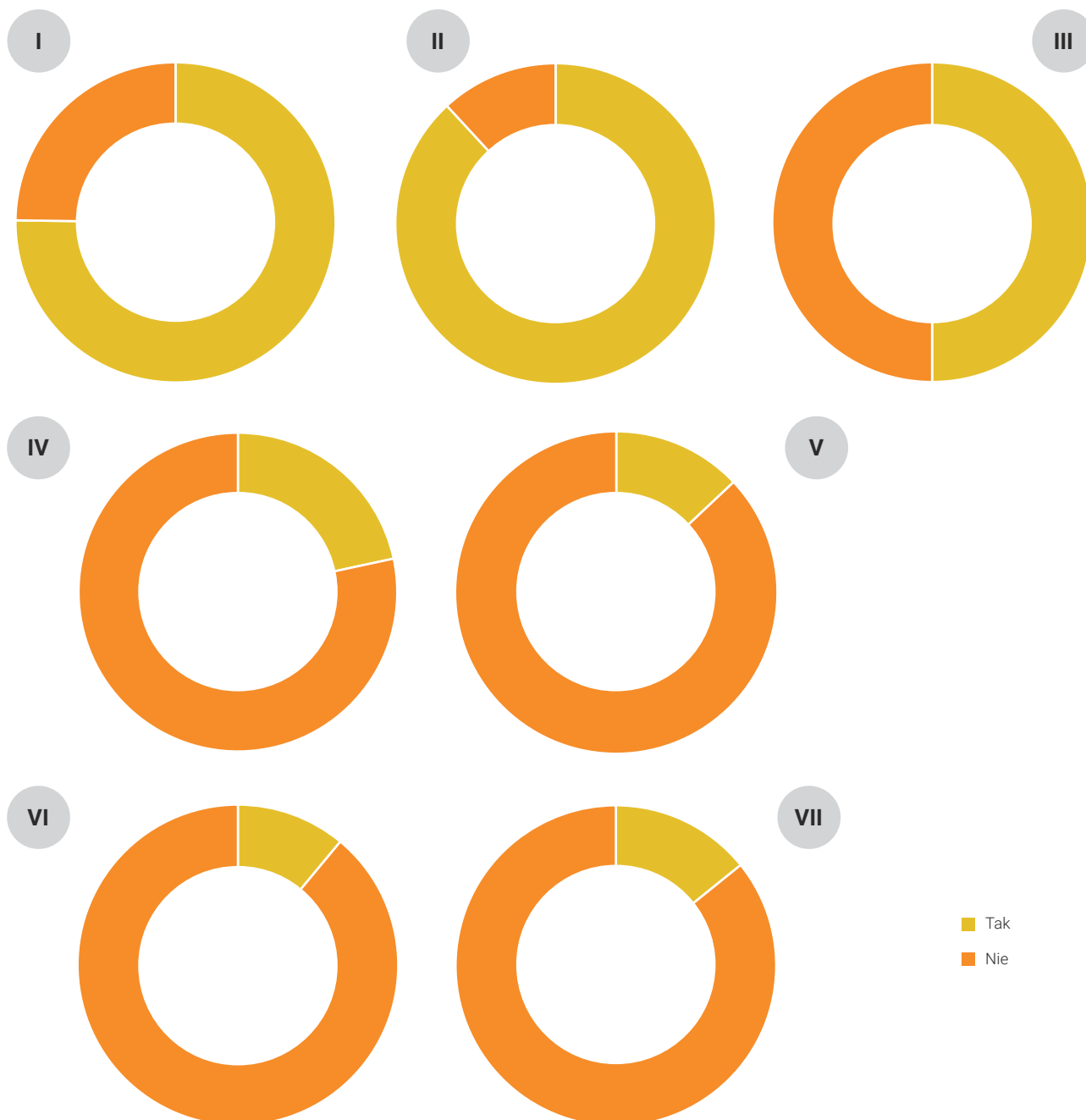
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Z kolei istotne znaczenie pomocy publicznej dla spłacalności rat leasingowych potwierdziły podmioty, wśród których (patrz wykres 5.27):

- ▶ 75% otrzymało subwencję finansową PFR,
- ▶ 88% zostało zwolnionych lub skorzystało z odroczenia płatności składek lub podatków,
- ▶ 50% otrzymało dofinansowanie wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS.

Rysunek 5.27. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) pozytywnie oceniających znaczenie pomocy publicznej dla spłacalności rat leasingowych, wg wybranych form pomocy: (I) subwencji finansowej PFR; (II) zwolnienia lub odroczenia płatności składek ZUS i podatków; (III) dofinansowania wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS; (IV) świadczenia postojowego, (V) dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej; (VI) gwarancji kredytowej BGK; (VII) pożyczki zwrotnej BGK

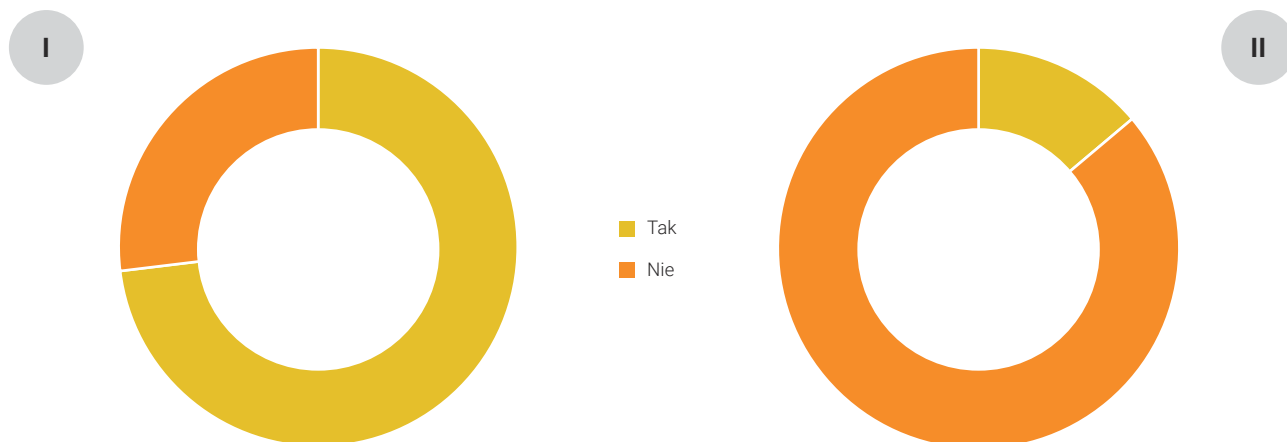
Tak – otrzymanie pomocy w danej formie; **Nie** – nieotrzymanie pomocy w danej formie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Warto dodać, że 22% z nich skorzystało ze świadczenia postojowego, 13% z dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, 11% z gwarancji kredytowych BGK, a 14% z pożyczek zwrotnych.

Z kolei utrzymanie spłacalności zobowiązań faktoringowych dzięki otrzymanej pomocy rządowej można było wiązać z następującymi jej rodzajami (patrz wykres 5.28): dofinansowaniem wynagrodzeń wraz z należnymi składkami ZUS oraz dofinansowaniem czę-

Wykres 5.28. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) pozytywnie oceniających znaczenie pomocy publicznej dla spłacalności zobowiązań z tytułu faktoringu, wg wybranych form pomocy: (I) dofinansowania wynagrodzeń z należnymi składkami ZUS; (II) dofinansowania części kosztów prowadzenia działalności gospodarczej

Tak – otrzymanie pomocy w danej formie; **Nie** – nieotrzymanie pomocy w danej formie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

ści kosztów prowadzenia działalności gospodarczej. Wsparcie w pierwszej ze wskazanych form otrzymało 73% wszystkich deklarujących pozytywny wpływ pomocy publicznej, zaś w drugiej zaledwie 14%.

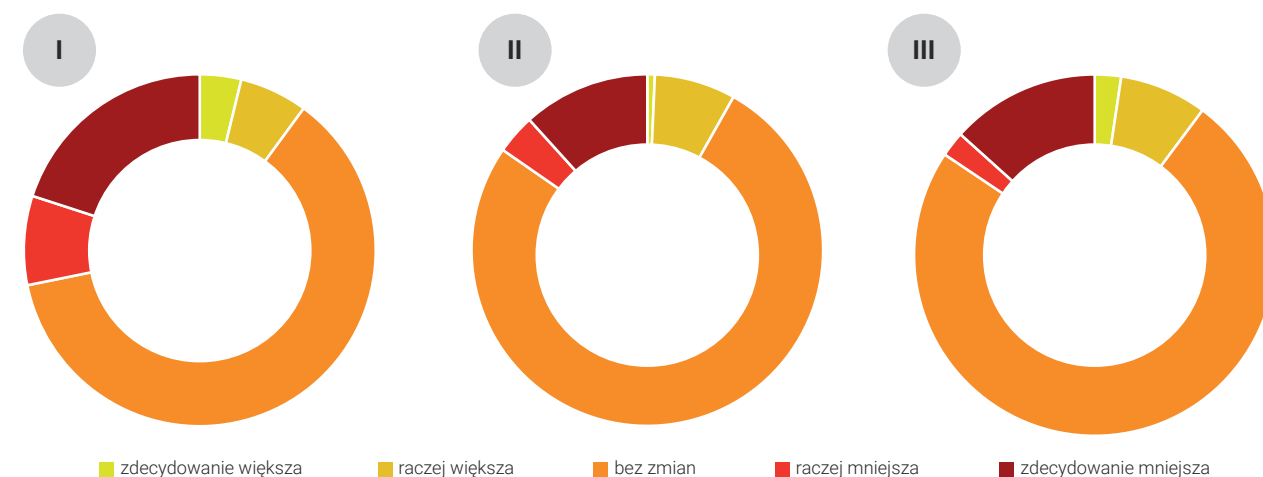
W badanej populacji, 28% podmiotów odczuło ograniczoną dostępność kredytów bankowych w okresie pandemii, z czego 20% oceniło tę zmianę jako znaczną (patrz wykres 5.29)¹. Zarówno w przypadku dostępności leasingu, jak i faktoringu, negatywne zmiany potwierdzone zostały przez blisko 15% podmiotów.

5.6.3. Dostępność wybranych produktów finansowych w okresie pandemii

Jednym z zakładanych skutków pandemii mogło być ograniczenie dostępności przedsiębiorstw do niektórych produktów finansowych, w szczególności tych służących poprawie ich płynności.

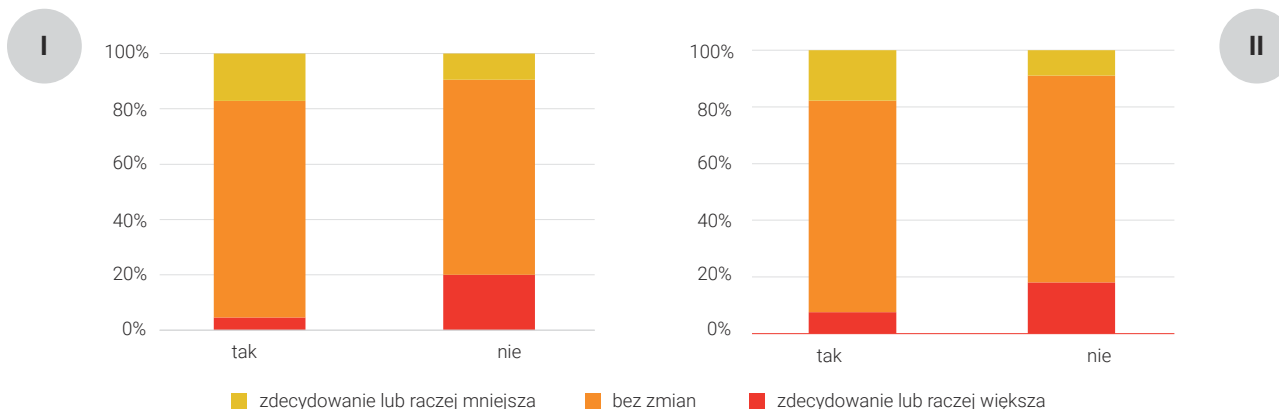
¹ Warto dodać, że 20% mikroprzedsiębiorców potwierdziło ograniczoną dostępność pożyczek w firmach pożyczkowych.

Wykres 5.29. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg oceny dostępności wybranych produktów finansowych w okresie pandemii: (I) kredytu bankowego; (II) leasingu; (III) faktoringu/faktoringu odwrotnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.30. Dostępność (I) leasingu i (II) faktoringu w okresie pandemii a korzystanie z pomocy publicznej

Tak – korzystanie z pomocy publicznej; **Nie** – niekorzystanie z pomocy publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

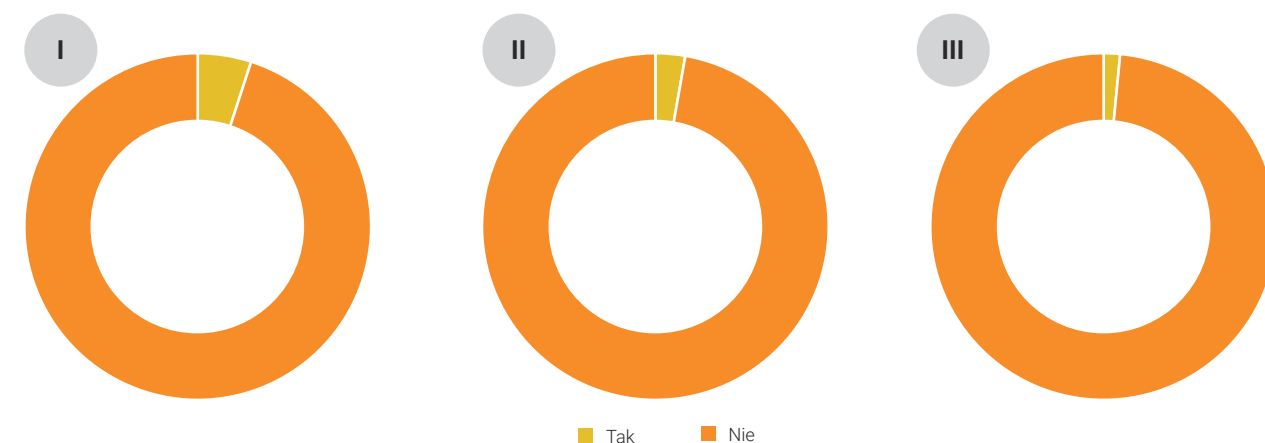
Ponieważ pomoc publiczna miała wspierać podmioty z płynnością obniżoną lub zagrożoną obniżeniem w okresie pandemii, należało zadać pytanie o jej wpływ na dostępność kredytów bankowych, leasingu i faktoringu. Podmioty oferujące te produkty mogły bowiem uwzględniać fakt otrzymania wsparcia rządowego w ocenie ryzyka kredytowego pojedynczych zaangażowań. Wyniki badania nie potwierdziły statystycznie istotnego związku pomiędzy otrzymaniem pomocy publicznej a dostępnością kredytów bankowych. Inaczej jednak było z leasingiem i faktoringiem (patrz wykres 5.30). W ocenie blisko 20% beneficjentów pomocy publicznej, ich dostępność uległa pogorszeniu w okresie pandemii. Z kolei wśród podmiotów niebędących beneficjentami pomocy takich wskazań było wyraźnie mniej (niecałe 10%), a ponadto większy był odsetek deklarujących poprawę dostępności

leasingu i faktoringu (20%). Wyniki te sygnalizują zatem możliwość postrzegania beneficjentów wsparcia rządowego, którzy wnioskowali w pandemii o leasing lub faktoring jako bardziej ryzykownych.

5.6.4. Rezygnacja mikroprzedsiębiorstw z produktów finansowych na skutek pogorszenia warunków umownych

Niektóre mikroprzedsiębiorstwa rezygnowały z zawarcia nowych umów o produkty finansowe ze względu na ich niekorzystne, gorsze niż przed pandemią warunki. Należy zatem zadać pytanie czy problem ten dotyczył kredytów bankowych, leasingu i faktoringu, a w dalszej kolejności – które z mikroprzedsiębiorstw zmuszone były podejmować takie decyzje.

Wykres 5.31. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) wg decyzji w sprawie nowych umów (I) kredytu bankowego, (II) leasingu, (III) faktoringu

Tak – potwierdzenie rezygnacji z umowy z powodu gorszych warunków umownych w okresie pandemii;
Nie – niepotwierdzenie rezygnacji z umowy z powodu gorszych warunków umownych w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Odsetek podmiotów decydujących się na rezygnację z kredytów bankowych był niewielki i wynosił 5% (patrz wykres 5.31). W przypadku leasingu i faktoringu zaniechanie podpisania umowy występowało jeszcze rzadziej i dotyczyło odpowiednio 3% i 1,5% podmiotów.

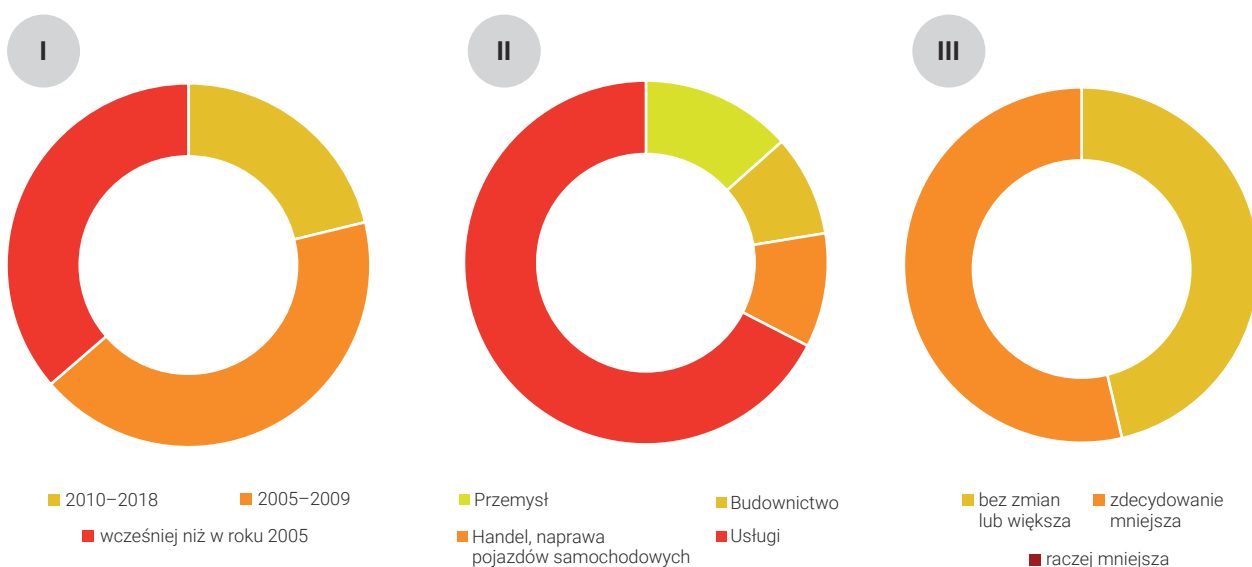
Fakt rezygnacji z produktów finansowych pozostawał w związku z określonymi cechami mikroprzedsiębiorstw (patrz wykres 5.32). Spośród wszystkich rezygnujących z kredytów bankowych, 67% prowadziło działalność usługową, a 42% rozpoczęło działalność w latach 2005–2009. Należy zauważyć, że jedną z cech

statystycznie istotnie powiązanych z taką decyzją była trudna sytuacja płynnościowa mikroprzedsiębiorstw, bowiem 54% doświadczyło jej pogorszenia.

Natomiast z umów leasingowych zmuszone były rezygnować przede wszystkim podmioty korzystające z pomocy publicznej (96%) oraz prowadzące działalność gospodarczą co najmniej od 2009 r. (77%; patrz wykres 5.33).

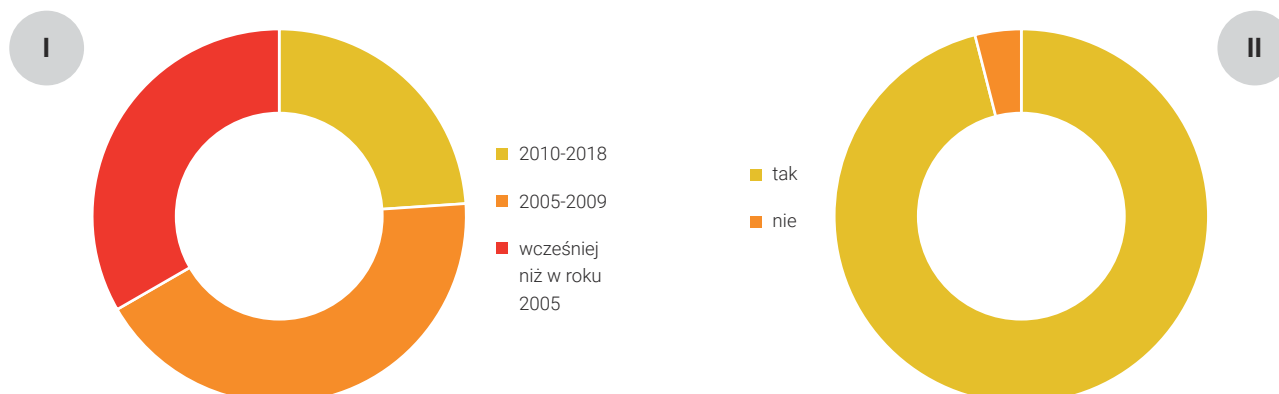
Rezygnującymi z zawarcia umów faktoringowych były z kolei głównie podmioty utworzone po 2004 r. (patrz wykres 5.34).

Wykres 5.32. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) rezygnujących z zawarcia umowy o kredyt bankowy wg wybranych cech: (I) roku rozpoczęcia działalności; (II) działu gospodarki; (III) płynności w okresie pandemii

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

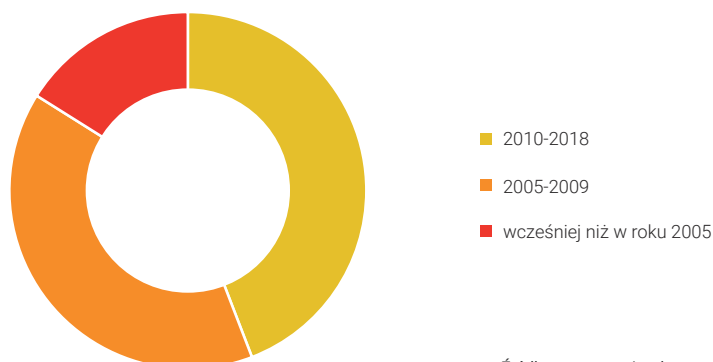
Wykres 5.33. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) rezygnujących z zawarcia umowy o leasing wg: (I) roku rozpoczęcia działalności; (II) korzystania z pomocy publicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Wykres 5.34. Struktura mikroprzedsiębiorstw (w %) rezygnujących z zawarcia umowy o faktoring wg roku rozpoczęcia działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

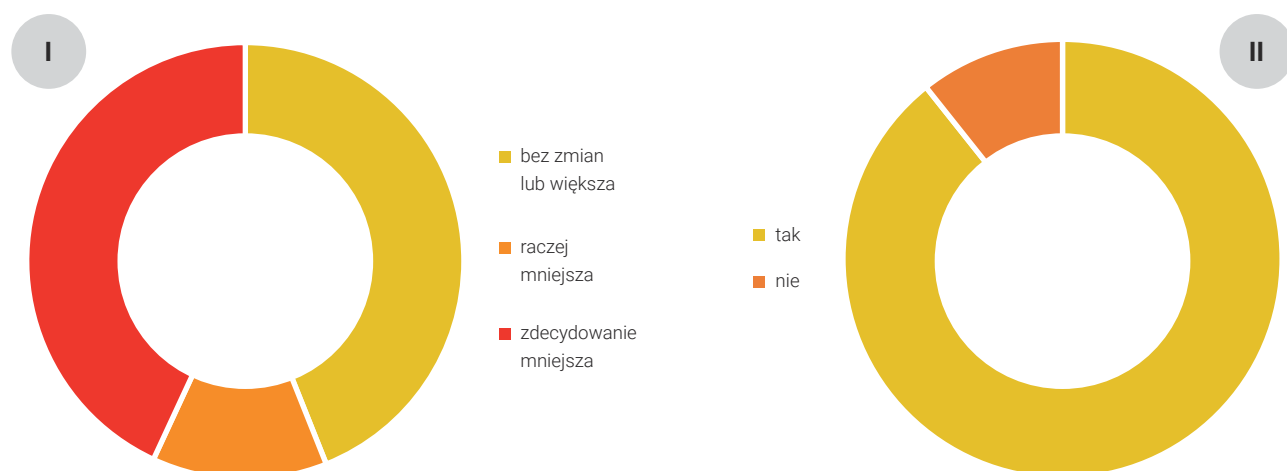
5.6.5. Korzystanie z pozaustawowych wakacji kredytowych

W okresie pandemii banki wspierały mikroprzedsiębiorstwa poprzez ogłoszenie pozaustawowych moratoriów kredytowych. Pozwalały one kredytobiorcom na okresowe zawieszenie spłaty rat, co miało ułatwić im zarządzanie płynnością. W analizowanej populacji 13% mikroprzedsiębiorstw skorzystało z takiej możliwości.

Warto podkreślić, że przeważająca część beneficjentów wakacji kredytowych doświadczyła pogorszenia płynności płatniczej w okresie pandemii, z czego 43% oceniło swoją ówczesną sytuację jako znacznie gor-

szą niż w 2019 r. (patrz wykres 5.35). Należy dodać, że 89% korzystających z wakacji otrzymało również wsparcie od rządu.

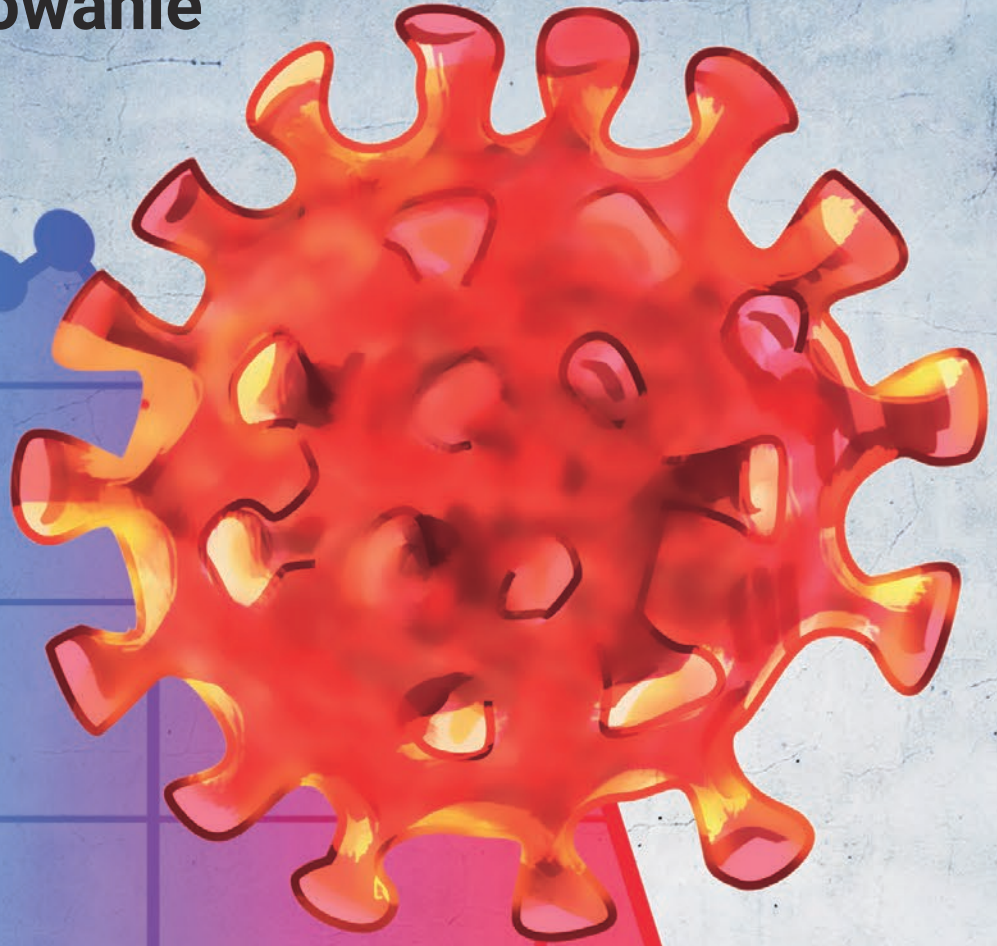
Wykres 5.35. Struktura mikroprzedsiębiorstw korzystających z wakacji kredytowych (w %) wg: (I) sytuacji płynnościowej w pandemii; (II) korzystanie z pomocy publicznej

Tak – korzystanie; **Nie** – niekorzystanie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego

Podsumowanie

Wnioski ogólne

W Polsce mikroprzedsiębiorstwa stanowią najliczniejszą grupę podmiotów gospodarczych. Część z nich cechuje się potencjałem rozwojowym, który sprawia, iż z czasem przekształcają się w podmioty większe.

W okresie pandemii, około 70% mikroprzedsiębiorstw prowadziło działalność handlową lub usługową, a zatem odczuwało w mniejszym lub większym stopniu skutki administracyjnych szoków (*lockdown*), powtarzających się w wybranych branżach gospodarki. Ważne zatem było ich wspieranie w tych skrajnie trudnych warunkach. Wyniki badania dowiodły, że 80% badanej populacji otrzymało mniejszą lub większą pomoc publiczną w trakcie pandemii.

Realizowane w pandemii programy pomocy publicznej zawierały zróżnicowane jej formy, oddziałujące na płynność finansową oraz stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach. Można przy tym wskazać instrumenty o charakterze bezzwrotnym, częściowo zwrotnym, jak i w pełni zwrotnym. Oferowano również pomoc łagodzącą warunki wcześniej zaciągniętych oraz nowo zaciąganych kredytów i pożyczek, które finansowane były środkami UE i krajowymi. W praktyce mikroprzedsiębiorstwa korzystały jednak głównie z bezzwrotnej pożyczki/dotacji z Funduszu Pracy, zwolnień/odroczeń płatności składek i podatków, subwencji finansowych PFR, gwarancji kredytowych oraz dofinansowania wynagrodzeń wraz z należnymi składkami na ubezpieczenia społeczne.

Pomoc publiczna powinna cechować się wysoką efektywnością ze względu na zaangażowanie środków publicznych, tzn. zasilać wyłącznie podmioty w potrzebie, w formach i wysokości, które dają im szansę na przetrwanie warunków skrajnych. Jej beneficjentami nie powinny być zatem przedsiębiorstwa, których sytuacja w pandemii była stabilna lub lepsza niż w 2019 r. Dla skuteczności pomocy publicznej ważny jest zatem właściwy dobór kryteriów dostępu do poszczególnych jej form.

Zgodnie z wytycznymi Komisji Europejskiej, ważnym kryterium przyznawania pomocy był spadek przychodów podmiotu gospodarczego. W pandemii, zjawisko to wystąpiło u 65% mikroprzedsiębiorstw w Polsce, lecz pogorszenie płynności odnotowało tylko 40% z nich, w tym zaledwie 25% określiło je jako znaczne. Warto dodać, iż badanie nie wykazało branżowego czy geograficznego istotnego zróżnicowania

ówczesnej płynności podmiotów. Należy jednak pamiętać, iż wielkość próby badawczej wymusiła łączenie kategorii niektórych cech. Tak było w przypadku sekcji PKD oraz lokalizacji siedziby. Z kolei redukcja miejsc pracy w okresie pandemii dotyczyła 20% mikroprzedsiębiorstw. Pomimo łączenia kategorii cech w badaniu, potwierdzone zostało zarówno branżowe, jak i geograficzne uwarunkowanie zmian zachodzących w liczbie zatrudnionych.

Warto zauważyć, że w dostępie do kluczowych form pomocy pominięte zostało kryterium wyniku finansowego, w efekcie czego wsparcie trafiło także do mikroprzedsiębiorstw, które w 2019 r. poniosły stratę, a zatem nie radziły sobie w sprzyjających warunkach makroekonomicznych. Nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że ich trudna sytuacja finansowa w 2020 r. była skutkiem pandemii. Podmioty ze stratą stanowiły blisko 10% ogółu beneficjentów pomocy publicznej. Ponadto, w zbiorowości wszystkich mikroprzedsiębiorstw ze stratą, aż 69% otrzymało taką pomoc.

W warunkach ograniczonej dostępności pomocy publicznej dla części mikroprzedsiębiorstw kluczowy był dostęp do finansowania dłużnego na warunkach rynkowych. W odniesieniu do całej populacji, jedynie 26% podmiotów pozyskało takie finansowanie w wysokości zaspokajającej potrzeby płynnościowe w co najmniej znacznym stopniu.

W okresie pandemii mikropodmioty miały także ograniczone możliwości wydłużania terminów płatności za faktury kosztowe. Zaledwie 20% z nich mogło liczyć na lepsze pod tym względem warunki kredytów kupieckich.

Za ciekawe należy uznać spojrzenie mikroprzedsiębiorstw na istotność zysków zatrzymanych w przeszłości dla ich odporności na warunki skrajne. Przeważająca ich część (70%) potwierdziła pozytywny wpływ dokapitalizowania na wypłacalność w okresie pandemii, lecz tylko 25% dostrzegało ich istotność w warunkach normalnych.

Pomoc publiczna a płynność mikroprzedsiębiorstw – wnioski

Wśród beneficjentów pomocy publicznej zbliżony był odsetek podmiotów z pogorszoną płynnością oraz stabilnym lub podwyższonym jej poziomem. Bez wsparcia pozostało ponad 20% mikroprzedsiębiorstw, u których

nastąpił znaczny spadek płynności w okresie pandemii. Warto dodać, że w ciągu dwunastomiesięcznego okresu, blisko 40% beneficjentów pomocy zasilonych zostało kwotami nieprzekraczającymi 10 000 zł.

Badanie wykazało, iż zasilanie mikroprzedsiębiorstw środkami publicznymi niezależnie od ich płynności w pandemii następowało przede wszystkim poprzez bezzwrotne pożyczki/dotacje z Funduszu Pracy, ale także subwencje finansowe PFR. Z kolei pomoc w formie świadczenia postojowego trafiła głównie do mikroprzedsiębiorstw ze spadkiem płynności, jednak jej wartość okazała się niewystarczająca, by ich sytuacja uległa istotnej poprawie. Inaczej było z dofinansowaniem wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS, bowiem otrzymały go głównie podmioty z pogorszoną płynnością i potwierdziły jego pozytywne efekty.

Pomoc publiczna a stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach – wnioski

Spośród wszystkich beneficjentów pomocy publicznej, 20% zwolniło co najmniej jedną osobę, zaś 8% co najmniej dwie. Co ciekawe, odsetek zwolnień wśród mikroprzedsiębiorstw niekorzystających z rządowego wsparcia był podobny i wynosił 23%. Szczegółowa analiza przypadków zwalniania co najmniej dwóch osób wykazała, iż 65% z nich dokonanych zostało przez beneficjentów pomocy publicznej. Wyniki te sygnalizują jej ograniczoną skuteczność w stabilizowaniu zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach.

Należy jednak zauważyć, że odsetek mikroprzedsiębiorstw zadowolonych z efektów wsparcia rządowego zwiększał się wraz z liczbą zatrudnionych oraz przychodami. Uwagę zwróciło przy tym wyraźne geograficzne zróżnicowanie opinii, z największym odsetkiem pozytywnych wskazań na południu Polski i negatywnych w północnej jej części.

Ponad połowa beneficjentów dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne pozytywnie oceniła jego wpływ na stabilizację zatrudnienia. Podobny był odsetek takich wskazań wśród beneficjentów subwencji finansowej PFR. W jej przypadku należy jednak mieć na uwadze konieczność utrzymania zatrudnienia na niezmiennym lub wyższym poziomie przez okres roku od otrzymania wsparcia, by odpowiednia jego część została umorzona. Zebrane opinie mikroprzedsiębiorstw pochodzą z badania ankietowego przeprowadzonego w marcu 2021 r., a zatem sprzed okresu rozliczenia pierwszych subwencji.

Relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami w okresie pandemii – wnioski

Mikroprzedsiębiorcy docenili zaangażowanie banków w dystrybucję środków publicznych w ramach wybranych programów pomocowych, w szczególności gwarancji kredytowych i pożyczek zwrotnych z oferty BGK.

Pomoc publiczna okazała się pozytywnie wpływać na zdolność mikroprzedsiębiorstw do spłaty zobowiązań zaciągniętych na rynku finansowym. W przypadku rat kredytów bankowych takie opinie pochodziły głównie od beneficjentów bezzwrotnych pożyczek/dotacji, subwencji finansowych PFR, a także dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS. Z kolei spłacalność rat leasingowych była powiązana z faktem otrzymania subwencji finansowej PFR oraz zwolnieniem/odroczeniem płatności podatków i składek. Na spłacalność zobowiązań faktoringowych największy wpływ miało natomiast wsparcie w formie dofinansowania wynagrodzeń wraz ze składkami ZUS.

Okolo 30% populacji odczuło w pandemii zmniejszoną dostępność kredytów bankowych, a 15% leasingu i faktoringu. W przypadku dwóch ostatnich produktów, otrzymanie pomocy publicznej mogło być traktowane przez podmioty finansowe jako czynnik ryzyka kredytowego.

Należy zauważyć, że blisko 30% podmiotów ze spadkiem płynności zaciągnęło w pandemii kredyty bankowe dla firm, a 17% kredyty konsumpcyjne na potrzeby firmy. Natomiast wśród wszystkich ówczesnych kredytobiorców, 68% miało obniżoną płynność. Co więcej, blisko 70% z nich uznało kredyty bankowe za ważne wówczas źródło płynności. Wyniki badania nie potwierdziły zatem, by sektor bankowy wykluczył podmioty ze spadkiem płynności z rynku kredytów.

Mikroprzedsiębiorstwa rzadko rezygnowały z zawierania nowych umów kredytowych, leasingowych czy faktoringowych z powodu ich niekorzystnych warunków. W przypadku kredytów bankowych, fakt ten należało wiązać przede wszystkim z pogorszoną płynnością wnioskujących.

Pozaustawowe moratoria kredytowe pozwoliły 13% mikroprzedsiębiorstw zawiesić spłaty kredytów bankowych. Warto dodać, że z tej formy pomocy skorzystały głównie podmioty, których płynność uległa pogorszeniu w okresie pandemii.

Rekomendacje

Przeprowadzona analiza wpływu pandemii COVID-19 oraz związanej z nią pomocy publicznej na płynność i stabilność zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach, a także na relacje mikroprzedsiębiorstw z bankami pozwoliła sformułować odpowiednie rekomendacje dla:

- ▶ władzy publicznej.
- ▶ banków,
- ▶ mikroprzedsiębiorstw i podmiotów reprezentujących ich interesy.

Rekomendacje dla władzy publicznej

Pomoc publiczna była udzielana mikroprzedsiębiorstwom w zróżnicowanych formach. Przepisy prawa ograniczyły jednak jej dostępność dla samozatrudnionych, zaś długi czas pandemii sprawił, że jej wartość w tej grupie była relatywnie niska. Problem ten dotyczył 1,4 mln pracujących na własny rachunek¹, a pośrednio także ich gospodarstw domowych. Ze względu na społeczne skutki ograniczenia wsparcia dla samozatrudnionych postuluje się rewizję przyjętych założeń na potrzeby świadczenia pomocy publicznej w przyszłości.

Podobny problem dotyczył podmiotów, które rozpoczęły działalność niedługo przed wybuchem pandemii, a także w okresie jej trwania. Nie miały one bowiem możliwości korzystania z tych form pomocy, których warunki dostępu odnosiły się do okresu przed ich utworzeniem. Ze względu na zwiększoną wrażliwość takich podmiotów na zaistnienie warunków skrajnych, zasadne jest przyjęcie dla nich odrębnych kryteriów dostępu do pomocy publicznej.

Dla zapewnienia skuteczności pomocy, przy ograniczonych zasobach środków publicznych, ważne jest udostępnianie jej wyłącznie podmiotom w potrzebie oraz w odpowiedniej wysokości. Poszczególne formy pomocy ukierunkowane na poprawę płynności mikroprzedsiębiorstw oraz stabilizację tworzonych przez nie miejsc pracy, osiągały swoje cele w różnym stopniu.

Bezzwrotne pożyczki/dotacje z Funduszu Pracy trafiły do mikroprzedsiębiorstw niezależnie od ich sytuacji w okresie pandemii. Niska wartość wsparcia nie zapewniała pomocy tym, którzy faktycznie jej potrzebowali.

W przypadku relatywnie wysokich subwencji finansowych PFR, blisko połowa mikroprzedsiębiorstw potwierdziła ich pozytywny wpływ na sytuację płynnościową, a ponad połowa na stabilność zatrudnienia. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że wsparcie to trafiło w zbliżonym stopniu do podmiotów z obniżoną, jak i stabilną lub zwiększoną płynnością, rekomenduje się zweryfikowanie kryteriów jego dostępności. Ponadto, potwierdzana przez mikroprzedsiębiorstwa stabilność zatrudnienia mogła być pozorna i wynikać z warunków zwrotu subwencji – umorzenia jej części w sytuacji utrzymania zatrudnienia przez rok od jej przyznania. Tak więc prawdziwy wpływ tej formy pomocy na zatrudnienie będzie możliwy do weryfikacji wraz z zakończeniem wskazanego okresu.

Pomoc w formie świadczenia postojowego trafiła wprawdzie głównie do podmiotów potrzebujących płynności, lecz jego niska wartość sprawiła, iż nie była ona skuteczna.

Inaczej było z dofinansowaniem wynagrodzeń wraz ze składkami na ubezpieczenia społeczne, z którego przede wszystkim korzystały podmioty ze spadkiem płynności w okresie pandemii, doceniające przy tym jego skutki. W przypadku tej formy pomocy, dobór beneficjentów, jak i wysokości wsparcia można uznać za właściwy. Co więcej, przeważająca część beneficjentów potwierdziła jego pozytywny wpływ także na stabilność zatrudnienia.

Znaczenie zysków zatrzymanych dla odporności mikroprzedsiębiorstw na warunki skrajne skłania do zarekomendowania dyskusji nad ewentualnymi rozwiązaniami, zachęcającymi te najmniejsze podmioty do powiększania ich kapitałów. W sytuacji kolejnych kryzysów, nabyta przez nie odporność ograniczyłaby ich zapotrzebowanie na środki publiczne.

Ze względu na pozytywne oddziaływanie kredytów bankowych na płynność mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii, zasadny staje się postulat o wspieranie banków w utrzymaniu dostępności kredytów obrotowych. Ponadto, pozytywne oceny współpracy mikroprzedsiębiorstw z bankami pośredniczącymi w dystrybucji środków publicznych dają podstawę do rekomendowania kontynuacji współpracy z bankami przy realizacji kolejnych zadań publicznych.

¹ GUS, 2021, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2020 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-polski-iv-kwartal-2020-roku,4,40.html> (dostęp: 14.05.2020 r.).

Rekomendacje dla banków

Utrzymanie kredytowania, w warunkach ograniczonej skuteczności pomocy publicznej okazało się ważne dla mikroprzedsiębiorstw w okresie pandemii, jednak znaczna część nowych kredytobiorców zmagająca się wówczas ze spadkiem płynności. Rekomenduje się zatem wnikliwe monitorowanie zaangażowań powstałych w okresie pandemii, bowiem mogą one przyczynić się do pogorszenia jakości portfeli kredytów w bankach.

Wysokie oceny jakości obsługi mikroprzedsiębiorstw przez banki uczestniczące w dystrybucji środków pomocy publicznej dowodzą, że powinny one angażować się w przedsięwzięcia nie związane z działalnością bankową, lecz mające ważne znaczenie gospodarcze. Takie zaangażowanie pozytywnie wpływa bowiem na reputację banków oraz postrzeganie całego sektora bankowego przez podmioty gospodarcze i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Należy pozytywnie ocenić decyzję banków o wprowadzeniu moratoriów kredytowych. Skorzystało z nich bowiem 13% badanej populacji, w tym przede wszystkim podmioty doświadczające problemów płynnościowych w okresie pandemii. Należy zatem stwierdzić, iż ten pozaustawowy instrument wsparcia osiągnął zakładany cel, bowiem dał możliwość zawieszenia spłaty rat kredytów tym, którzy faktycznie tego potrzebowali.

Wysokie oceny faktoringu/faktoringu odwrotnego jako instrumentu oddziałującego na płynność mikroprzedsiębiorstw skłaniają do rekomendowania jego upowszechnienia wśród tych najmniejszych podmiotów gospodarczych.

Rekomendacje dla mikroprzedsiębiorstw

Doświadczenie kryzysu epidemicznego i jego skutków przyczyniło się do weryfikacji poglądów mikroprzedsiębiorstw na temat zatrzymywania zysków. Ich pozytywny wpływ na sytuację finansową mogły dotąd odczuć jedynie podmioty, które przed pandemią były dokapitalizowane. W sytuacji poprawy warunków makroekonomicznych, a wraz z nimi zyskowności mikroprzedsiębiorstw rekomenduje się podejmowanie odpowiednich działań w powyższym zakresie. Ponadto, zaleca się organizacjom zrzeszającym mikroprzedsiębiorstwa i reprezentującym ich interesy promowanie takiej praktyki. Warto zauważyć, że skutkiem dokapitalizowania mikroprzedsiębiorstw będzie ich większa odporność na zaistnienie warunków skrajnych, a tym samym mniejsza zależność od programów pomocy publicznej. Z drugiej strony, w normalnych warunkach, zaprocentuje ono większą dostępnością i bardziej atrakcyjnymi warunkami finansowania dłużnego na rynku, przede wszystkim w odniesieniu do kredytów bankowych, faktoringu oraz leasingu.

Preferowanie w programach pomocy publicznej podmiotów zatrudniających pracowników, w szczególności na umowę o pracę sprawia, iż zasadne staje się poddanie analizie dotychczasowej form współpracy mikroprzedsiębiorstw z osobami fizycznymi. Przy utrzymaniu się zagrożenia epidemicznego oraz potrzeby dostępu do bardziej zróżnicowanych form pomocy warto rozważyć odpowiednie zmiany w tym zakresie.

Bibliografia

1. GUS, 2008–2019, *Podmioty gospodarcze według rodzajów i miejsc prowadzenia działalności*, <https://stat.gov.pl/> (dostęp: 02.02.2021 r.).
2. GUS, 2013-2020, *Działalność przedsiębiorstw o liczbie pracujących do 9 osób*, <https://stat.gov.pl/> (dostęp: 02.02.2021 r.).
3. GUS, 2020, *Przedsiębiorstwa niefinansowe według rodzaju i miejsc prowadzenia działalności w 2019 r.*, <https://stat.gov.pl/> (dostęp: 02.02.2021 r.).
4. GUS, 2021, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2020 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-bierni-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-polski-iv-kwartal-2020-roku,4,40.html> (dostęp: 14.05.2020 r.).
5. Komunikat Komisji – Czwarta zmiana „Tymczasowych ram środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 oraz zmiana załącznika do komunikatu Komisji do państw członkowskich w sprawie zastosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do krótkoterminowego ubezpieczenia kredytów eksportowych” (Dz.U. C 340 I, 13.10.2020).
6. Komunikat Komisji – Piąta zmiana tymczasowych ram środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 oraz zmiana załącznika do komunikatu Komisji do państw członkowskich w sprawie zastosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do krótkoterminowego ubezpieczenia kredytów eksportowych (Dz.U. C 34, 1.02.2021).
7. Komunikat Komisji – Trzecie zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 C(2020) 4509 (Dz.U. C, 29.06.2020).
8. Komunikat Komisji – Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 (Dz.U. UE C 911, 20.3.2020).
9. Komunikat Komisji – Tymczasowe ramy środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19 (wersja skonsolidowana, obejmująca piątą zmianę), https://ec.europa.eu/competition/state_aid/what_is_new/TF_informal_consolidated_version_as_amended_28_january_2021_pl.pdf (dostęp: 21.02.2021 r.).
10. Komunikat Komisji – Zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19, C(2020) 2215 (Dz.U. C 112I, 4.04.2020).
11. Komunikat Komisji – Zmiany w tymczasowych ramach środków pomocy państwa w celu wsparcia gospodarki w kontekście trwającej epidemii COVID-19, C(2020) 3156 (Dz.U. C 164, 13.05.2020).
12. PARP, 2020, *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ROSS-2020_30_06.pdf (dostęp: 25.03.2021 r.).
13. PFR, 2020, *Dokument programu 1.0. Program rządowy – tarcza finansowa Polskiego Funduszu Rozwoju dla małych i średnich firm*, <https://pfrsa.pl> (dostęp: 02.02.2020 r.).
14. PFR, 2020, *Regulamin ubiegania się o udział w programie rządowym tarcza finansowa Polskiego Funduszu Rozwoju dla małych i średnich firm*, https://pfrsa.pl/dam/serwis-korporacyjny-pfr/documents/tarcza-finansowa-pfr/regulamin_programu_tarcza_finansowa_pfr_dla_mmssp_do_28052020.pdf (dostęp: 23.02.2021 r.).
15. PFR, 2021, *Dokument programu tarcza finansowa 2.0 Polskiego Funduszu Rozwoju dla mikro, małych i średnich firm*, <https://pfrsa.pl> (dostęp: 04.04.2021 r.).
16. PwC, 2020, *Polski mikro, mały i średni biznes w obliczu pandemii COVID-19. Przychody, płynność i reakcja na wstrząsy*, <https://www.pwc.pl/pl/pdf/polski-mikro-maly-sredni-biznes-w-obliczu-pandemii.pdf> (dostęp: 30.10.2020).
17. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz.U. L 187 z 26.6.2014).
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (Dz.U. 2007/251 poz. 1885).

19. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sprawozdań o udzielonej pomocy publicznej, informacji o nieudzieleniu takiej pomocy oraz sprawozdań o zaległościach przedsiębiorców we wpłatach świadczeń należnych na rzecz sektora finansów publicznych (Dz.U. 2020 poz. 1023).
20. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 stycznia 2021 r. w sprawie wsparcia uczestników obrotu gospodarczego poszkodowanych wskutek pandemii COVID-19 (Dz.U. 2021 poz. 152).
21. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz.U. 2020 poz. 708).
22. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. 2018 poz. 646).
23. Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o systemie instytucji rozwoju (Dz.U. 2019 poz. 1572).
24. Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2020 poz. 374).
25. Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 568).
26. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 695).
27. Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 875).
28. Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. 2020 poz. 1086).
29. Ustawa z dnia 17 września 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1639).
30. Ustawa z dnia 9 grudnia 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 2255).
31. Ustawa z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 159).

Adresy internetowe:

<https://pfrsa.pl/tarcza-finansowa-pfr.html>

https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/bip/BIP_oz_wykaz_identifikatorow.pdf

<https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/klasyfikacja-nuts-w-polsce>

<https://www.arp-tarcza.pl>

<https://www.bgk.pl/male-i-srednie-przedsiębiorstwa/pakiet-pomocy-bgk/>

<https://www.biznes.gov.pl/pl/klasyfikacja-pkd>

<https://www.gov.pl/web/tarczaantykrzysowa/mikrofirma>

Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości